

SUÇA SÜRÜKLETİLEN ÇOCUKLAR İÇİN HUKUK ELİYLE ADALETTEN KAÇIRMALAR VE ÇOCUKLARIN KORUNMAMASI - 2

1949 KUNTER ÇOCUK MAHKEMELERİ ÖN TASARISI VE 2005 DÖNMEZER TASARISINDAKİ DÜZENLEMELERDEN, TCK/31 VE ÇOCUK KORUMA(MA) KANUNU'NA UZANAN ACI DOLU BİR ÖYKÜ

Türkiye'de bir asrı aşkın süredir kronik bir "çocuk meselesi" yaşanmaktadır. Acılarla ve umutların köreltilmesiyle örülü bu mesele, gençlik dönemi ve gençlik suçluluğunun sistematik olarak yok sayılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Çocukları korumak ve onlara umut aşılamak konusundaki sorumluluklarımız, onlara nasıl baktığımızın da bir göstergesidir.

Bir yandan çocuklara sevgi ve öğütlerle yaklaşılrken, diğer yandan onların sömürülmesi ve istismarı gibi hoyratlıklar sergilenmektedir. Çocukları gerçekten korumak yerine araçsallaştırmak, derin bir ikiyüzlülüğü ortaya koymaktadır.

Çocuklar, toplumun vicdanı ve aynasıdır. Onlara adil davranmak, yetişkinlerin kendi çocukluklarını hatırlamasını ve empati kurmasını gerektirir. Empati yoksunluğu, insanlıktan uzaklaşmanın ve çeşitli zalimliklerin temel nedenidir. Çocuklara yönelik hoyratlıkların önlenmesi, hem adalet hem de sosyal hizmet mekanizmalarının birlikte çalışmasıyla mümkündür.

Mevcut sistem ve kurumların, özellikle suç işleyen çocuk ve gençlere karşı affetmeyi de içeren vicdanlı bir bakış açısına sahip olması elzemdir. İnsanlık tarihinde, çocuk ve gençlere yetişkinler gibi muamele edilerek özgürlüklerinin kısıtlanması, çoğu zaman bir hınç hukukunun parçası olmuştur.

Ancak insanlık, hataların tekrarlanmaması için eğitimi ve korumayı önceliklendirmiştir. Hukuksal dönüşümde çocuk ve gençlere odaklanması, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Pekin Kuralları gibi uluslararası standartlarla önemli bir aşamaya gelmiştir.

Eğitim odaklı koruma anlayışı, suçun tekrarlanmamasına yönelik insancıl bir bakışı yansıtır. Bu anlayış, hınç hukukundan ayrılarak, vicdanların körelmesi yerine çocuk ve gençlere umut aşılamayı hedefler. Çocukların her zaman ve her yerde korunması, onların üstün yararının gözetilmesi ve onlara karşı dürüst olunması temel prensip olmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 102. yılında, 1926'da kabul edilen 743 sayılı Türk Kanun-ı Medenisi, İsviçre Medeni Kanunu'ndan uyarlanmış ve çocukların mülk olarak görülmesini engelleyen, kadın-erkek eşitliğini öne çıkaran önemli bir adım olmuştur. Aynı yıl yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu ise 1889 tarihli İtalyan (Zanardelli) Ceza Kanunu'ndan alınmıştır. Ancak İtalya'nın bu kanunu 1930'da güncellemesine rağmen, Türk hukuk dünyası bu gelişmeleri takip etmekte körleşmiştir.

Bu süreçte çocuklar için öngörülen düzenlemelerdeki eksiklikler, 2005'te kabul edilen 5237 sayılı TCK'nın 31. maddesine aynen yansımıştır. Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) ise çocuk mahkemelerine ilişkin yapısal düzenlemeleri gündeme getirmiştir.

Bu süreçte çocukların küçük bir bölümü için aynı maddeler arasında özellikle 54. maddesi ¹ ile ilgili gelişmeler bu açıdan halen dikkat edilmemiştir. Sahip olan bakış ve uygulamalar 2005 yılındaki 5237 sayılı TCK.31 maddesinde aynen devam etmesi de bu şekilde sağlanabilmektedir.. Bu yönde Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) ise aynı zamanda çocuk mahkemeleri ile ilgili yapı ve düzenlemeleri ve gelişmeler aslında birlikte öne çıkarmaktadır.

Bilindiği gibi 1979 da 2253 sayılı kanun ile Çocuk Mahkemelerinin ² kurulması ancak bu süreçte sağlanmıştır. Yine bu yönde 1980 yılında ki 2552 sayılı kanuna ek olarak çocuk mahkemeleri ancak 1987 yılında Ankara da kurulmuştur. 2005 yılına kadar bazı iller kurulurken ÇKK ile çocuk mahkemelerine ek olarak dünyada karşılığı olmamasına rağmen çocuk ağır ceza mahkemeleri ile yetişkinler dışında yargılandığı özgün bir yapı ve uygulama çocuklara halen uygun görülmüştür..

20 yıldır bu mahkemeler dahi yaygınlaşmamış, çocukların yarısı halen genel mahkemelerde yargılanmaktadır. Genel mahkemelerce tutuklanmaları kolaylaştırılmakta, hukuksal koruma açısından bir eylemsizlik hali söz konusu olmaktadır.Böyle bir dert içinde olunulmazken bu sorunların kökleri tarihseldir çocukların 1940 larda dert edilmesi arasında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası'nın 1949 tarihli ve 15 Cilt 1. Sayısında da ki Doç.Dr. Nurullah Kunter (1911-1994) tarafından " Suçlu Çocuklar ve Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri" ³ başlıklı başlıklı makalesi, konunun stratejik önemine işaret eder. Kunter, çocuk suçluluğunu bir "çocuk davası" olarak görür ve "Yarın milletin mukadderatını teslim edeceğimiz kimselerin sayısı ne kadar çok, kalitesi ne kadar üstün olursa, bu millete o kadar iyi hizmet etmiş oluruz" diyerek meselenin önemini vurgular.

Kunter'in tasarısı, uygulayıcıların niteliği, kurumsal altyapı ve mali kaynağın önemine işaret ederek son derece gerçekçidir. "Eğer gerekli müesseseleri kuramayacak, eleman yetiştiremeyecek ve tahsisat veremeyecek isek, çocuk mahkemelerini teşkilde bir fayda yoktur" uyarısı, bugün dahi geçerliliğini korumaktadır.

1989'da hazırlanan bir tasarıya ulaşılamazken, AB uyum süreci kapsamında 2004-2005'te Prof. Dr. S. Dönmezer başkanlığında Türk Ceza Kanunu yeniden ele alınmıştır. 500 maddelik bu tasarı TBMM'ye sunulmuş, ⁴ Prof. Dr. Dönmezer'in vefatı üzerine üç doçentin (Adem Sözüer, İzzet Özgenç, Ahmet Gökçen) katkılarıyla 350 maddeye indirgenerek kabul edilmiştir. Bu süreçte çocuklara ilişkin 27 madde yerine sadece TCK 31. maddesi getirilmiş, koruma boyutu ikinci plana itilmiştir. Çağın ötesi bakışın korunması amacıyla akıl hastalığı ile ilgili yeteneğin çocuklar için benzer bir yetenek aranılarak çocukların yetekinler gibi cezalandırıldığı uygulama çocuklara halen uygun görülmüştür.

1889 tarihli cezalandırıcı bakış ile 1949 tarihli Kunter ön tasarısının insancıl hukuk anlayışı arasında derin bir uçurum vardır. Kunter, İtalya, İsviçre ve Almanya'daki benzer uygulamaları hedef gösterirken, Türk hukuk dünyası kaynak kanunlardaki gelişmeleri yansıtmakta isteksiz davranmıştır.

1 <https://www.cocukkorumaturkiye.com/10092-2/>

<https://iupress.istanbul.edu.tr/journal/mecmua/article/suclu-cocuklar-ve-cocuk-mahkemeleri-ve-infaz-muesseseleri?id=859806>

2 https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_d05/c012/mm_05012081ss0134.pdf

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc063/kanuntbmmc063/kanuntbmmc06302253.pdf

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc063/kanuntbmmc063/kanuntbmmc06302253.pdf

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc063/kanuntbmmc063/kanuntbmmc06302253.pdf

3 <https://www.cocukkorumaturkiye.com/1945-tarihli-cocuk-mahkemeleri-on-tasarisi-ile-hem-yuzlesme-hem-de-mahcubiyet-icin/>

4 <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf>

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc088/kanuntbmmc088/kanuntbmmc08805237.pdf

<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/yalcin-bayer/tck-yi-bu-ulkeye-kimler-hazirladi-308339>

Günümüzde TCK 31. maddesindeki cezaların artırılmasına yönelik bir taslak tasarı söz konusudur. Bu tarihsel arka plan dikkate alınmadan hazırlanmıştır. İstanbul Kadıköy'de yaşanan Ahmet Mattia Minguzzi olayı, gerçeklerle yüzleşmemize neden olmuştur.⁵ Olayı, gerçeklerle yüzleşmemize neden oldu. Son 20 yıldır gözümüzün önünde yaşananlara alışırken, "suça sürüklenen çocuk" kavramı ve "gençlik suçluluğu" ile bir hesaplaşmaya zorlandık. Bu olay, ÇKK kapsamındaki sorumluların hesap vermemesiyle bir "hınç ve linç hukukunun" nasıl ortaya çıktığını göstermiştir.

Soruşturma aşaması dahil on aylık sürecin sonunda iki gence verilen 24 yıl hapis cezası, fiilen ağırlaştırılmış müebbet karşılığıdır. Soruşturma evresindeki bilgilerin sızdırılması ve sosyal medyada yürütülen yargılama, ciddi bir damgalama ve lekeleme sürecine yol açmıştır. Bu durum, Türkiye'de bir "çocuk meselesinin" çözülemediğinin açık göstergesidir.

Anayasa'da temel ilke olan masumiyet karinesine rağmen, "suça sürüklenen çocuk" tanımı damgalamayı normalleştirmiştir. Adaleti etkilemekten kaçınmak adına, devede keşiş misali gerçeklerden kaçıldığı için verilen ağır ceza toplumsal hıncı dindirememiştir. Süreçte aklın ve hukukun değil, duyguların öne çıkarılması, bu "adalet" anlayışını beslemiştir.

20 yıldır sorunun kaynağına inilmeyip sadece sonuçlarla mücadele edilmektedir. Cezaların artırılmasını öngören tasarı taslağının 11. Yargı Paketi'ne dahil edilmesi ve ardından 14 Kasım 2025'te geri çekilmesi, panik refleksiyle hareket edildiğini göstermiştir. Bu tartışmalar, TBMM'de bir araştırma komisyonu kurulması ihtiyacını doğurmuştur..⁶

Adalet Bakanlığı verilerine göre 2024'te yaklaşık bir milyon çocuk ve genç adalet sistemiyle temas halindeydi. TÜİK verileriyle doğrulanan 250 bin civarı suç mağduru çocuğun yanı sıra, "suça sürüklenen ve damgalanan" çocuk ve gençlerin geleceği ÇKK ve TCK ile şekillenmektedir. 15-18 yaş grubu, gençlik suçluluğunun yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır.⁷ "Korunma ihtiyacı olan çocuk" ve "suça sürüklenen çocuk" tanımları altında çocukların korunduğu iddia edilen ÇKK'nın, TCK ile birlikte ele alınış biçimi, toplum olarak çocuklara ve insanlığa bakışımızla doğrudan ilgilidir.

20 yıldır yürürlükte olan ÇKK ve TCK 31. maddenin uygulanışı, toplumun geleceğini derinden etkilemektedir. Gençler için ayrı bir düzenleme hala yoktur. Adalet sisteminde rol alan aktörlerin görev ve sorumlulukları net olmadan, milyonlarca çocuk bu kanunların mağduru olmaya devam etmektedir.

Adalet Bakanlığı'nın "suça sürüklenen çocuk" ve "korunma ihtiyacı olan çocuk" tanımlarını mağdur hakları kapsamında ele alması, sistemik sorunu resmen ikrar etmektedir. Bu trajikomik durum, ÇHS, ASŞ ve AİHS hükümlerinin ihlali boyutlarıyla ele alınması gereken anayasal bir görevi ön plana çıkarmaktadır.

5 https://tr.wikipedia.org/wiki/Mattia_Ahmet_Minguzzi_cinayeti

6 <https://esik.org.tr/cocuk-haklari/>

https://esikplatform.net/s/2547/i/2025_09_25_-_11._YARGI_CEZA_PAKETI%CC%87_-_I%CC%87KI%CC%87LI%CC%87_TABLO_-_C%CC%A7ERC%CC%A7EVE_VE_GEREKC%CC%A7E.pdf

<https://esik.org.tr/kategori/cocuk-haklari-basin-aciklamalari/74670/cocuklar-icin-butuncul-politikalar-cocuklarin-suc-magduru-ya-da-faili-olmasini-onlemek-devletin-gorevi>

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/18-yas-alti-suclu-duzenlemesi-11-yargi-paketinden-cikarildi-tbmmde-komisyon-kurulacak-1696359>

7 <https://www.cocukkorumaturkiye.com/genclik-suclulugunda-cocuk-korumama-kanunu-ve-tck-31-ile-2024-yili-icin-surukletilen-cocuklar-icin-acitici-sayilar-ve-ne-zaman-sona-erecek/>

Bu acil ihtiyaç nedeniyle, hem ÇKK hem de TCK'daki düzenlemelerin kanunlaşma süreçlerini ve tarihsel arka planını anlamak elzemdir. 2005'te kanunlaşan ÇKK'ya yönelik Adalet Komisyonu'nun 21 ve 27 Haziran 2005 tarihli görüşme tutanakları, bu bağlamda kritik öneme sahiptir.⁸

Kunter'in insani, bilimsel ve ileri görüşlü vizyonu, Türkiye'nin çocuk adalet sisteminin temel taşı oluşturmayı hedeflerken, günümüzdeki ÇKK ve TCK m.31 uygulamaları bu vizyondan oldukça uzaktır. Bu iki örnek arasındaki uçurum, insan haklarından ne denli uzaklaşıldığının göstergesidir.

Günümüz tartışmaları arasında cezaların artırılması gibi çözümler öne çıkarken, Prof. Dr. Nurullah Kunter'in metni ve Prof. Dr. S. Dönmezer tarafından hazırlanan bölümdeki gerekçeler, yapay zeka DeepSeek tarafından analiz edilerek derlenmiştir.

Çocuklar, toplumun sadece geleceği değil, aynı zamanda mevcut vicdanının aynasıdır. Türkiye'de süregelen "çocuk meselesi", umutların yeşermesi yerine acılarla ve görmezden gelinen gençlik suçluluğuyla varlığını sürdürmektedir. Çocukları koruma adına araçsallaştıran bu yaklaşım, toplumsal ahlakın temelden sarsıldığını göstermektedir.

Çocuk hakları meselesi, basit bir hukuksal düzenlemenin ötesindedir. Her yetişkinin kendi çocukluğunu hatırlaması ve empati kurması önceliklidir. Hukuki sistem, uluslararası standartlar ışığında hınç hukukundan uzaklaşmalı, eğitimi merkeze alan insancıl bir koruma yaklaşımını benimsemelidir.

Esas mesele, adaletin sadece bir ceza aracı olmaktan çıkarılıp vicdanlı bir dönüşüm aracı haline gelmesidir. Suç işleyen gençler de dahil her çocuğa "üstün yararı" temelinde yaklaşmak, onlara umut yeşertmek ve toplumu onlarla birlikte iyileştirmek zorundayız. Bu, yalnızca devletin değil, her vatandaşın görevidir. Çocuklara karşı dürüst olmak, toplumun geleceğine karşı dürüst olmaktır.

TBMM Adalet Komisyonu görüşmelerini yansıtan tutanaklarda yer alan bilgiler ve bazı örnekler, günümüzü anlamamıza yardımcı olabilir. Üç bölge olarak yer alan bilgilerin yanı sıra 2005 yılında TBMM Adalet Komisyonu tarafından söz konusu tutanak ve bu yöndeki analizlerinde birlikte ele alınması gerekmektedir.⁹

SHU Nihat Tarımeri¹⁰

BÖLÜM I

A-SUÇLU ÇOCUKLAR VE ÇOCUK MAHKEMELERİ HAKKINDA KANUN ÖN TASARISI

(Gerekçeden önce ön tasarı)

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA VE TEDBİR SORUMLULUĞU

⁸ <https://www.cocukkorumaturkiye.com/9864-2/>

⁹ <https://www.cocukkorumaturkiye.com/hukuk-eli-ile-adaletten-kacirmalar-ve-cocuklarin-korunmaması-1/>

¹⁰ Zürih Gençlik Savcılığı (E) Sosyal Çalışmacı
<https://www.cocukkorumaturkiye.com/cocuk-korumama-kanunu-1/>

Ceza ve tedbir sorumluluğu olmıyan çocuklar:**

Madde 1 Suçu işlediğinde yedi yaşını bitirmemiş olanlara ceza verilmez. Bunlar hakkında tedbir de alınmaz.

Yalnız tedbir sorumluluğu olan çocuklar:

Madde 2 Suçu işlediğinde yedi yaşını bitirmiş olup da on sekiz yaşını bitirmemiş olanlardan hüküm zamanı on sekiz yaşını bitirmemiş bulunanlar hakkında ceza verilmez, gerekli terbiye, ıslah, bakım ve koruma tedbirleri alınır.

Suçu işlediğinde yedi yaşını bitirmiş, fakat on yaşını bitirmemiş olan küçük hakkında tedbir alınabilmesi işlenen suçun ağırceza mahkemelerinin görevine giren bir cürüm olmasına bağlıdır.

Ceza sorumluluğu da olan çocuklar:

Madde 3 Suçu işlediğinde on dört yaşını bitirmiş olup da on sekiz yaşını bitirmemiş olanlardan hüküm zamanı on sekiz yaşını bitirmiş bulunanlar hakkında tedbir alınır. Gerekli zaman ceza da verilebilir.

Yalnız ceza sorumluluğu olanlar:

Madde 4 — Suçu işlediğinde on sekiz yaşını bitirmiş olanlara ceza verilir.

Kanundaki terimler:

Madde 5 — Bu kanunda yedi yaşını bitirmiş fakat on dört yaşını bitirmemiş çocuklar (küçük çocuklar); on dört yaşını bitirmiş fakat on sekiz yaşını bitirmemiş çocuklar (yetişkin çocuklar); on sekiz yaşını bitirmiş, fakat yirmi bir yaşını bitirmemiş olanlar da (gençler) terimi ile gösterilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TEDBİRLER VE CEZALAR

A) Hüküm zamanı on sekiz yaşını bitirmemiş olan küçük suçlular hakkında tedbirler:**

Madde 6 — Suçu işlediğinde yedi yaşını bitirmiş, fakat on dört yaşını bitirmemiş olan küçüklerden hüküm zamanı on sekiz yaşını bitirmemiş olanlar hakkında, çocuğun beden, ruh, aile ve terbiye durumuna göre ve en çok on sekiz yaşına kadar sürmek üzere aşağıdaki tedbirlerden biri alınır:

- a) Veliye, vasiye, bakıp gözetmeyi üstüne alan akrabadan birine teslim.
- b) Bakıp gözetmeyi üstüne alan iyi ve uygun bir aile yanına yerleştirme.
- c) Resmi veya hususi bir çocuk yuvasına, yurduna, terbiye müessesesine veya okula veya eğitim enstitüsüne yerleştirme.
- d) Resmi veya hususi bir iş müessesesine veya bir usta yanına yerleştirme.
- e) Resmi veya hususi bir hastahane veya şifahane veya anormal çocuklara mahsus müesseselere yerleştirme.
- f) Devletin idare ettiği veya denetlediği bir ıslah yurduna koyma.

Veliye, vasiye veya akrabaya teslim:

Madde 7 — Kendisine çocuk teslim edilen veli, vasi veya akrabası çocuğa bakar ve onu gözetir.

Veliye, vasiye veya akrabadan birine teslim edilen çocuk bakımsızlık ve gözetimsizlik yüzünden ikinci bir suç daha işlerse, çocuk kendisine teslim edilen kimse beş liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasına çarptırılır. Hüküm giyen kimse yine bakımsızlığı ve gözetimsizliği yüzünden çocuğun bir suç daha işlemesine meydan verirse yüz liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Aile yanına yerleştirilen veya paralı bir müesseseye konulan çocuğun masrafları:

Madde 8 — Nafakası ile borçlu olmıyan akrabasından biri veya yabancı bir aile yanına yerleştirilen veya hususi paralı bir müesseseye konulan çocuğun masraflarını, Medeni Kanun hükümleri gereğince ona bakmakla ödevli olan kimse veya Devlet öder.

Islah yurduna koyma:

Madde 9 — Çocuk, ıslah yurdunda en az bir yıl ve en çok on sekiz yaşını dolduruncaya kadar kalır. On sekiz yaş içinde ıslah yurduna girenler bir yılı doldurduktan sonra çıkarılır.

Kovuşturmadan vazgeçebilme:

Madde 10 — Küçüğün işlediği suçtan itibaren altı ay geçmişse mahkeme kovuşturma gerekmediğine karar verebilir.

Tedbir alınmaması:

Madde 11 — Suçu işlediğinde yedi yaşını bitirmiş, fakat on dört yaşını bitirmemiş olan çocuklardan hüküm zamanı on sekiz yaşını bitirmiş bulunanlar hakkında hiç bir tedbir alınmaz.

B) Hüküm zamanı on sekiz yaşını bitirmemiş olan yetişkin suçlular hakkında tedbirler:

Madde 12 — Suçu işlediğinde on dört yaşını bitirmiş, fakat on sekiz yaşını bitirmemiş olan çocuklardan hüküm zamanı on sekiz yaşını doldurmamış bulunanlar hakkında, çocuğun beden, ruh, aile ve terbiye durumuna göre altıncı maddede yazılı tedbirlerden biri veya çocuk on yedi yaşını bitirmiş olmak şartıyla Devletin idare ettiği veya denetlediği bir ıslahevine koyma tedbiri alınır.

İslahevine koyma:

Madde 13 —Çocuk, ıslahevinde en az bir yıl ve en çok yirmi bir yaşını dolduruncaya kadar kalır. Yirmi bir yaş içinde ıslahevine girenler bir yılı doldurduktan sonra çıkarılır.

Birden çok suç veya ağır bir suç işlemekle fazla tehlikeliliğini göstermiş olan çocuk, ıslahevinde en az üç ve en çok on yıl kalır. Suçun ağırlığını mahkeme tayin eder.

C) Hüküm zamanı on sekiz yaşını bitirmiş yetişkin suçlular hakkında tedbirler:

Madde 14 —Suçu işlediğinde on dört yaşını bitirmiş, fakat on sekiz yaşını bitirmemiş olanlardan hüküm zamanı on sekiz yaşını doldurmuş bulunanlar hakkında resmi veya hususi bir hastahane veya şifahane gönderme ve Devletin idare ettiği veya denetlediği bir ıslahevine koyma tedbirlerinden biri alınır.

On sekiz yaşını bitirdikten sonra ıslahevine girenler en çok beş yıl kalırlar. On üçüncü maddenin ikinci fıkrası on sekiz yaşını bitirdikten sonra ıslahevine girenler hakkında da uygulanır.

C) Hüküm zamanı on sekiz yaşını bitirmiş yetişkin suçlulara verilebilecek cezalar:

Madde 15 — Mahkeme, suçu işlediğinde on dört yaşını bitirmiş, fakat on sekiz yaşını bitirmemiş olanlardan hüküm zamanı on sekiz yaşını doldurmuş bulunanlar hakkında tedbir ile birlikte aşağıdaki hükümler gereğince ceza verebilir:

a) Ölüm ve müebbet ağır hapis yerine beş yıldan on beş yıla kadar ağır hapis cezası verilir;

b) Aşağı haddi gösterilen hürriyeti bağlayıcı cezalarla para cezaları o cezaların umumî aşağı hadlerine kadar inilerek serbestçe tayin edilir.

Kovuşturmadan vazgeçebilme:

Madde 16 —Yetişkin çocuğun işlediği suçun kanunda yazılı cezasına göre hesaplanan zamanaşımı süresinin yarısı geçmiş ise mahkeme kovuşturma gerekmediğine karar verebilir.

D) Gençlere verilecek ceza:

Madde 17 — Suçu işlediğinde on sekiz yaşını bitirmiş, fakat yirmi bir yaşını bitirmemiş olan gençlere cezaları tam olarak verilir. Yalnız ölüm yerine otuz yıl ağır hapis ve müebbet ağır hapis yerine yirmi dört yıl ağır hapis cezası hükmedilir.

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

ÇOCUK MAHKEMELERİ

Çocuk mahkemelerinin kuruluşu:

Madde 18 —Ağır ceza merkezlerinde birer çocuk mahkemesi kurulur. Adalet Bakanlığı işi çok olan yerlerde birden çok mahkeme kurabilir. Çocuk mahkemelerinde savcı ancak ağır cezalı işlerin duruşmasında bulunur.

Çocuk yargıcı:

Madde 19 — Çocuk mahkemesi tek yargıçlıdır. Gerekirse, çocuk yargıçlarına yardımcı verilir.

Çocuk mahkemelerinin yaş bakımından görevi:

Madde 20 — Çocuk mahkemesi küçük ve yetişkin çocukları yargılar. Çocuk yargılanma sırasında on sekiz yaşını doldursa da çocuk mahkemesi yargılamaya devam eder.

Çocuk mahkemelerinin yetkisi ve suç bakımından görevi:

Madde 21 — Çocuk mahkemesi;

a) Merkezinde bulunduğu ağır ceza yargı çevresinde işlenen ve umumi hükümler gereğince ağır ceza mahkemelerinin görevine giren suçlarla asliye mahkemelerinin görevine giren suçlardan yalnız para cezasını, hafif hapsi veya bunlardan ikisini gerektiren suçlardan başkalarını işliyen çocukları,

b) Bulunduğu yerdeki asliye mahkemesinin yargı çevresinde işlenen ve umumi hükümler gereğince asliye mahkemelerinin görevine giren ve yalnız para cezasını, hafif hapsi veya bunlardan ikisini gerektiren suçlarla sulh mahkemelerinin görevine giren diğer suçları işliyen çocukları,

c) Hususi mahkemelerin görevine giren suçları işliyen çocukları yargılar.

Çocuk mahkemesinin bulunduğu yerdeki asliye mahkemesinin yargı çevresi dışında b bendinde yazılı suçları işliyen çocuklar o yerlerdeki sulh ceza mahkemelerince bu kanun hükümleri gereğince yargılanırlar.

D Ö R D Ü N C Ü B Ö L Ü M

USUL

Dâvanın bir başka mahkemeye gönderilmesi:

Madde 22 —Yetkili olarak işe el koyan çocuk mahkemesi veya görevli sulh mahkemesi vereceği bir kararla davayı, çocuğun veya ana, babasının oturduğu veya çocuğun yerleştirildiği yer çocuk mahkemesine veya görevli sulh mahkemesine gönderebilir.

Çocuk bir müşahede merkezine yerleştirildiğinde dava bu merkezin bulunduğu yerdeki çocuk mahkemesinde görülür.

Büyüklerle ait dâvaların ayrılması:

Madde 23 —Bir çocuğun işlediği suç dolayısıyla büyüklerin de yargılanması gerekirse, çocuğun davası büyüklerinkinden ayrı görülür.

Şahsi dâva açılmaması:

****Madde 24 —**** Çocukların işlediği suçlardan dolayı şahsî dava açılmaz.

Dâvaya katılmamaması

Madde 25 — Çocuklar hakkındaki dâvalara suçtan zarar gören katılamaz. Suçtan zarar gören isterse, mahkeme onu herhalde dinler.

Meşhut suçlar:

Madde 26 — Çocuklar hakkında Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu uygulanmaz.

Şikâyetin geri alınması:

Madde 27 — Şikâyetin geri alınmış olması çocukların yargılanmasına ve tedbir alınmasına ve yerine getirilmesine engel olmaz.

Haber verme:

Madde 28 — Çocukların suçlarına dair haber vermeler Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 151. maddesinde yazılı makamlardan başka çocuk yargıçlarına da yapılabilir.
Sanığın veya sanıklardan birinin bir çocuk olduğu ilk veya son soruşturmada anlaşılırsa dosyası derhal ayrılarak görevli mahkemeye gönderilir.

Hazırlık soruşturması:

Madde 29 — Suç olup olmadığını ve suçun sanık tarafından işlenip işlenmediğini anlamak üzere çocuklar hakkında yapılan hazırlık soruşturması sonunda savcılar kamu davasının açılmasını haklı göstermiye kâfi deliller elde ederlerse kovuşturma kâğıdını yazarak yetkili ve görevli mahkemede dava açarlar. Kâfi delil yoksa kovuşturamama kararı verilir.

Soruşturma ve araştırma:

Madde 30 — Çocuk yargıcı veya görevli sulh yargıcı sanık çocuk hakkında gerekli araştırma ve soruşturmayı yapar.

Yargıç çocuğun hüviyetini ve yaşını araştırır; çocuğun geçmişi, beden ve ruh yapısı, okul durumu, içinde yetiştiği ve bulunduğu şartlar, ailesinin maddi ve manevi durumu ve çocuğun terbiye, ıslah, bakım ve korunması için gerekli tedbirler hakkında hiç bir şekle bağlı olmaksızın araştırmalar yapar ve bu hususta mevcut resmi veya yetkili kılınmış hususî müesseselerden ve gözeticilerden faydalanır. Araştırma, gerekirse, çocuğun bedeni ve ruhî muayenesi ile tamamlanır. Yargıç, gerekirse, çocuğu bir müşahede merkezinde müşahade altına aldırır. Araştırmayı yapan yargıç: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 154. maddesinde savcıya tanılan yetkileri kullanır.

Yargıç suç olup olmadığını ve suçun sanık tarafından işlenip işlenmediğini anlamak üzere umumî hükümler gereğince soruşturma yapar. Soruşturma suç yerinde de yapılabilir.

Geçici tedbirler:

Madde 31 — Yargıç, geçici tedbir olarak çocuk hakkında altıncı ve on ikinci maddelerde yazılı tedbirlerden birine karar verebilir.

Çocuğun teslim edildiği velisi, vasisi veya akrabası istenildiği zaman çocuğu yargıca getirmeyi üstüne alır. Getirmezse yargıç onu beş liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasına çarptırır.

Tevkif:

Madde 32 — Yargıç, tevkif sebepleri olmasına rağmen, zaruret görmedikçe çocuklar hakkında tevkif kararı veremez.

Tevkif edilen çocuklar tevkif evlerinin ayrı bölümlerinde bulundurulurlar.

Müdafî bulundurulmaması:

Madde 33 —Çocuklara ait dâvalarda müdafî bulundurulmaz.

Duruşma:

Madde 34 — Duruşmalar gizlidir. Hüküm aleni bildirilir.

Duruşmalarda yargıcın izni ile ancak çocuğun yakın akrabaları, çocukları koruma dernek ve kurumları temsilcileri ve gözeticiler bulunabilir.

Menfaati gerektiriyorsa, çocuk yapılan duruşmalarda hiç bulundurulmayabilir veya sorgudan sonra uzaklaştırılabilir.

Duruşmalar umumî mahkeme salonlarında yapılmaz.

Zabıt:

Madde 35 —Duruşmalarda umumî hükümler gereğince zabıt tutulur.

Araştırma sonuçları da zapta geçirilir.

Yargılamanın altı ay içinde bitirilmesi:

Madde 36 — Çocukların yargılanması en geç altı ay içinde bir hükme bağlanır. İmkân olmıyan hallerde yargıç bunu gösteren bir karar verir.

Çocuklara ait dâvalar acele işlerden sayılır.

Hüküm:

Madde 37 — *Araştırma ve soruşturma sonunda yargıç hükmünü verir.

Çocuğun suç işlemediği sabit olursa suçsuz olduğuna hükmedilir.

Çocuğun suç işlediği sabit olursa yargıç altıncı ve on ikinci maddelerde yazılı tedbirlerden birine hükmeder. On sekiz yaşını bitiren sanık hakkında on beşinci madde gereğince ceza verilebilir.

Suçsuzluk hükümleri ile tedbir hükümleri ve umumî hükümlere göre temyiz edilemiyen ceza hükümleri kesin olarak verilir.

Tedbir hükmünün değiştirilebilmesi:

Madde 38 — Yargıç, çocuklar hakkındaki tedbir hükmünü kendiliğinden veya savcının, çocuğun, ailesinin, vasisinin, bakmayı üstüne alan akrabasının, yerleştirildiği yer idaresinin veya gözeticinin dileği üzerine, çocuğun menfaatini daha iyi korumak üzere değiştirebilir.

Tedbir hükmünde değişiklik gerekip gerekmediğini incelemek üzere bu hükümler herhalde iki yılda bir yeniden gözden geçirilir.

Tedbirlerin değişmesi hükmünü ilk tedbire hükmeden mahkeme verir. Acele hallerde çocuğun bulunduğu yerdeki görevli mahkeme de geçici tedbir alabilir ve ilk tedbir alan mahkemeye bunu bildirir. Kesin tedbire ilk mahkeme hükmeder.

İtiraz:

Madde 39 — Çocuk yargıcının veya görevli sulh yargıcının tevkiften başka kararlarına itiraz olunamaz.

Çocuk mahkemesinin tevkif kararlarına karşı yapılan itirazları ağır ceza mahkemeleri inceler.

Temyiz:

Madde 40 — Çocuklar hakkında kesin olmyarak verilen hükümler ve bunlarla birlikte olmak üzere hükme esas olan kararlar temyiz edilebilir.

Yargıtay hükmü bozamaz, dosyaya göre esas hakkında karar verir. Tahkikat noksan ise tamamlatırılır.

Temyiz için para depo edilmez.

B E Ş İ N C İ B Ö L Ü M

GÖZETME

Gözetme:

Madde 41 — Hakkında ıslahevine veya yurduna konulmasından başka bir tedbire karar verilen çocuk on sekiz yaşını bitirinceye kadar gözetilir. Mahkeme daha önce de çocuğun artık gözetilmemesine karar verebilir.

Hükümden önce de çocuğun gözetilmesine karar verilebilir.

Gözeticilerin görevleri:

Madde 42 — Gözeticiler, çocuk ile ve gerektiğe veli, vasi veya akrabası ile ve çocuğun yerleştirildiği yurt, aile veya müessese ile temas ederler.

Gözeticiler gerektiğe çocuğun kötü gidişini, içinde bulunduğu tehlikeli durumu, gözetmiye devamlı surette engel olan halleri ve alınan tedbirin değiştirilmesi lüzumunu bir raporla mahkemeye bildirirler.

Çocuğun genel durumu ve gidişi hakkında herhalde ayda bir rapor verilir.

Gözeticiler:

Madde 43 — Gözeticiler, çocuk meselelerine karşı ilgi duyan, çocuk terbiye ve yetiştirme işlerinde bilgi ve emeği bulunan vatandaşlar arasından mahkemeye seçilir.

Çocuk koruma dernekleri vesair hayır kurumları gözeticilik yapabilecek kimselerin bir listesini her yılbaşı mahkemeye verir. Hayır ve çocuk seven diğer kimseler de mahkemeye başvurabilir. Mahkeme bunların ahlâkî ve içtimai durumunu inceledikten sonra adlarını listeye kaydeder. Mahkeme her zaman yukarıki fıkrada adı geçen dernek ve kurumlara başvurarak aday göstermelerini istiyebilir.

ALTINCI BÖLÜM ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

Adli sicil:

Madde 44 —** Çocuklar hakkında alınan tedbir ve ceza hükümleri adli sicile geçirilir.

Adli sicilden, aynı çocuğun işlediği bir suçtan dolayı soruşturma yapan savcı, mahkeme ve yargıçlardan başkasına bilgi verilmesi yasaktır.

Yayım yasağı:

Madde 45 — Çocukların işledikleri suçları ve bunların yargılanmalarına dair havadislerin ve çocuğun fotoğrafının her çeşit vasıtalarla yayınlanması yasaktır.

Bu yasağı dinlemiyenler hakkında Matbuat Kanununun 35. maddesi uygulanır.

Yerine getirme:

Madde 46 —Yargıç, tedbir karar ve hükümlerini kendisi yerine getirebilir. Bu takdirde savcıya haber verir.

Yargıç, aldığı tedbirlerin yerine getirilmesini her zaman denetleyebilir.

Ceza hükümlerini yerine getirme savcıya aittir.

Şartla salıverme:

Madde 47 — Çocuk ıslah yurdunda veya ıslahevinde en az bir yıl ve on üçüncü maddenin ikinci fıkrasının ikinci bendinde yazılı hallerde üç yıl kaldıktan sonra, yargıç çocuğun şartla salıverilmesine karar verebilir.

Şartla salıverilen çocuk, yargıcın göstereceği tecrübe süresi içinde gözetilir. Yargıç çocuğa bu süre içinde belli bir meslek öğrenmek, belli bir yerde ikamet etmek, içki içmemek gibi bazı şartlar yükleyebilir.

Çocuk tecrübe süresi içinde kendisine yüklenen şartlara uymaz veya hürriyetini her hangi bir şekilde kötüye kullanırsa, yargıç çocuğun yeniden ıslah yurduna veya ıslahevine konmasına karar verir.

Yargıç tecrübe devresini iyi geçiren çocuğu kayıtsız şartsız salıverir.

Kaldırılan kanun hükümleri:

Madde 48 — Ceza Kanununun, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun ve diğer kanunların bu kanuna aykırı olan hükümleri kaldırılmıştır.

Mahkemelerin kurulması:

Geçici madde 1 — Çocuk mahkemeleri, çocuk suçluluğu fazla olan büyük şehirlerden başlamak üzere yavaş yavaş kurulabilir.

Çocuk mahkemesi kurulmayan yerlerde görevli mahkeme:

Geçici madde 2 — Çocuk mahkemeleri kurulmamış olan yerlerde bu kanun hükümleri gereğince çocuk mahkemelerine düşen işleri suçun işlendiği yerdeki sulh ceza mahkemesi bu kanunda yazılı usullere göre görür.

Yürürlüğe giriş tarihinde yapılmakta olan soruşturmalar:

Geçici madde 3 — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte hazırlık ve ilk soruşturması yapılan çocuklar hakkında bu kanun hükümleri uygulanır. İlk soruşturmadaki dosya derhal görevli mahkemeye gönderilir.

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte son soruşturması yapılan çocukların yargılanmasına umumî mahkemelerde devam olunur.

Bu kanunun, yürürlüğe girdiği tarihte kesinleşmiş olan hükümlere tesiri yoktur.

Yürürlüğe giriş tarihi:

Madde 49 — Bu kanun tarihinde yürürlüğe girer.

Yürüten makam:

Madde 50 — Bu kanunu Adalet Bakanı yürütür.

B- SUÇLU ÇOCUKLAR VE ÇOCUK MAHKEMELERİ KANUNU NASIL OLMALI?

Doçent Dr. Nurullah Kunter

G İ R İ Ş

Çocuk mahkemelerinin teşkil edileceğinden son zamanlarda yeniden bahsedilmektedir. Adalet Bakanlığının bu mevzu hakkında, İngiliz kültür heyetinin davetlisi olarak memleketimize gelmiş bulunan Birmingham çocuk hükümlerinden Mr. Hamilton - Baynes'in fikir ve mütaladalarını da aldığını gazetelerden öğrenmiş bulunuyoruz.

Eğer yanılmıyorsak, çocuk mahkemelerinin memleketimizde teşkili için ilk resmi çalışmalar, sayın Ali Rıza Türel'in Bakanlığı zamanına rastlamakta, Bakanlıkça tavsiye edilerek hazırladığımız ve 30/7/1945 tarihinde takdim etmiş olduğumuz (Suçlu çocuklar ve çocuk mahkemeleri hakkında kanun ön tasarısı) öyle zamediyoruz ki, bide bu yolda atılmış ilk adımı teşkil etmektedir. Bu bahsin tazeleniği bu sıralarda, bu ön tasarımı, ve gerekçesinin neşrinde, çocuk mahkemeleri kurulması meselesinin meydana çıkardığı ve her memlekette başka bir hal suretine bağlanmış olan çeşitli meselleri toplu ve sistemli bir şekilde ortaya koyduğu için, hiç olmazsa, çocuk suçluluğu ile aldıkları her ilim kolu mensuplarının katılmasını istediğimiz mimakaşalara esas olabilmek gibi bir fayda umuyoruz.

Zamanının kanun diline göre kaleme alınmış olan ön tasarımızda, dil mimakaşalarına dalıp esas meselenin ihmal edilmesine mani olur kaygısıyla, ufak telek rötuşlar yapmayı maslahata daha uygun bulduğumuzu da ilave etmek isteriz.

Şurasını da belirtmek icap eder ki, tasarıdalı cera ve tedbirlerin yanı yana bulunması, miteyiidelerin ikiliğini kabul edişimizden değil, bu kanunun mevcut cera kanunu çerçevesi içinde mütaldası zarurretinden doğmuştur.

Söylemeden geçemiyeceğimiz bir nokta daha vardır. Suçlu çocuklar hakkında ayrı bir kanunu, mahkemeleri, infaz mitesseselerini hizamsuz veya masraflı, milletin umumî yaşayış seviyesine göre lüks bulanlar olacaktır. Biz bu kanaatte değiliz. Memleketimizin kalkınması için her sa- kada olduğundan daha fazla çocuklar üzerinde durmalıyız. Umumi sılahat için bir başlangıç noktası bulmakta tereddüt edenler, nihayet çocuklarda karar kılmaktadırlar. Suçlu çocuk davası, kimsesiz, metrik çocuklarla birlikte, büyük bir düvanın, çocuk davasının bir görünüşünden bas-ka bir şey değildir. Yarın milletin mukadderatını tesim edeceğimiz kimselerin sayısı ne kadar çok, kalitesi ne kadar üstün olursa, bu millete o kadar iyi hizmet etmiş oluruz. Fakat gerekli müesseseleri kuramıyacak, eleman yetiştiremeyecek ve tahsisat veremeyecek isek, çocuk mahkemelerini teşkilde bir fayda yoktur. Ceza Kanununda yazılı ağır hapis, hapis,hafif hapis gibi çeşitli cezalar bile infak sırasında çok defa fark arzetmemekte ve Ceza Kanununuz yirmi üç sene sonra bile hakkıyla tatbik edilememektedir. Suçlu çocuklar ve çocuk mahkemeleri hakkındaki kanun da böyle tatbik edilecekse, bizim memlekette çocuk mahkemeleri vardır,diyebilmemizden başka hiç bir işe yaramıyacaktır. Bu itibarla maddî imkânların mevcudiyetine iyice emin olmadan ve çocuk mahkemelerine suçlu çocuklar hakkında tatbik olunacak tedbirlerin faydasına cid-di surette inanmadan yola çıkmamak ihtiyatlı bir hareket olur.

SUÇLU ÇOCUKLAR VE ÇOCUK MAHKEMELERİ HAKKINDA KANUN ÖN TASARISI GEREKÇESİ

Memleketimizde bugün bir suçlu çocuklar meselesi vardır. İstatistik-ler çocuk suçlular sayısının her yıl gittikçe artmakta olduğunu göstermektedir. 1938 yılında 12-15 yaş arasında 2076 erkek ve 80 kız ocuk hüküm giymiş iken 1942 yılında bu rakamlar 3128 ve 185 olmuştur. Beşyıl içinde artış nisbeti erkek çocuklarda %116 ve kız çocuklarda %231 dir. 16-18 yaş arasındakilerden 1938 yılında 4686 erkek ve 234 kız çocuk hüküm giymiş iken bu rakamlar 1942 yılında 8914 ve 537 ye çıkmıştır.5 yıl içinde artış nisbeti erkek çocuklarda %190 ve kız çocuklarda %229 dur. Rakamların açıkladığı bu korkunç durum karşısında dava esaslı surette ele alınmış ve her bakımdan incelenmiştir.

Suçlu çocuklar meselesi her memleketin üzerinde hassasiyetle dur- duğu ve halline çalıştığı bir meseledir. Suçlu çocuk meselesini daha geniş olan suçlu insan meselesi içinde ele almak ve öylece incelemek de mümkündür. Suç ve suçlulukla uğraşanlar suç işliyenlere sırf içinde ya-şadıkları topluluğun düzenini bozmaları dolayısıyla ve bir daha suç işle-memeleri için şahsiyetlerine uygun gerekli cezalar verilmesini istemektedirler. Cezaların ana gayesinin topluluğun korunması olduğu kabul edilince, topluluğun korunmasının en iyi ne şekilde sağlanabileceği araştırılmış ve doğru yola getirilebilecekleri ıslah etmek, hastaları iyileştirmek, çok tehlikelileri de cemiyetten daimi surette veya uzunca bir müddet uzaklaştırmak gibi suçlunun tehlikeliliğine uyan tedbirlerle bu amaca varılabileceği anlaşılmıştır. Bu tezi kabullenerek cezalarda fenalık verme ve kötülük yapma esası gören ve suçlunun iradesi serbest olduğu için cezalandırılabilceğini kabul eden klasik usulü büsbütün terkedenler de olmamış değildir. Fakat bu kadar esaslı bir değişiklik için topluluğun önceden hazırlanmış olması gerekmektedir ve bu da uzun zaman istiyen bir iştir. Bu yüzden hemen bütün memleketlerde büyük suçlular hakkında eski anlamdaki cezalara yeni gayeler verilmek ve cezaların eksikliği emniyet tedbirleri ile giderilmek suretiyle eski sistem alıkonulmuş ve çocuk suçluluğu meselesi büyüklerin suçluluğu meselesinden ayrı olarak ele alınmıştır.

Artık denilebilir ki dünyanın hiç bir yerinde suç işliyen çocuklar, fenalık vermek ve kötülük yapmak için cezalandırılmamakta, bu çocuklara hem kendilerinin, hem de cemiyetin faydasının gerektirdiği ıslah edici, koruyucu, terbiye edici cezalar verilmektedir.

Suç, çocuğun içinde bulunduğu tehlikeli durumu bildiren bir tehlike işaretidir ve yargıca bu durumu incelemek ve gerekli tedbirleri almak fırsatını verir. Yalnız, ceza kelimesinin suç işliyenler hakkında alınan gerekli müeyyide anlamında kullanılmasının bazı yanlış anlamalara yol açmasından korkularak eski anlamdaki cezalardan ayırmak için bu müeyyidelere yeni bir ad takılmış ve emniyet tedbiri veya sadece tedbir denilmiştir.

Çocuklar hakkında suç işledikleri için alınan müeyyidelerin yalnız adları değişmemiştir. Eski anlamdaki cezalar işlenen suçun ağırlığına göre verildiği halde, tedbirler suçlu çocuğun şahsiyetine göre alınmaktadır. Suçun ağırlığı cezanın ölçüsü olmaktan çıkmış, çocuğun şahsiyetini gösteren ölçülerden biri olmuştur. Çocuğun şahsiyeti her bakımdan araştırılmaktadır. Beden ve ruh yapısı muayene edilmekte, aile ve okul durumu incelenmektedir. Hilâsa kimsesiz, bakımsız, yoksul ve aylak çocuklar konusunu inceliyen Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu Komisyonunun 25/5/1945 tarihli raporunda da belirtildiği gibi; «Denilebilir ki garp memleketlerinin hiç birisinde artık suçlu çocuğun işlediği fiile göre cezalandırma fikri kalmamış, onun yerine yolunu şaşırmış küçüğün, topluluk menfaatlarına aykırı fiil işliyen çocuğun iyileştirilmesi, düzeltilmesi ve yeniden cemiyete faydalı kılınması prensipî hâkim olmuş.

Suçlu çocuklar meselesi bir de mahkeme ve usul bakımından ele alınmalıdır. Büyükleri cezalandırılmak üzere kullanılan ceza mahkemelerinin çocukları koruma ihtiyacını sağlamadığını dünyanın hemen her yerinde görülmüş ve başka esaslara dayanan çocuk mahkemeleri kurulmuştur. Küçük bir çocuğun seviyesine inerek bu henüz gelişmemiş ruh-taki temayülleri ve muhtin çocuk üzerindeki tesirlerini görmek kolay bir iş olmadığı için çocuk mahkemelerinin yargıçları çocukları anlayabilen ve ruhi ve içtimai ilimleri de bilen yargıçlar arasından seçilmektedir. Çocuk yargıca bir çok çocukların istikballini elinde tuttuğunu bilmeli ve ce-miyete karşı sorumluluğunun derinliğini takdir edebilmelidir. Diğer ta-raftan çocuk suçluların büyüklerle temasına imkân vermiyecek ve çocuğun şahsiyetini daha iyi tanımak için yapılan araştırmalarda yargıcın elini kolunu bağliyan sert şekil ve kaidelerden onu kurtaracak bir yar-gılama usulü de konulmuştur.

Memleketimizdeki çocuk suçluluğu meselesi esaslı surette incelenin-ce çocuk suçlular hakkında alınacak müeyyidelerde, çocukları yargıya-cak mahkemelerde ve yargılama usullerinde değişiklikler yapılması ge-rekli görülmüştür. İşte «suçlu çocuklar ve çocuk mahkemeleri hakkın-daki kanun tasarısı» bu gereği karşılamak üzere, başka memleketlerin tecrübelerinden faydalanarak ve memleketimizin hususiyetleri gözönünde tutularak hazırlanmış bulunmaktadır.

Madde 1 — Bu madde suçu işlediğinde yedi yaşını bitirmemiş olan-ların ceza ve tedbir sorumluluğu olmadığını açıklamaktadır. Daha bü-yük çocuklar için ceza sorumluluğu kabul edilmemiş bulunduğuna göre bunların ceza sorumluluğu zaten düşünülemez, fakat tedbir sorumluluk-ları olup olmaması bir mesele olarak ortaya çıkabilir. Bir çok yaban-cı kanunlarda, mesela, İtalyan, Belçika, İngiliz, Alman ve eski ve yeni Fransız kanunlarında yaş için aşağı bir hâd konulmamış olmasına rağmen pek küçük yaştakiler hakkında tedbir alınması dahi gerekmediği önceden kabul olunabilir. Nitekim İsviçre Federal Ceza Kanunu böyle bir aşağı yaş haddi koymuş ve altı yaşını bitirmeyen küçükler hakkında hiç bir müeyyide uygulanamayacağını açıkça göstermiştir. Memleketi-mizde çocukların yedi yaşını bitirince okul çağına girdiği düşünülerek aşağı yaş haddinin yedi olarak tesbiti uygun görülmüştür. Bu yaştan aşağı olan küçük çocukların suç işleyecekleri pek düşünülmiyeceği gibi işleseler de, bu yüzden, usul hükümleri ne kadar basit olursa olsun mah-kemeye çıkarılmaları doğru bulunmamış, bu çocuklar hakkında Medeni Kanun Hükümlerinin uygulanması yeterli görülmüştür.

Madde 2 — Yukarıda da belirtildiği gibi, bugün hâlâ ceza kelimesi, işlenen suçun karşılığı olarak ve günahın kefareti kabilinden fenalık yapmak, azap vermek için suçlunun mânevi sorumluluk derecesi nisbetinde suçlu hakkında tatbik olunan müeyyideler anlamına kullanıldığı için bu madde ile çocuklara ceza verilmeyeceği esası konulmuş ve bu suretle çocukların ceza sorumluluğu olmadığı kabul edilmiştir. Fakat bu, suç işleyen çocukların başı boş bırakılacağı demek değildir. Yine bu madde ile suçlu çocukların cemiyet hayatına uyabilme kabiliyetleri derecesine göre, diğer bir söyleyişle, haklarında yapılacak araştırma sonunda belli olacak şahseyitlerine uygun terbiye, ıslah, bakım ve koruma tedbirleri alınacaktır. Bu tedbirler ana babaya teslimden başlamakta ve ıslahevinde alıkoymıya kadar çeşitler göstermektedir. Çocuk ıslahevinde ıslah oluncaya kadar kalacağı için hürriyetinin belli olmayan bir müddetle kaldırılması tehlikesi karşısında, ceza verilmeyeceği açıkça söylenilmiş olmasına rağmen, suç işlemenin çocuklar için cazip değilse bile tehlikesiz bir hale geldiği ileri sürülemleneyecektir.

Bu madde tedbir sorumluluğu yaşını, bir çok memleketlerde olduğu gibi, on sekiz olarak tesbit etmektedir. Çocukluk şahsiyetin beden, ruh ve kafa bakımından gelişmesinin bir devresidir. Beden bakımından gelişme daha erken olur. Memleketimizde bülûğ çağı hakkında ilmi bir şekilde yapılmış bir inceleme ve istatistik mevcut değildir, fakat on sekiz yaşından önce cinsi hayatın faaliyete başladığı da şüphe götürmez. Medeni Kanun on yedi yaşını bitiren erkek çocukların ve on beş yaşını bitiren kız çocukların evlenebilecekleri kaidelerini koymuş ve olağanüstü hallerde on dördünü bitiren kız ve on beşini bitiren erkek çocukların evlenmesine izin verilebileceğini kabul etmiştir. Evlenen kimsenin reşit olduğu da Medeni Kanunca kabul edildiğine göre ceza sorumluluğu yaşının on sekize çıkarılması ile bir tenakuza düşüldüğü düşüncesi ilk anda akla gelebilirse de ceza ve tedbir meslelerinin yalnız cinsi hayatla ilgili olmadığı, çocuğun ruh ve bilhassa kafa bakımından olgunluğunun on sekiz yaşından önce meydana gelmediği gözönünde tutulursa, erken evlenmiş ve bu yüzden reşit sayılmış kimselerin suç bakımından çocuk sayılmalarında bir tenakuz bulunmadığı anlaşılır. Nitekim Ceza Kanunu hükümlerine göre on sekiz yaşını bitirmiş olup da yirmi bir yaşını bitirmemiş olanlara, reşit olmalarına rağmen, tam ceza verilmemesi bunların bile ceza bakımından reşit sayılmadıklarını gösterir.

Bugünkü kanunda mevcut olan şüpheli sorumluluk devresi kaldırılmış ve böylece çocuğun temyiz kabiliyetinin olup olmadığının araştırılmasından vazgeçilmiştir. Buna da sebep, biraz önce de belirtildiği gibi, her şeyden önce karakter olgunluğuna önem verilmesidir. Mümeyyiz olan ve hareketlerinin iyi ve kötülüğünü seçebilen bir çocukta kendini kötü harekettan alıkoyacak karakter olgunluğu bulunmuyabilir. O, ne de olsa kelimenin en geniş mânasıyla bir çocuktur, tam ve olgun bir adam değildir.

Bu maddenin bir hususiyeti de suçu işliyenin çocuk olması gibi, hakkında tedbir alınan kimsenin de hüküm zamanı çocuk olmasını aramasındadır. Ferri'nin, İtalyan Ceza Kanunu tasarısının gerekçesinde belirttiği gibi örmil olan zaman, sanığın şahsiyetine müeyyideleri uydurduğumuz zaman, yani hüküm zamanıdır. Karşımızda terbiye ve ıslah edilmesi, bakılması, kurtarılması gereken bir çocuk bulunmalıdır ki, hakkında terbiye, ıslah, bakım ve gözetim tedbirleri alabilelim. Diğer bir söyleyişle, ağaç yaş iken eğilir, kartlaştıktan sonra ona şekil vermek kolay olmaz.

Yedi ile on bir arasındaki küçüklerin, işliyecekleri pek önemli olmayan suçları yüzünden polis ve jandarmalarla ve mahkemelerle yüz göz olması da doğru görülmemiş, bu yaştaki küçüklerden ağır cezalı bir suç işlemek suretiyle fazla tehlikeliliğini açığa vuranlar hakkında gerekli tedbir alınması yolunda gidilmiştir. Kıstasın sübjektif olması çok daha uygun düşerdi. Fakat tatbikat güçlükleri bizi objektif bir ölçü kabulline icbar etmiştir.

On iki ile on dört yaş arasındaki çocukların da meselâ kabahat suçları için tedbir sorumsuzluğu olmamasının doğru olup olmayaacağı düşünülmüş, fakat bilhassa dilencilik eden çocuklar hakkında gerekli tedbirler alınabilmesini sağlamak için bu yaştaki çocuklar hakkında kabahatler bakımından bir ayrılık yapılması uygun bulunmamıştır.

Madde 3 — Bu madde suçu işlediğinde on dört yaşını bitirmiş, fakat on sekiz yaşını bitirmemiş olanlardan hüküm zamanı on sekiz yaşını bitirmiş olanlar hakkında kaide olarak tedbir alınacağını bildirmekte ve gerekirse ceza da verilebileceğini kabul etmektedir.

Hüküm zamanı on sekiz yaşını doldurmuş olan kimse hakkında tedbir almak veya ceza vermek için o kimsenin suçu işlediği zaman on dört yaşını bitirmiş olması gerektir. Görülüyor ki, suçu işlediğinde on dört yaşından küçük olan kimse hüküm zamanı on sekiz yaşını bitirmiş ise hakkında tedbir de alınamıyacaktır, çünkü çocuk gelişir ve çabuk unuttur. Terbiye ve ıslah, bakım ve gözetim tedbirlerinin bir an önce alınması gerektir. Bu bakımdan on dört yaşından küçük çocukların işledikleri suçlar için bir çeşit zaman aşımı kabul etmek zaruri görülmüştür.

On sekiz yaşını bitirmiş kimseler hakkında alınacak tedbirler ilerde görüleceği üzere yalnız hai çeşittir. Normal çocuklar için yalnız ıslah evine göndermek tedbiri vardır. Bu çeşit azlığının zararlarını önleyebilmek ve müeyyideyi suçlunun şahsiyetine daha iyi uydurabilmek için suçu işlediğinde 14-18 yaş arasında olup da hüküm zamanı 18 yaşını doldurmuş olanların gerekirse cezalandırılabilmesi de kabul edilmiştir. Bu cezalandırılma çeşitli bakımlardan gerekebilir. Suçlunun her bakımdan gelişmiş ve olgun bir hale gelmiş olduğu anlaşıldığı zaman cezanın bütün sonuçlarını elde edebilmek üzere ceza sorumluluğu kabul edilebileceği gibi, ceza verip ertelemek suretiyle çocukluğunda suç işlemiş olan bir kimseyi tecrübe süresinden geçirerek Ceza Kanununun 95. maddesi gereğince hükümlülüğünü vaki olmamış saydırmak için de ceza sorumluluğu yoluna gidilebilecektir. Keza para cezasıyla kurtulabilecek kimsenin muhakkak ıslah evine konulması da bu suretle önlenilebilecektir.

Madde 4 — 18 yaşını bitirenlerin ceza sorumluluğu bu madde ile kabul edilmiştir. İlerde bu sorumluluğun tam olduğu görülecektir.

Madde 5 — Bu madde bu kanunda kullanılan ve çocukları gösteren terimleri açıklamaktadır. 7 ile 18 arasındakiler çocuk sayılmakta ve bunlar da küçük çocuk ve yetişkin çocuk olarak ikiye bölünmektedir. 7 den 14 e kadar olanlara küçükler veya küçük çocuklar, 15 ten 18 e kadar olanlara da yetişkinler veya yetişkin çocuklar denilmektedir.

18 yaşını bitirenler Medeni Kanun bakımından reşit (ergin) sayılmaktadır. Fakat bu kanun ceza bakımından 19 la 21 yaş arasındakileri ayırmış olduğundan bunlara da gençler denilmiştir.

Madde 6 — Bu madde küçüklüğünde suç işleyen, fakat hüküm zamanı henüz çocukluktan çıkmamış olanlar hakkında alınacak tedbirleri göstermektedir. Milletler Cemiyeti tarafından bütün dünya memleketlerindeki

çocuk mahkemeleri hakkında yapılan incelemeler sonunda yayınlanan «çocuk mahkemelerinde uygulanabilecek esaslar» adlı eserde de belirtildiği gibi, yargılama sonunda çocuk hakkında tedbir alınırken yalnız işlenen suça veya çocuğun temyiz kabiliyetine bakılıyacak, fakat çocuğu suç işlemeye sevkeden âmiller ve çocuğun şahsiyeti gözönünde tutulacak, onun kalkınması ve cemiyet içinde tekrar faydalı bir hale getirilmesi için gerekli olan tedbir alınacaktır. Bu bakımdan yargıç, bu maddede yazılı çeşitli tedbirlerden en uygununu seçecektir. Bu tedbirlerden bir kısmının uygulanması mevcut teşkilâta bağlıdır. Yargıç önceden bunların hangisinin uygulanma imkânı olduğunu araştırarak ve ondan sonra tedbir almasına karar verecektir. Meselâ çocuğu kabul edecek aile temin edilmeden çocuğun aile yanına yerleştirilmesine karar verilmişcektir. Çocuğun gönderileceği müessese veya enstitüde yer vaziyeti ve kabul şartları gözönünde tutulmadan çocuğun bu müessese veya enstitüye gönderilmesine hükmedilmeyecektir. Resmi müesseselerin bu gibi çocuk- ları ne gibi şartlarla kabul edebilecekleri Adalet Bakanlığı ile ilgili Bakanlıklar arasında tayin edilecektir.

Alınabilecek tedbirler şunlardır:

a) *Veliye, vasiye, bakıp gözetmeyi üstüne alan akrabadan birine teslim:* Çocuk için en normal ve en tabii muhtik kendi ailesidir. Bu bakımdan gerekmedikçe çocuğu ailesinden ayırmamak doğru olur. Bu tedbir bugünkü kanunda da vardır. Yalnız tasarıda bu tedbirin uygulanmasına genişletilmiş bulunmaktadır. Çocuk fazla tehlikeli değilse ve ana babası veya vasisi çocukla ilgili ve ilerde daha fazla bakıp gözetebilecek kimseler ise çocuk ana babaya veya vasiye teslim edilebilecektir. Çocuğun akrabalarından birisine de teslim edilebilmesi sağlanmıştır. Bu çocuklar erginlik yaşına kadar gözetilecektir. Kız çocuğu evli ise kocasına da teslim edilebileceğini kabul etmek uygun olur.

b) *Bakıp gözetmeyi üstüne alan iyi ve uygun bir aile yanına yerleştirme:* Bu tedbir bilhassa içinde bulunduğu muhtiten çocuğun uzaklaştırılması gerektiği zaman alınacaktır. Milletler Cemiyetinin yayınladığı «çocukların aile yanına yerleştirilmesi» adlı eserde belirtildiği gibi aile ocağı her memlekette çocuğun henüz olgunlaşmadığı ve bağımsızlığını kazanmadığı yıllarda ona bakacak, gözecek en iyi ve en esaslı çare olarak ele alınmıştır. Çocuk bir aile ocağına muhtaçtır. Fakat çocuğun yerleştirileceği aile onu ne şımartacak ve ne de «işletecek» bir aile olacaktır. Bunun içindir ki çocuk yetiştirebilecek kabiliyette iyi ve temiz bir aile aranacaktır. Başka memleketlerde bir aile yanına yerleştirme suç işlemiyen, fakat mânen terkedilmiş çocuklar hakkında da uygulanmaktadır.

Aile yanına yerleştirilen çocuklar ileride görüleceği üzere 18 yaşına kadar gözetilecektir.

c) *Resmî veya hususî bir çocuk yuvasına, yurduna, terbiye müessesesine veya okula veya eğitim enstitüsüne yerleştirme:* Bu tedbir tehlikeli olmayan ve ailesi tarafından bakım ve gözetimi ihmal olunan çocuklar hakkında alınabilecektir. Bu kurumların muhakkak suçlu çocuklara mahsus müesseseler olması gerekmemektedir. Bu çocuklar da 18 yaşına kadar gözetilecektir.

ç) *Resmî veya hususî bir iş müessesesine veya bir usta yanına yerleştirme:* Çocuk tehlikeli olmaz ve onu suç işlemeye sevkeden âmiller arasında işsizlik bulunursa yargıç ona bir iş bülacak veya bir usta yanına çırak verecek veya bir fabrika, atölye gibi iş müessesesine yerleştirecektir.

d) Resmî veya hususî bir hastahane veya şiflavine veya anormal çocuklara mahsus müesseseye yerleştirme: Bu tedbir çocuğun ruh ve beden bakımından normal olmaması halleri gözönünde tutularak konulmuştur. Gerekirse müşahede merkezinde müşahede altına alınmak suretiyle çocuğun şahsiyeti belli olduktan sonra daha ziyade tedaviyi esas tutan bu tedbire başvurulacaktır.

Tasarıda sağır - dilsizlerden bahsedilmemiştir. Sağır - dilsizlik bir akıl zayıflığı ve anormallik olduğuna göre bu bentte yazılı tedbir alınacaktır.

e) Devletin idare ettiği veya denetlediği bir ıslah yurduna koyma: Çocuk esaslı surette tehlikeli olur veya terbiye ve ıslahı için diğer tedbirler elverişli görülmezse bir ıslah yurduna yerleştirilecektir. ıslah yurtları 18 yaşına

kadar suçlu çocukları alacaktır. 18 yaşından yukarı olanlar, ilerde görüleceği üzere, ıslah evlerine konacaktır. Yaşlara göre ıslah müesseselerini ikiye bölmek faydalı olacağı ve bu suretle büyüklerle küçüklerin bir arada bulunmasından doğabilecek zararların önlenilebileceği düşünölmüştür.

Islah evlerinin çeşitli olması, bir kısmının ziraatle, bir kısmının küçük sanatlarla uğraşması mümkündür. Fakat hepsinin üstünde çocukların terbiye ve ıslahı amacı bulunduğu unutulmamalıdır.

Madde 7 — Bu maddede kendisine çocuk teslim edilen veli, vasi veya akrabanın çocuğu erginlik yaşına kadar bakıp gözelecekleri ve çocuğun ikinci bir suç işlemesine sebep oldukları zaman cezalandırılacakları gösterilmiştir.

Madde 8 — Nafakasıyle borçlu olmuşan akrabasından biri veya yabancı bir aile yanına yerleştirilen veya hususi paralı bir müesseseye konulan çocuğun masrafları hakkında Medenî Kanun hükümlerinin uygulanacağı bu maddede açıkça gösterilmiştir. Medenî Kanunun 273. maddesi çocuk hakkında bir tedbir alındığı zaman, ana baba ile çocuk ödmeden âciz ise bu tedbirin gerektirdiği paranın devletçe ödeneceğini göstermekte ve nafakaya ilişkin hükümleri mahfuz tutmaktadır.

Madde 9 — Bu madde ıslah yurdunda çocuğun kalacağı zamanı göstermektedir.

Suçlular hakkında alınan bütün müeyyidelerin suçlunun tehlikeliliğine uydurulması esasının bir sonucu, bu müeyyidelere hükmedilirken bunların uygulanacağı zamanın gösterilmemesidir. Bilhassa çocuklar hakkında bu kaidenin önemi büyüktür. Tedbirin gayesine ne vakit varabileceği önceden kesin olarak bilinemez. Müddetsiz hüküm veya müddetsiz ceza diye anılan bu sistemin muhtemel mahzurlarının önüne, aşağı yukarı hadlerinin önceden kanunla gösterilmesi yolu ile geçilmektedir. Bunun içindir ki tasarıda çocuğu ıslah yurdunda en az bir yıl ve en çok 18 yaşını dolduruncaya kadar kalacağı gösterilmiştir.

Madde 10 — Bu madde ile zaman aşımına benzer bir hüküm konulmaktadır. Bu hüküm 14 yaşını doldurmadan suç işliyen küçüğün şahsiyeti ve hususiyeti gözönünde tutularak konulmuştur. Çocuğun çabuk geliştiğini ve çabuk unuttuğunu yukarda belirtmiş bulunuyoruz. Geciken tedbirlerin çok defa mânası ve hikmeti kalmaz. Onun için İsviçre Kanununda da yer alan bu hükümler ile yargıca, duruma ve şartlara göre tedbir almak gerekmediğine karar vermek yetkisi verilmiştir. Yalnız İsviçrede bu müddet üç ay iken memleketimizin genişliği nazara alınarak bu müddet altı aya çıkarılmıştır.

Madde 11 — Bu madde ile küçüklüğünde suç işliyenler hakkında en geç 18 yaşını bitirinceye kadar bir tedbir almak gerektiği ve bundan sonra tedbir alınamıyacağı kaidesi konulmuştur. Bunlar hakkında Ceza Kanununun zamanaşımına ilişkin hükümleri uygulanamayacaktır.

Çocuğun gelişmesindeki çabukluk karşısında geciken tedbirin mânasını kaybetmesi böyle bir kaidenin kabulünü gerektirmiştir. 18 yaşına kadar gelen bir çocuk artık olgunlaşmış olduğu için bundan sonra hususi bir bakım ve gözetimin hikmeti kalmaz. Bu maddedeki suçların 14 yaş dolmadan işlenen suçlar olduğu düşünölürse tedbir alınması için en çok 11 ve en az 4 yıl bırakılmış olduğu da görülür.

Madde 12 — Bu madde suçu yetişkinliğinde yani 14 ü bitirdikten sonra, fakat 18 ü bitirmeden önce işliyenlerden hüküm zamanı 18 yaşını doldurmamış olanlar hakkında alınacak tedbirleri göstermektedir. Bu tedbirler, altıncı maddede yazılı olanlardır. Fazla olarak ıslah evine koyma tedbiri de vardır. Islah evi, yukarıda da belirtildiği gibi, 18 yaşını bitirenler içindir. Fakat 17 yaşını bitirmiş bir çocuğun bir yıl için ıslah yurdunda konması ve 18 ü bitirdiğinde oradan alınarak ıslah evine geçirilmesi doğru görülmediğinden 17 yaşını bitirmiş olanların doğrudan doğruya ıslah evine konabileceği açıkça gösterilmiştir.

Madde 13 — Islah yurdunda konuluş gibi ıslah evine konuluş da müddetsiz bir tedbirdir. Müddetin önceden gösterilmemesinin mahzurlarını gidermek için aşağı ve yukarı hadler kanunda gösterilmiştir. Kaide olarak suçlu ıslah evinden en az bir yıl ve en çok 21 yaşını dolduruncaya kadar kalacaktır. Fakat burada fazla tehlikeli

suçlular hakkında ayrı bir hüküm konulması uygun görülmüştür. Bu fazla tehlikellik işlenen suçluların sayısı ile veya işlenen suçun ağırlığı ile anlaşılır. Buna benzer bir hükme İsviçre Ceza Kanununda rastlanmaktadır. Fazlatehlikeli olduğuna mahkemece karar verilen çocuklar ıslah evinde en az üç ve en çok 10 yıl kalacaklardır. Cemiyet hayatına dönüş kabiliyeti diğerlerine nazaran daha az olan bu çocuklar üzerinde fazla çalışmak, fazla işlemek gerektiği düşünülürse, bunların daha uzunca müddet ıslah evinde alıkonulmaları tabii görüldür.

Madde 14 — Bu madde yetişkinliğinde suç işlediği halde hüküm zamanı 18 yaşını bitirmiş olanlar hakkında alınabilecek tedbirleri göstermektedir. Artık karşımızda bir çocuk yoktur. Bu sebeple aileye teslim veya bir çocuk yurduna veya okula gönderme düşünülemez. Bunlar hakkında ancak iki çeşit tedbir alınabilmektedir: Çocukluğunda suç işlemiş ve karşımıza bugün bir genç olarak çıkan suçlu ya akıl hastası ve- ya akıl zayıftır; bu takdirde bir hastahaneye veya şifa evine gönderilecektir, yahut suçlu normal denilebilecek bir durumdadır, bu takdirdede ıslah evine konulacaktır.

18 yaşını bitirdikten sonra ıslah evine girenlerin en çok 5 yıl kala-cağı açıkça gösterilmiştir. ıslah evinde kalışın aşağı haddi bir yıl olduğu 13. maddede gösterildiği için burada tekrar edilmemiştir. 13. madde- nin ikinci fıkrasında gösterilen üç ve on yıllık hadlerin 18 yaşını bitirdikten sonra ıslah evine giren fazla tehlikeli suçlular hakkında da uygulanacağını belirtmekte fayda görülmüştür.

Madde 15 — Üçüncü maddede yetişkinliğinde suç işleyenlerden hüküm zamanı 18 yaşını bitirmiş olanlara ceza da verilebileceği kaidesi konulmuştu. Bu madde bu cezaların ne şekilde verileceğini göstermektedir. Ölüm ve müebbet ağır hapis yerine beş yıldan 15 yıla kadar ağır hapiscezası verilecektir. Diğer cezalarda mahkeme yalnız yukarı hadle bağlı olacak ve o suç için kanunda gösterilen aşağı haddenden umumî aşağı had de kadar inebilecektir. Diğer bir söyleyişle o suçlar için kanunda gösterilen cezaların aşağı haddi umumî aşağı had olacaktır. Mahkeme bu surelle cezayı suçlunun şahsiyetine daha iyi uydurmak imkânını bulabilecektir.

Cezaların kanunî sonuçları ve mitemimim cezalar umumî hükümlere göre uygulanacaktır.

Madde 16 — Bu madde küçüklüğünde suç işleyenler hakkında zaman aşımına benzer bir hüküm koyan onuncu madde ile ilgilidir. Onuncu maddedeki hükmün konulmasını gerektiren sebepler bu maddeyi de haklı göstermektedir. Yalnız burada müddet bakımından bir fark vardır. On dört yaşını bitirmeden suç işleyenler hakkında altı ay gibi kısa bir zaman kâfi görüldüğü halde burada bu müddet zaman aşımı süresinin yarısı olarak tayin edilmiştir. Yani işlenen suçun kanunda yazılı cezasına göre zaman aşımı süresi hesaplanacak ve bunun yarısı geçmiş ise mahkeme kovuşturma gerekmediğine karar verebilecektir. Bu hüküm, çocuklar hakkındaki tedbirlerin suçtan sonra kısa bir zaman içinde alınması ve yerine getirilmesi ve geciktirici zaman tesirini ve manasını kaybetmesi esasına dayanmaktadır.

Çocukların yetişkinliğinde işledikleri suçların zaman aşımı hakkında kanuna ayrı bir hüküm konmamıştır. Bu suçlar büyükler tarafından işlenmiş gibi sayılarak kanunda yazılı cezalarına göre zaman aşımına uğrayacaklardır. Bu kanuna göre sürenin hesabında, zamanaşımının kesilme ve durma gibi sebeplerle uzamasının nazara alınmayacağı tabiidir.

Madde 17 — Bu madde Ceza Kanununun 56. maddesini değiştirmektedir. 56. madde suçu işlediği zaman 18 yaşını bitirmiş olup da 21 yaşını bitirmemiş olanların cezasını indirmektedir. Bu kanunda kaide olarak bunlara tam ceza verilmesi kabul edilmiştir. Mânevi mesuliyetin eksikliğine göre cezaların azaltılarak verilmesi ve filân yaştakilerin sorumluluğu dörtte bir, falan yaştakilerin de şu nisbette, filân yaştakilerin bu nisbette, denilerek cezalarının da aynı nisbette göre hesaplaması hakkı olarak bir çok tenkitlere uğramıştır. Azaltarak ceza vermek kısa cezalara yol açmaktadır. Kısa cezalar ise hükümlü üzerinde esaslı surette işlemek imkânını vermemekte ve çok defa suçlunun ceza korku ve hissini kaybettirmek gibi aksine bir sonuç doğurmaktadır. Almanya ve İtalya gibi bir çok memleketlerde böyle indirilerek verilen cezaların kâfi görülmemesi üzerine bu cezalardan önce veya sonra emniyet tedbirlerinin de uygulanması yoluna gidilmiştir. Bu surette suçlu hem cezalandırılmakta, hem de hakkında tedbir alınmaktadır. Bu iki müeyyideyi birleştirmek ve çocuklar hakkında tedbir almak, olgun bir hale geldiği kabul olunabilen kimselere de tam ceza vermek uygun görülmüş ve

memleketimizdeki gelişme durumuna göre 18 yaşını bitirenlerin olgun sayılabileceği kabul edilmiştir. Yabancı memleketlerin bir çoğunda da 18 yaş tam sorumluluk yaşı olarak kabul edilmiştir. Almanyada, İtalya ve Fransada olduğu gibi.

Genelere tam ceza verilmesi kabul edilmekle beraber bunlara ölüm ve müebbet ağır hapis cezası verilmesi doğru görülmemiş ve ölüm cezası yerine 30, müebbet ağır hapis yerine 24 yıl ağır hapis cezası verilmesi suç ve ceza siyaseti bakımından daha uygun bulunmuştur.

Madde 18 — Bu madde çocuk mahkemelerinin ağır ceza merkezlerinde kurulacağını göstermektedir. Çocuk mahkemeleri için aranılan vasıflarda yargıç bulmak güçlüğü ve bu mahkemelere yardım edecek gözeticilerle çocuğun şahsiyetini anlamak üzere ruhi ve bedeni muayene ve müşahedeleri yapabilecek mütehassısların daha ziyade büyük merkezlerde bulunabileceği düşünülerek çocuk merkezlerinin ağır ceza merkezlerinde kurulmasına karar verilmiştir. Çocuk mahkemesinin ağır ceza merkezinde kurulmasından doğabilecek bazı malızurlar, harif suçların yargılanmasının sulh mahkemelerine bırakılması suretiyle önlenmiş bulunmaktadır.

Çocuk mahkemelerinde savcı bulunup bulunmaması meselesi her memlekette aynı şekilde halledilmiş bir mesele değildir. Her memleket kendi ihtiyacını ve çocuk mahkemesini anlayış tarzına göre meseleyi halletmiştir. Çocuk mahkemelerini ceza mahkemelerinin bir çeşidi sayanlar bu mahkemelerde savcının bulunmasını tabii görmüşlerdir. Çocuk mahkemelerini ceza sorumluluğu olmaya küçükler hakkında gereken tedbirleri araştırıp uygulayan bir mahkeme olarak ele alanlar savcı bulunmasına çok defa lüzum görmemişlerdir. Savcı meselesini bir diğer bakımdan da incelemek mümkündür. Çocuk mahkemelerinde çocukla yargıç arasında samimi bir hava yaratmak gerektiği ve buna engel olduğu içindir ki, ilerde göreceğimiz gibi, toplu mahkemelere karşı cephe alındığı gözönünde tutulursa savcının da işe bir mahkeme heybetini verdiği ve yaratılmak istenilen havayı bozduğu söylenebilir. Fakat savcının, ağır ve sorumlu işini görürken yargıca yapabileceği yardımları da azımsamamak gerekir. Çocuk mahkemelerinin verdiği tedbir hükümlerinin kesin olduğu da gözönünde tutulursa savcı ve yargıç arasındaki işbirliğinin vatandaş haklarını sağlamak bakımından faydası da inkâr edilemez. Tasarıda birbirine zıt olan bu iki düşüncenin doğru taraflarından faydalanılmış ve yargıcın daha çok yardımcıya muhtaç olduğu ağır cezalı işlerin duruşmasında savcı bulunacağı kabul edilmiştir. Diğer suçların duruşmasında savcı bulunmayacak ve yargıçla çocuk, baba ile oğul gibi, karşı karşıya kalacaklardır.

Çocuk yargıçları umumî mahkeme salonlarında duruşma yapmayacaklar ve cüppe giymiyeceklerdir. Bu suretle yargıç âdeta bir baba gibi çocuğu yargılayacak ve bu suretle onun itimadını kazanacaktır. Eğer çocuğun kalbine girilmez ve onun yardımı temin' edilmezse işlah işinden büyük bir fayda beklememeldir. Savcı da çocuk mahkemelerinde bulunduğu zaman yargıç gibi cüppesini giymiyecek, çocuğun cezalandırılmasını isteyen korkunç bir adam olmaktan çıkarak çocuğun koruyucusu olan yargıcın bir yardımcısı gibi hareket edecektir. Savcı ekseriya gerekli tedbiri göstermekle yetinecektir.

Çocuk mahkemesine çıkan savcının da çocuk işlerinde ve muhakeme- lerinde uzmanlaşmaları için, yargıçlar gibi, sık sık değiştirilmemesi gerekir.

Madde 19 — Çocuk mahkemelerinin tek yargıçlı olup olmaması meselesi bir çok tartışmalara yol açmıştır. Bu mesele her memlekette bir başka şekilde halledilmiştir. Fransada 1912 kanununa göre biri başkan, ikisi üye üç yargıç vardı. 1945 tarihli kanunla, İtalyada olduğu gibi, yalnız başkanın yargıç olması kabul edilmiştir. Üyeler çocuk meseleleri ile ilgili vatandaşlar arasından seçilmektedir. Meksikada başkan yargıçtır, fakat üyelerden biri hekim, biri terbiyecidir. Belçika, Felemenk, Japon- ya, Macaristan, Polonya, Portekiz, Uruguvay, Yugoslavya, Yunanistan gibi memleketlerde de çocuk mahkemeleri tek yargıçlıdır. Denilebilir ki, mesele, ikiden birini seçmek meselesi haline gelmiştir. Ya tek yargıç olaçak, yahut da tek yargıcın yanına çocuk işlerinden anlar iki üye verilecektir.

Bilgileri çeşitli insanları bir araya toplaması bakımından toplu mah- keme sisteminde çocuğu anlamının daha kolay olduğu, tek yargıcın bütün bu bilgileri edinemeyeceği söylenebilir. Buna karşılık tek yargıç sis-temini kabul

eden memleketler çoğunluktadır. Çocukla yargıç arasında, 18. madde gerekçesinde belirtildiği gibi, samimi bir hava yaratmak gerektiği ve tek yargıç sisteminde çocuğun ailesi ile, muhtii ile temasın ve kararlarda çabukluğun daha kolay sağlanacağı, uzman kimselere başvurma'nın daima mümkün olduğu haklı olarak ileri sürülebilir.

Tek yargıç kabul eden memleketler çocuk yargıcının ahlâk ve fikir bakımından değerli olmasını isterler, bunları bilgisi geniş olan yargıçlar arasından seçerler ve bu işlerde uzmanlaşmaları için de sık de- ğıştirilmemelerine hususi bir önem verirler.

Madde 20 — Bu madde çocuk mahkemelerinin yaş bakımından görevini belli etmektedir. Sanık çocuk ise yani 18 yaşını bitirmemiş ise çocuk mahkemesince yargılanacaktır. Yargılama sırasında çocuk 18 ya- şını bitirse dahi çocuk mahkemesi başladığı dâvayı bitirebilecektir. Bumaddenin aksi anlamından anlaşılacağına göre, çocuk iken suç işliyenlerden ele geçtiklerinde 18 yaşını bitirmiş olanlar büyüklere mahsus umumi mahkemelere gönderileceklerdir.

Madde 21 — Bu madde çocuk mahkemelerinin hem yetkisini, hemde suç bakımından görevini belli etmektedir.

Suçun işlendiği yerdeki çocuk mahkemesi veya sulh mahkemesinin yetkili olduğu kabul edilmiştir. Yabancı kanunların hemen hepsinde de hüküm böyledir. Yalnız İsviçre ve Çek kanunları çocuğun ikamet ettiği yer mahkemesini yetkili kılmışlardır. Buna sebep olarak, çocukların yargılanmasında suçtan ziyade, çocuğun şahsiyetinin araştırılması gerektiği gösterilmiştir.

Tasarının kabul ettiği sisteme göre suç işlemiyen çocuklar hakkında çocuk yargıcı tedbir alamıyacağından suçun ve suçlunun belli olmasının bizce büyük bir önemi vardır. Bu yüzden suçun işlendiği yerdeki mahkemenin yetkili olması kaidesinden ayrılmamıştır. Yalnız 22. maddede görüleceği üzere çocuğun veya ana babasının oturduğu veya çocuğun yerleştirildiği yer mahkemesine davanın gönderilmesi kabul edilerek çocuk şahsiyetinin daha iyi araştırılması çareleri de sağlanmış bulunmaktadır.

Çocuğun işlediği suç onun tehlikeliliğini gösteren ağır bir suç ise merkeze kadar getirilmesi ve çocuk mahkemesince yargılanması kabul edilmiştir. Bu merkezlerde müşahede merkezleri ve uzmanlar kolayca bulunabilecek ve çocuk mevcut ıslah yurt ve evlerine geçici olarak konularak tevkifin mahzurları da önlenilebilecektir.

Hangi suçların ağır olduğunu gösteren ölçü olarak suçun ağır cezası bir suç veya asliye mahkemesinin görevine giren suçlardan yalnız para cezasını, hafif hapsi veya bunlardan ikisini gerektirmiyen bir suç olması alınmıştır. Sulh mahkemelerinin görevine girenler bir tarafa bırakılmak suretiyle ağır ceza ve asliye mahkemelerinin görevine giren suçlar demek de mümkün olabilir ve genel hükümlere göre bu hal çaresi uygun da olurdu, fakat' kara avcılığı, ölçüler, telgraf ve telefon, hafta tatili, hayvan sirkatinin men'i hakkındaki kanunlar gibi hususi kanunlarda yazılı kabahat nevinden bazı suçların veya yalnız ağır para cezası ile cezalandırılan pek hafif cürümlerin, hangi mahkemede yargılanacağı gösterilmemesi dolayısıyla, asliye mahkemelerinin görevine girmesi yüzünden «asliye mahkemelerinin görevine girme» bir ölçü olarak alınamamış ve bunlardan bazılarının ölçünün dışında bırakılması doğru bulunmuştur.

Çocuğun işlediği suç, kabul olunan ölçüye göre ağır değil ise yani sulh mahkemelerinin görevine giren suçlardan biri veya asliye mahkemesinin görevine giren, fakat, yalnız para cezasını, hafif hapsi veya bunlardan ikisini gerektiren bir suç ise bu takdirde merkezde çocuk mahkemesi, merkezin dışında sulh mahkemeleri görevli olacaktır. Memleketimizin genişliği, şehir ve kasabalarının birbirine uzaklığı ve nakil vasıtalarının yetersizliği gözönünde tutulmuş ve ağır olmayan bu çeşit suçlar için çocukların merkezdeki çocuk mahkemesine kadar götürülmeleri doğru bulunmamıştır. Merkezde çocuk mahkemesi varken bu işleri oradaki sulh mahkemesine bırakmak da pek tabii olarak düşünülmemiştir. Çocukların hafif suçlar için umumi mahkemelere yani sulh mahkemelerine gönderilmesi başka memleketlerde de kabul olunmuştur. Eski ve yeni

Fransız kanunları, 1921 tarihli Felemenk kanunu ve 1929 tarihli Yugoslav Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu bu arada gösterilebilir.

Madde 22 — Yirmi birinci maddede yetki bakımından suçun işlen- diği yer sisteminden neden ayrılmadığımızın sebepleri gösterilmiş bulunmaktadır. Bu madde bu sistemin mahzurlarını önlemek üzere hazırlan- mıştır. Suçlu çocuğun beden, ruh, aile ve terbiye durumunun çocuğun lkamet ettiği veya geçici olarak oturduğu yerde daha iyi incelenebileceği düşünülerek çocuklar hakkındaki davanın çocuğun bulunduğu yer mahkemesine gönderilebilmesi kabul edilmiştir. Çocuk bir müşahede merkezine yerleştirilmiş ise davanın bu merkezin bulunduğu yere gönderilmesi mecburi tutulmuştur.

İşe el koyan yetkili mahkeme, meselâ suç ve suçlunun belli olması bakımından gereken yargılamayı yaptıktan sonra çocuğun şahsiyetini araştırmak üzere dâvayı çocuğun bulunduğu yere gönderebilecektir. Yahut, meselâ babası memur olan bir çocuk babasının başka yere tayin edilmesi üzerine dâvası yüzünden suçu işlediği yerde kalmak zorunda olmayacak ve dâva çocuğun babası ile beraber gideceği yere naklolunabi- lecektir. Kısacası, bu madde çocuk davalarında cemiyet ve çocuk faydası bakımından en uygun şekilde hareket edebilmek imkânını verecektir.

Madde 23 — Küçüklerle büyüklerin birlikte işledikleri suçlarda küçüklere ve büyüklere ait davaların ayrılıp ayrılmaması da halledilmesi gereken başlıca meselelerden biridir. Yabancı memleket kanunları çeşit- li hal şekilleri kabul etmişlerdir. Fakat çocuğun büyüklerle birlikte ço- cuk mahkemesine gönderilmesi hemen hiç bir yerde kabul edilmemiştir. Çocukların büyüklerle birlikte umumî mahkemelere gönderildiği memle- ketler çoktur. Meselâ 1919 tarihli Polonya Çocuk Mahkemeleri Kanunu bu sistemi kabullenmiştir. 1934 tarihli İtalyan Çocuk Mahkemeleri Kanunu da dâvaların birlikte ve umumî mahkemelerde görülmesini kaide olarak almış, fakat istinaf mahkemesi savcısının vereceği karar üzerinedâvaların ayrılabilmesini de kabul etmiştir. Macaristanda durum bunun aksinedir. 1913 tarihli Macar Çocuk Mahkemeleri Kanunu, dâvaların ayrılması kaidesini koymuş ve çocuk yargıcı izin verdiği takdirde dâvanın büyüklerinkilerle birlikte görülebilmesini de kabul etmiştir. 1912 tarihli Fransız Çocuk Mahkemeleri Kanunu da dâvaların umumî mahkeme- lerde birlikte görülmesi kaidesinden ayrılmamıştır. Fakat otuz yıllık tecrübeye dayanarak yeni ihtiyaçlara göre hazırlanan 1945 tarihli kanunla çocuklara ait davaların büyüklerinkinden ayrılması yoluna gidilmiştir. 1912 tarihli Belçika Çocuk Mahkemeleri Kanunu da davaların ayrılması sistemini kayıtsız şartsız kabul etmiştir. Bu sistem çocuk mahkemelerinin kuruluşunda hâkim olan düşüncelere en uygun olanıdır. Dâvaların ayrılması tatbikatta bazı güçlükler yol açabilecektir. Fakat bu güçlükler bizi yıldırmmamalı ve çocuğun hususiyetlerine göre, ve onu bilen, anlayan yargıçlarla kurulmuş olan kendi mahkemesinden alınarak büyükle- re mahsus bir mahkemeye gönderilmesine sebep olmamalıdır. Kaldı ki memleketimizde davaların ayrılmasına dair örnekler de vardır.

Madde 24 — Bu madde çocukların işlediği suçlardan dolayı şahsi dâva açılmaması prensiplini koymaktadır. Şahsi dâva, belli suçlarda suçluyu cezalandırmak üzere suçtan zarar görenin, savcının kamu dâvası açmasını beklemeden ve onunla bağlı olmadan, doğrudan doğruya açtığı dâvadır. Şahsi hakların istenilmesi ikinci derecede gelir. Asıl gaye suçlunun cezalandırılmasıdır. Suçlular hakkında ceza olsun, tedbir olsun her hangi bir müeyyide alınması için, suç ile düzeni bozulan cemiyet adına onun temsilcisi olan savcının harekete geçmesi gerekirken eski çağlardan arta kalan bu şahsi dâvanın çocuklar hakkında uygulanmasına göz yum- mak doğru olamazdı. Yeni Fransız Kanunu da bu yolda bir hüküm koymuştur.

Suçtan zarar görenin şahsi hakkını istemek üzere dâva açması da uygun görülmemiştir. Çocuk mahkemelerinin hususiyeti yukarıdanheri belirtilmiş bulunmaktadır. Bu mahkemelerin veya çocuk davalarına ba- kan sulh mahkemelerinin bu kanuna göre hususi bir usul uyguluyarak yargılamayı bir an önce bitirmeleri ve çocuklar hakkında gerekli ted- birleri almaları istenildiğine göre suçtan zarar görenlerin zararlarının ödetilmesi için bu mahkemelere başvurmaları doğru görülmemiştir. Za- ten ceza mahkemesinde şahsi hak istenmesi, usul kanununca kabul edi- len bir istisna olup mahkeme, zararın olup olmadığını ve miktarına ait incelemelerin duruşmanın uzamasına veya hükmün gecikmesine sebep olacağını görürse bu işi hukuk mahkemesine bırakabilmektedir. Çocuklara ait davalarda ödetme işlerinin yargılamayı uzatacağı ve hükmü ge- ciktireceği peşin olarak kabul edilmiştir.

Madde 25 — Bu madde suçtan zarar görenin çocuklar hakkındaki dâvalara katılmalarına izin vermemektedir.

Kamu dâvasına katılma, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuzun ilk şeklinde yalnız belli suçlardan dolayı ve yalnız şahsi hakların istenilmesi için kabul edilmişti. 1936 yılında 3006 sayılı kanunla, örnek tuttu-gumuz Alman kanunundaki sisteme daha yaklaşmak üzere 365. maddede yapılan değişiklik ile katılma, kamu hakları bakımından da kabul edilmiş ve 1937 yılındaki değişiklikte yazılış şeklini düzeltmekten başka birşey yapılmamıştır. Görülüyor ki katılan hem ceza, hem de zararlarının ödetilmesini istemektedir. 24. maddede belirtilen ve suçtan zarar görenin ceza ve ödetme istemek üzere çocuklar aleyhinde şahsi dâva açamamalarını haklı gösteren sebepler, suçlu çocuklar hakkında hem cemiyetve hem de suçlu çocuk faydasına tedbir alınmak üzere yapılan yargılamalara suçtan zarar görenin katılmamasını da haklı göstermektedir.

Yalnız, suçtan zarar gören kimse suçun ve suçlunun belli olması bakımından mahkemeye faydalı olabilir. Bunların tanık olarak dinlenilmesi bir çok karanlık noktaları aydınlayabilir. Suçtan zarar gören isterse mahkemenin onu herhalde dinliyeceği hükmü konulmakla bu kimsenin bilgilerinden mahkemenin faydalanması sağlanmak istenilmiştir.

Bu maddede kamu dâvasına müdahale yerine kamu dâvasına katılma terimi kullanılmıştır. Müdahil yerine de katılan denilmektedir.

Madde 26 — Çocuklar hakkındaki yargılama onları bir an önce cezalandırmak amacını gütmeyi ve işledikleri suç vesilesiyle çocuklar hakkında tehlikelilikleri derecesine uygun tedbir almak ve bunun için de araştırmalar yapmak gerektiği gözönünde tutularak çocuklar hakkında Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanununun uygulanmaması kabul edilmiştir.

Madde 27 — Şikâyetin geri alınması ile dâvanın ve bazı nadir hallerde cezanın düşmesi, çok ender hallerde ferdilere tanınan bir hakkın sonucudur. Kanunlar, kovuşturulması şikâyete bağlı suçlarda şikâyet hakkının bir sonucu olarak aile arasında barışmaları kolaylaştırmakla yahut cezalandırmakta fayda kalmadığı düşüncesiyle şikâyetin geri alınmasını suçu düşüren bir sebep olarak kabul etmişlerdir. Burada gözönünde tutulacak nokta suçtan zarar görenin cezadan vazgeçmek hakkına malik olmadığıdır. Hükümden sonra şikâyetin geri alındığı halde dahi o yalnız şikâyeti geri almak suretiyle suçu düşürmüştür. Bu bakımdan şikâyet, kanunda aksi yazılı olmadıkça ancak hükümden önce geri alınabilir. Ceza Kanununun 444. maddesinde hükümden sonra cezadan değil, fakat şikâyetten vazgeçilmesi gözönünde tutulmuştur. Ferdinin yalnız cezadan tamamen veya kısmen vazgeçmek suretiyle kesinleşen hükmü üzerine tesir edebilmesi doğru görülmemiştir. Kanunlarımızda şimdiye kadar şikâyetten vazgeçme ile şikâyetin geri alınması arasında bir ayrılık yapılmamıştır. Fakat vazgeçme terimini henüz şikâyetin yapılmadığı zamana ayırıp şikâyet yapıldıktan sonra şikâyetin vazgeçmelere şikâyetin geri alınması denilmesi daha uygun görülmüştür.

Kovuşturulması şikâyete bağlı suçlarda şikâyet olmadıkça kovuşturma yapılamayacağına yani fiilin suç olup olmadığı araştırılamayacağına göre şikâyetten vazgeçmenin çocuklar hakkında da tesiri kabul edilmiştir. Fakat çocuklar hakkında tedbir alınmasını gerektiren sebepler gözönünde tutulursa şikâyet bir kere yapıldıktan sonra bunun geri alınmasının başlamış olan yargılamayı durdurulmaması ve verilmiş olan tedbirin uygulanmasına son vermemeyi gerektiği sonucuna varılır. Şikâyet hakkı, suçtan zarar görene suçluyu cezalandırabilmesi hususunda tanınan bir haktır. Burada ise çocuğun cezalandırılması düşünülmemektedir.

Madde 28 — Bu madde ile çocukların işledikleri suçların çocuk yargılarına da haber verilmesi sağlanmıştır.

Sanığın çocuk olduğu ilk veya son soruşturmada anlaşılırsa dosyası derhal ayrılarak görevli mahkemeye gönderilecektir.

Madde 29 — Bu madde çocuklar hakkında hazırlık soruşturması yapılacağını göstermektedir. Suçun olup olmaması ve sanık tarafından işlenip işlenmediği hususunda savcının bir hazırlık soruşturması yapmadan işin çocuk yargıcına verilmesi doğru görülmemiştir. Çocuk davalarında ilk soruşturma yapılmayacağı da kabul

edildiği için çocuk yargıcı hem ilk hem son soruşturmayı birlikte yapacaktır. Hazırlık soruşturmasını ona vermek işlerini fazlasiyle arttıracaktır. Bundan çocuk zarar görebilecektir. Diğer taraftan bu kanun yalnız suçlu çocuklar hakkında tedbir alınması için hazırlanmış olduğundan önce suç meselesinin halli gerekmektedir. Yalnız suça ilişkin olan hazırlık soruşturmasının bir başkası tarafından yapılmasının ve aynı hukuki meselenin iki kimse tarafından incelenmesinin bir teminat olacağı da düşünülmüştür.

Bu maddenin ikinci fıkrası çocuklar hakkında ilk soruşturma yapılmayacağı kaidesini koymuştur. Eski ve yeni Fransız kanunları gibi çocuklar hakkında ilk soruşturmayı kabul eden bazı kanunlar da yok değildir. Fakat yeni Fransız Kanunu hakikatın meydana çıkarılması güç olmayan işlerde ilk soruşturmasının çocuk yargıcına bırakılmasını kabul etmiş ve gerekçesinde de gösterildiği gibi ilk soruşturma mecburiyetini kaldırmak suretiyle basit işlerde tesirli ve çabuk bir sistem kurmak istemiştir. Bu istisnalar dışında, denilebilir ki, bütün memleketlerde ilk soruşturma ile son soruşturma birleştirilmiştir. İşin bir elde toplanması yargıcın çocuğu daha iyi tanınması ve bir kere yapılan usul işlemlerinin bir daha tekrar edilmesini önlemesi bakımından daha uygun görülmüştür. Belçikada da ilk soruşturma yapılmaması kaidedir. Fakat mutlak bir zaruret olan hallerde davanın sorgu hâkimine gönderilmesi de kabul edilmiştir. Toplu çocuk mahkemesi olan yerlerde ilk soruşturma çok defa bu mahkeme üyelerinden biri tarafından yapılmaktadır. İlk soruşturma mahiyetinde araştırmayı gözeticilere yaptıran memleketler de vardır.

Memleketimizde ilk soruşturmanın yapılmadığı bir, çok haller vardır. Bu bakımdan çocuklara ait dâvalarda ilk soruşturma yapılmamasının kabulünde hiç bir mahzur görülmemiştir.

Bu maddede «kovuşturmama kararı» tâbiri ile «ademi takip kararı» veya «takibata mahal olmadığı kararı»; «kovuşturma kâğıdı» terimi ile de savcıların ilk soruşturmasız işlerde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 163. maddesine göre verdikleri «iddianame» terimleri karşılanmıştır.

Madde 30 — Bu madde çocuğun dâvasına bakacak olan yargıcın neler yapacağını göstermektedir. Yargıcın ilk ve son soruşturmayı ihtiva eden muameleleri ikiye ayrılmıştır: Araştırma ve soruşturma.

Suç olup olmadığını ve suçun sanık tarafından işlenip işlenmediğini anlamak üzere yapılan soruşturma genel hükümler gereğince yapılacaktır. Yalnız suç yerinde de soruşturma yapabileceği açıklanmak suretiyle dâvaların daha çabuk görülmesi sağlanmıştır. Bilindiği gibi, Kaçakçılık Kanununun 56. maddesinde de mahkemenin bulunduğu yerle bağlı tutulmıyan yargıcın suç yerinde de davayı görebilmesi kabul edilmiştir.

Bu maddenin asıl hususiyeti yargıcın yapacağı araştırmadır. Bu kanunun esası, çocuğun şahsiyetine uygun tedbir almak olduğuna göre, her şeyden önce çocuğun tanınması gerekmektedir. Bu da çocuğun karakterini, beden ve ruh yapısını, ailesini ve içtimai muhtemi, mektep durumunu incelemekle mümkün olur. Bu incelemeye ceza usulündeki soruşturmadan ayırt edilebilmesi için «araştırma» adı verilmiştir. Yabancı dillerde içtimai anket terimini karşılayan isimlerle anılan bu araştırma çok defa gözeticiler tarafından yapılmaktadır. Bizde de buna imkân verecek hükümler konulmuştur. Fakat istendiği kadar gözetici bulmakta güçlük çekilebileceği korkusu ile araştırma daha ziyade yargıca bırakılmıştır. Yargıç mevcut resmî veya yetkili kılınmış hususî kurumlardan da faydalanabilecektir. Yargıca Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 154. maddesinde savcıya tanılan yetkileri tanımakla, bütün memurlardan yargıcın bilgi istiyebilmesi, zabita vasıtasıyla tahliyat yapılabilmesi ve acele hallerde zabıtaya sözle emir verebilmesi sağlanmıştır.

Çocuğun tıbbî muayenesi hemen bütün memleketlerde kabul edilmiştir. Yalnız bu muayene pek az memlekette mesclâ İspanya, Meksika ve Şilide mecbüridir. Çocuğun ruh ve beden yapısını bilmekte bu muayenenin büyük bir değeri olmakla beraber her yerde uzman hekim bulunmadığı ve her hâdisede çocuğun böyle bir muayeneden geçmesini gerektiren bir sebep de bulunmuyacağı düşüncesiyle Fransa ve Belçikada olduğu gibi tıbbî muayenenin gerektiğince yapılması kabul edilmiştir. Basit bir muayene ile çocuğun ruh ve beden yapısı anlaşılamazsa, yargıç çocuğu bir müşahede merkezine gönderir ve orada müşahede altına aldırır. Yargıç soruşturmayı genel hükümlere göre yaptığı halde araştırmada hiç bir şekle bağlı değildir. Başkalarına da yaptırılabilir olan araştırmanın Usul Kanunu çerçevelerine sokulması düşünülemezdi. Madde 31 — Bu

madde yargıca, çocuğun yargılanması sırasında geçici tedbirler alabilme yetkisini vermektedir. Bu tedbirler çocuğun menfaatini daha iyi korumak üzere alınacaktır. Bu arada, İngilterede olduğu gibi, veliye, vasiye, akrabadan birine teslim edilen çocuğun, istendiği zaman mahkemeye getirilmesini sağlamak üzere, getirmiyenler hakkında ceza da konulmuştur. Yargıcın alacağı bu geçici tedbirler ilerde alacağı tedbirlerin aynıdır. Tevkif de bir çeşit geçici tedbirdir, fakat önemi bakımından ayrı bir maddenin mevzuu olmuştur. İlerde görüleceği üzere, bu tedbirler esnasında çocuğun gözetilmesine de karar verilebilecektir. Madde 32 — Çocukların tevkifi meselesi bütün memleketlerde üzerinde en çok durulan meselelerden biridir. Çocukların tevkifinin mahzurları o kadar açıktır ki üzerinde durmak fazla görülmüştür. Bir çok memleketlerde çocukların tevkif edilemeyeceği hakkında hükümler konulmuştur. Bu maddede de çocukların tevkif edilmemesi kaide olarak kabul edilmiştir. Tevkif kararı, Belçikada olduğu gibi, ancak zaruret olan hallerde verilebilecektir. Yukarıki maddede yazılı geçici tedbirler tevkifi önlemek üzere de alınacaktır. Bu tedbirlerin alınması kabul olmuyorsa ve çocuğun tevkifi de muhakkak lâzımsa o zaman tevkif kararı verilebilecektir. Çocuğun tevkifini mecburi kılan bir hüküm kabul edilmemiştir. Hususi kanunlarda yazılı hükümler de çocuklar hakkında uygulanamayacaktır. Zaruri olduğu için hakkında tevkif kararı verilen çocuğun büyüklerle bir arada bulunmamasını sağlamak üzere bunların tevkif evlerinin çocuklara ayrılan bölümlerinde bulundurulacağı kanunda açıkça gösterilmiştir.

Madde 33 — Çocukların bir müdafii olup olmaması da çocuk mahkemelerinin meydana çıkardığı çetin meselelerden birisidir. Bir çok memleketlerde müdafinin bulunması mecburidir. Yoksa, mahkeme bir müdafii seçer. Usul Kanunumuz da on beş yaşını bitirmemiş sanığın müdafii yoksa kendisine mahkemece müdafii tayin edileceğini kabul etmiştir. Fakat bazı memleketlerde de çocuğun yargıçtan daha iyi müdafii olamayacağı düşüncesiyle bir müdafie lüzum görülmemiştir. Çocuk mahkemesinin zaten çocuğun korunması için kurulmuş olduğu ileri sürülmüştür. Bu görüş çocuk mahkemelerinin ruhuna daha uygun bulunduğu için tasarıda da çocuk mahkemelerinde müdafii bulundurulmaması sistemi kabul edilmiştir. Çocuğun ana ve babası, akrabaları ve savcı da çocuk hakkında gereken tedbirlerin alınması hususunda yargıca yardım edecekler ve onu bu «müdafaa» işinde destekliyeceklerdir.

Madde 34 — Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuz da 15 yaşını bitirmemiş çocukların duruşmalarının gizli yapılacağını ve hükmün gizli bildirileceğini kabul etmiştir. Yabancı memleketlerin büyük bir çoğunluğunda da kaide olarak çocuk mahkemelerinde duruşmalar gizli yapılır. Bazı memleketler bazı kayıt ve şartlarla gazetecileri duruşmaya kabul ederler. İngilterede, Fransada, Yugoslavyada ve Kanadada gazetecilerin duruşmalara girmesi bisbütün yasak edilmiştir. Fakat çocuğun ana ve babasının yakın akrabalarının, çocukları koruma dernekleri temsilcilerinin ve gözeticilerin dünyanın hemen her tarafında gizli duruşmalara girmesine izin verilmiştir. Dinleyicilerin bulunmasının çocuk üzerinde fena tesir yapacağı ve onun içini açıp dökmesine engel olacağı düşünülmüş ve gizli duruşma ile çocuğun istikhaline zarar verebilecek sırlarının gizli kalması sağlanmak istenilmiştir. Hükmün aleni bildirilmesinde alenî duruşmanın mahzurları görülmüştüğü gibi, bu usul davaya katılması' kabul edilmemiş olan suçtan zarar görenin de sonucu öğrenmesi bakımından faydalı sayılmıştır.

Bir çok memleketlerde çocuğun duruşmada hazır bulunması zarurî görülmüştür. Fakat bu kaideye ahlâk bakımından bazı tahditler konulmasına da izin verilmiştir. Çocuk davalarında çocuğun içinde bulunduğu durum aydınlanacaktır. Bu iş kısmen mahkeme dışında araştırmalarla sağlanacaktır. Fakat duruşmada ana baba, tanıklar, bilirkişiler dinlenirken çocuğun ana ve babasının durumları hakkında söylenen sözler çocuk üzerinde çok kötü tesirler yapabilir. Bu bakımdan duruşmalarda, menfaati gerektiriyorsa, çocuğun bulundurulmaması veya sorgudan sonra salondan çıkarılması hususunda yargıca bir takdir hakkı verilmesi uygun görülmüştür.

Duruşmaların sade ve samimi bir hava içinde geçmesini sağlamak çocuk mahkemelerinin halledeceği meselelerden biridir. Bunun için de, duruşmanın umumî mahkeme salonlarında yapılmayacağı kanunda açıkça gösterilmiştir. Fakat iş, yalnız oda ve salon meselesi değildir. Yargıç sualleri sorarken çocuğu, ana ve babayı ve şahitleri dinlerken de bu havayı yaratabilmelidir. Yargıç, takınacağı tavrı çocuğun karakterine ve işin durumuna uydurabilmelidir.

Madde 35 — Bu madde duruşmalarda zaptın umumî hükümlere göre tutulacağını göstermektedir. Hiç bir şekle bağlı olmadan yapılan araştırmada yalnız sonuçların zapta geçirileceği kabul edilmiştir. Meselâ bir telefon konuşması ile yargıcın edindiği bilgilerin özetinin zapta geçirilmesi bu bilgilerin tesbiti bakımından faydalı görülmüştür.

Madde 36 — Çocukların yargılanmalarında çok fazla çabukluk aranmadığı yukarıda 26. madde gerekçesinde belirtilmişti. Fakat bu, çocuk davalarında çabukluk aranmaz demek değildir. Tedbirden fayda beklemek için onu bir an önce almamız gerektir. Bu da araştırma ve soruşturmanın bir an önce bitirilmesiyle olur. Bunun için yargıca altı aylık bir zaman verilmiştir. Davayı en geç altı ay içinde hükme bağlayacaktır. Tıbbî muayeneler ve bilhassa müşahade, davaları biraz geciktirebilir. Fakat müşahade merkezlerinde en nadir hallerde bile en geç iki üç ayda bir sonuca varılabilir. Bu bakımdan altı ay az görülebilecek bir zaman değildir. Fakat daha kötü ihtimaller de gözönünde tutulmuş ve davanın altı ay içinde bitirilememesi halinde altıncı ayın sonunda yargıcın bu durumu tesbit eden bir karar vermesi kaidesi konulmuştur.

Çocuklara ait yargılamaların acele işlerden olduğu açıkça gösterilmek suretiyle bu davaların mahkemelerin tatili sırasında dahi görülebilmesi sağlanmıştır.

Madde 37 — Bu madde yargılama sonunda verilecek hükmü göstermektedir.

Sanık çocuğun suç işlemediği sabit olursa, suçsuzluk (beraat) hükmü verilir. Suç işlediği sabit olursa tedbirlerden birine hükmedilir. 18 yaşını bitiren sanığın cezalandırılabilceğini 15. maddede görmüş bulunuyoruz.

Suçsuzluk hükümleriyle tedbir hükümlerinin ve ceza hükümlerinden umumî hükümlere göre temyiz edilemişlerin kesin olarak verilmesi kabul edilmiştir. Çocukları yargılayan yargıcılara bu kadar geniş yetkiler verilmiş olmasını fazla görmemeldir. Suçlu çocukların yargılanmasının gayesi daima gözönünde tutulmalıdır. Suç işliyen çocukları yargılamada gaye onları cezalandırmak olmayıp onlar hakkında terbiye ve ıslah, bakma ve koruma tedbirleri almak olduğu için suçsuzluk hükümlerinin kesin olarak verilmesinde bir mahzur görülmemiştir. Tedbir hükümleri ise ilerde görüleceği üzere daima geri alınabilen ve değiştirilebilen hükümlerdir. Bu bakımdan bunların da kesin olmasında mahzur görülmemiştir. Ceza hükümlerinin kesin olarak verilip verilmemesi umumî hükümlere göre halledilecektir.

Tedbir hükümlerinde, hemen her memlekette olduğu gibi, üç büyük hususiyet vardır:

1 — Yargıç kanunda yazılı tedbirlerden birini seçecektir. Yargıç, tedbiri alırken yalnız suçun ağırlığı ile bağlı olmadığı ve çocuktaki tehlikelik derecesinin ve onun şahsiyetine uygun tedbiri alacağı için bu tedbirlerin, önceden, işlenen suça göre kanunda gösterilmesine imkân yoktur.

Altıncı madde gerekçesinde belirtildiği gibi bu tedbirlerin bir kısmının uygulanması biraz da mevcut teşkilata bağlıdır. Yargıç bu tedbirlerin uygulanma imkânlarını önceden araştıracaktır.

2 — Yargıç belli bir tedbirin alınmasına karar verecek, fakat bu tedbirin ne kadar süreceğini hükmünde göstermeyecektir. Tedbirin gayesine ne zaman varabileceğinin önceden kestirilememesi yüzünden tedbirlerde sürenin gösterilmesinin doğru olmadığı altıncı madde gerekçesinde belirtilmişti. Çocuk, terbiye ve ıslah edildiğine kanaat getirildiği zaman saliverilecektir. Terbiye ve ıslah işinde terbiye ve ıslah edilecek kimsenin iradesinin, hastalıklarda hastanın hastalığına ve rejimine inanması gibi, büyük bir rolü vardır. Saliverilmesi imkânlarının kendi elinde olduğunu bilen çocuk, bir an önce çıkabilmek için gayret edecektir.

Bu sistemin muhtemel mahzurlarının önüne aşağı ve yukarı hadlerin önceden kanunda gösterilmesiyle geçilmiştir. İslahevine koymadan başka tedbirlerin yukarı haddi on sekiz yaşın bitirilmesidir. İslah yurduna ve ıslah evine koymanın aşağı ve yukarı hadleri de kanunda açıkça gösterilmiştir.

İslah yurduna veya evine konan çocuk, ilerde görüleceği üzere, yargıç kararıyla önce şartla saliverilecektir. Suçlu tecrübe süresini iyi geçirirse kayıtsız şartsız serbest bırakılacaktır.

Görülüyor ki, bu tedbirlerin süresini yine yargıç tayin etmektedir. Fakat bu tayin işi cezalarda olduğu gibi önceden olmayıp sonradan yapılmaktadır. Diğer tedbirlerin sonunu da yine yargıç tayin edecektir. Otuz sekizinci maddede gerektiği zaman yargıcın aldığı tedbir hükmünü değiştirebileceği gösterilmiştir. Değişen karar tedbirin değiştirilmesi şeklinde olabileceği gibi, yargıç gayeye varılığına kanaat getirmişse tedbirin kaldırılması şeklinde de olabilecektir.

3 — Yargıç gerektiği zaman hükmünü değiştirebilecektir. Bu hususiyetin sebepleri otuz sekizinci madde gerekçesinde gösterilecektir.

Madde 38 — Çocuklar hakkında ne için tedbir aldığımız düşünülürse tedbirlerin değiştirilebilmesini tabii görmemiz gerekir. Yargıç ilk kararını, çocuğun ıslah yolunda yaptığı ilerlemelere, hükümden alınan sonuçlara göre değiştirebilmelidir. Çocuklar hakkındaki tedbir hükümlerinin değiştirilebilmesi hemen her memlekette kabul edilmiştir. Mesela, çocuk ailesine teslim edilmiştir ve ailenin çocuğa gerektiği gibi bakmadığı görülmüştür. Yargıç çocuğun mesela bir aile yanına yerleştirilmesine karar verebilmelidir. Yahut' çocuğun yerleştirildiği ailenin iyi bir aile muhiti bulmadığı anlaşılırsa, ya başka bir aile yanına yerleştirilmesine veya başka bir tedbir alınmasına karar verilebilmelidir.

Maddede hükmün değiştirilmesinden bahsedilmiştir. Bu değiştirme otuz yedinci madde gerekçesinde belirtildiği gibi, tedbir hakkındaki hükmün değişmesidir, yalnız tedbir değişmesi değildir. Bu suretle bir tedbirden diğerine geçilebilmesi gibi, bir tedbirin kaldırılması da sağlanmıştır. Tedbirlerde sürenin önceden belli edilmemesi yargıca böyle bir yetki tanımayı gerektirmektedir.

Tedbir hükmünün değiştirilmesi ya dilek üzerine yapılır, yahut da yargıç kendiliğinden hükmünü değiştirir. İlerde görüleceği üzere yargıçlar verdikleri hükümlerin yerine getirilmesini her zaman denetleyebilir. Gerek bu denetleme sonunda, gerek gözeticilerden aldığı raporlarla hükmün değiştirilmesi gerektiğine yargıç kanaat getirebilir. Maddede yazılı ilgili kimseler de yargıcı bu bakımdan harekete getirebileceklerdir.

Hakkında bir tedbir alınan çocuğun büsbütün unutulmaması için tedbir hükümlerinin iki yılda bir yeniden gözden geçirilmesi kaidesi konulmuştur.

Tedbir hükmünün değişmesine tedbire hükmeden mahkeme karar verecektir. Bazı acele hallerde çocuğun bulunduğu yerdeki çocuk davalarına bakan mahkemenin de tedbiri değiştirmesi gerekebilir. Bunun için bu mahkemeye de geçici olarak gerekli tedbiri alması yetkisi verilmiştir. Bu geçici tedbir ilk tedbiri alan mahkemeye bildirilecektir. Kesin tedbire bu mahkeme hükmedecektir.

Madde 39 — Bu madde çocuk yargıçlarının kararlarına itiraz edilemeyeceği kaidesini koymuştur.

Mahkeme kararlarıyla yargıçların duruşmaya taalbök eden kararlarına kaide olarak itiraz olunmaması Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuzda da vardır. Yalnız orada istisna mahkemesinin tevkife, hacze ve üçüncü şahıslara mütedair kararlarıyla yargıçların duruşmaya taaliük etmiyen kararları olduğu halde burada yargıç ve mahkeme arasında fark gözetilmemiş, yalnız tevkif kararlarına itiraz kabul edilmiştir.

Bu suretle hem şahsî hürriyetin teminat altına alınması, hemde davaların uzamasına sebep olan itirazların önlenmesi sağlanmıştır. İtiraz umumî hükümlere göre incelenecektir. Çocuk mahkemeleri asliye mahkemeleri derecesinde sayıldığı için bu mahkemelerin verdikleri kararlara karşı yapılan itirazların ağır ceza mahkemesince incelenmesi gerektiği açıkça gösterilmiştir.

Madde 40 — Bu madde çocuklar hakkında verilen hükümler için tanınan kanun yolunu göstermektedir. Kesini olmuyarak verilen hükümler ile bunlarla birlikte olmak üzere hükme esas olan kararların temyiz edilebilmesi kabul edilmiştir. Suçsuzluk ve tedbir hükümleri kesin olarak verildikleri için temyiz edilemeyeceklerdir. Bugün

de, ortada ceza olmadığı için, Ceza Kanununun 53. maddesi gereğince verilen tedbirlere dair hükümler temyiz edilmemektedir.

Hükümlerin temyizi umumî hükümlere göre yapılacaktır. Yalnız yargıtaın hükmü bozup yeniden mahkemeye iade etmesinin işleri uzatacağından korkularak yolsuz görülen noktanın düzeltilmesi ve esas hakkında karar verilmesi kabul edilmiştir. Tahkikat noksan ise tamamlattırılacaktır.

Hükümlerin temyizi için para depo etmek usulünün kanun yoluna başvurmakta güçlükler çıkardığı sabittir. Bu yüzden, çocuklara ait davalarda para depo edilmemesi uygun görülmüştür. Tedbir hükümlerinin temyiz edilebileceğini kabul eden kanunlardan henüz kesinleşmiyen bu hükümlerin geçici olarak yerine getirilmesine emretmek yetkisi yargıca verilmiştir. Tasarıda bu hükümler kesin olarak verildiği için öyle bir hükme lüzum görülmemiştir. Ceza hükümlerinin geçici olarak yerine getirilmesi ise zaten doğru görülmemiştir.

Madde 41 — Bu ve bundan sonraki maddelerle yepyeni bir hüküm kabul edilmektedir. Nezaret altında serbesti diye tercüme edilmiş olan bu rejime tasarıda gözetme adı verilmiştir. Gözetme rejimi çocuk mahkemelerini kabul eden her memlekette çocuk suçlular hakkında kabul edilen sistemin ayrılmaz bir parçası olarak sayılmaktadır. Çocuk hakkında şu veya bu tedbiri almakla iş bitmez. Bu tedbirin ne netice verdiğini de kollamak lâzımdır. Çocuk ıslah yurduna veya evine kommuşsa buna lüzum yoktur. Islah yurdunun veya evinin idarecileri bu işi göreceklerdir. Fakat diğer tedbirlerde mesclâ ailesine veya yabancı bir aileye teslim halinde çocuğun gözetilmesi, eğer tedbir almayı bir gaye değil, bir vasıta sayıyorsak, bir zarurettir.

Gözetme çocuğun on sekiz yaşını bitirmesine kadar sürer. Yalnız mahkemeye daha önce de gözetmeye son verebilmek yetkisi tanınmıştır. Çocuk hakkındaki tedbiri kaldıran yargıç, tamamen ıslah olduğuna kamât getirirse, çocuğun artık gözetilmemesine karar verebilecektir. Hükümden önce yargıcın geçici tedbirler alabilmesini kabul ettiren sebepler, çocuğun geçici olarak gözetilmesine karar verilmesini de haklı göstermektedir.

Madde 42 — Bu madde gözeticilerin esas işini göstermektedir. Gözetme, çocuklarla, bunların yakınlarıyla, bulundukları yerdeki kimselerle temas ederek çocuğun gidişini denetlemek, çocuğun kötü yollara düşmemesi için ilgililere gerekli nasihatları vermek, elinden gelen yardım ve teşviki esirgememek, hülâsa çocuğu bir baba, bir ana veya bir kardeş gibi korumak anlamında bir terim olarak kabul edilmiştir.

Çocuğun gidişini kötü gören, içinde bulunduğu durumu tehlikeli bulan veya gözetme işinde devamlı surette engellerle karşılaşan veya alınan tedbirin değiştirilmesini gerekli bulan gözeticiler bu halleri derhal bir raporla yargıca bildirirler. Gözeticilerin ilgisiz ve hareketsiz kalmamaları, ayda bir rapor vermeleri istenilmiştir.

Gözeticilerin bir diğer işi de yargıcın kendisine vereceği araştırma işlerini yapmak, cezalı çocuğun aile ve mektep durumunu incelemektir. Bu hususu otuzunca maddede görmüş bulunuyoruz.

Madde 43 — Bu madde gözeticilerin nasıl seçileceğini göstermektedir. Bu gözeticiler hemen her memlekette iki çeşittir. Bir kısmı devamlı ve paralıdır, bir kısmı da geçici ve parasızdır. Milletler Cemiyetinin hazırladığı «Çocuk mahkemelerinde uygulanabilecek esaslar» adlı eserde gözeticilerin bir kısmının devamlı ve paralı olarak mahkeme emrinde çalışması gerektiği noktasında ısrarla durulmakta ve yalnız insani hislerle hareket eden geçici gözeticilerin paralı ve devamlı gözeticiler kadar muvaffak olamadıkları belirtilmektedir. Yabancı memleketlerde paralı gözeticilik ayrı bir meslek halini almıştır ve hususi bir hazırlığı, çalışmayı gerektirir. İmtihanda başarı gösterenlere gözetici diploması verilir. Memleketimizin imkânları gözönünde tutularak şimdilik yalnız geçici gözeticilerden faydalanılması uygun görülmüştür. Bir çocuğu kurtarmak gibi şerefli bir iş başarmanın vereceği manevi zevk hayır seven gözeticilerin en büyük mükâfatı olacaktır. Gözeticilik, vasilik gibi medeni bir vazife olarak kabul edilmiştir.

Bu gözeticileri mahkeme seçecektir. Fakat bunların çocukları seven ve çocuk terbiye ve yetiştirmesinde bilgi ve emeği bulunan vatandaşlar arasından seçilmesi ile bir fayda beklemek kabil olur. Bu maddenin diğer fıkraları, gözetici seçmekte yargıca imkânlar vermeyi sağlamaktadır.

Madde 44 — Bu madde çocuklar hakkındaki tedbir hükümlerinin adli sicile geçirilip geçirilmiyeceği meselesini halletmektedir. Memleketlerin hemen hepsinde tedbirler adli sicile geçirilmektedir. Fakat çocuğun kalkınmasını güçleştirmemek için bazı şartlarla silinmesi de mümkün kılınmaktadır.

7/9/1944 tarihli adli sicut kanunumuz yalnız cezaların değil, emniyet tedbirinin de sicile geçirileceğini ve adli siciden yalnız savcılarla mahkemelere bilgi verilebileceğini kabul etmiştir. Adli sicil ancak sanık olarak yargılanan kimsenin hakiki şahsiyetini bilmek gayesiyle kurulduğu cihetle bizde de tedbir hükümlerinin adli sicile geçmesi ve bunlardan savcılara ve mahkemelere bilgi verilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan suç işlemiş olan çocukların kalkınması ve hayatta bir baltaya sap olabilmeleri için engeller yaratılmış değildir ve ikinci bir suç işlemedikçe çocuğun tedbir hükümlülüğünü kimse bilemeyecektir.

Adli sicil kanununa göre durum bu olduğu halde bu tasarıda aynı çocuğun işlediği bir suçtan dolayı soruşturma yapan savcı, mahkeme ve yargıçtan başkasına bilgi verilmesinin yasak olduğunun açıkça gösterilmesi sebepsiz değildir. Adli Sicil Kanunu adli sicideki kayıtların gizli olduğunu ve ancak belli adalet makamlarına bilgi verilebileceğini kabul etmişse de Memurin Kanunu, Emniyet Teşkilâtı Kanunu ve daha bir çok kanunlar belli kimselerin belli suçlardan dolayı veya yalnızca belli cezalarla cezalandırılmış olup olmadığını araştırmakta ve buna göre hükümler koymaktadır. Bu sebeple, Adli Sicil Kanunundaki gizliliğin sınırlarını bu kanunların da çizdiğini kabul etmek gerekir. Mesela bir kimsenin memur olarak işe alınmasına engel olan hükümlülüğünü bildirmenin, hükümlülük ve ceza hakkında her kanunun aradığından fazla bilgi vermemek şartıyla, gizliliğe aykırı olmadığını kabul etmek icabeder. Af gibi, tecil gibi bir sebeple bütün neticeleri ile ortadan kalkmış veya cezanın vaki olmadığı kabul edilmiş olan hükümlülüklerin bildirilmeyeceği tabidir. Görülüyor ki, hususî kanunlar hükümleri gereğince bazı hükümlülüklerin veya cezaların hiç olmazsa var, veya yok olduğu bildirilmektedir. İşte bu maddedeki yasakla bunun da önüne geçilmek istenilmiştir.

Madde 45 — Hemen her memlekette çocukların suçlarına, yargılanmalarına ait havadislerin her türlü vasıtalarla yayınlanması yasak edilmiştir. Duruşmaların gizliliğini gerektiren sebepler bu yasakları da haklı göstermektedir. Fakat aleni bildirilmesine rağmen hükümlerin de yayılması yasak edilmiştir. Buna da sebep çocukların ileride kalkınmalarına engeller koydurmamaktır. Çocukların gazetelere adlarının geçmesiyle meşhur bir adam, bir kahraman olduklarını sanmaları da bu yasağın sebepleri arasında sayılabilir. Yasağı dinlemeyenler için bu maddeye bir ceza konulmamış ve Matbuat Kanununun ilgili maddesine bir atıf yapmak kâfi görülmüştür.

Madde 46 — Bu madde hükümlerin yerine getirilmesi (infazı) işini savcıya veren umumî hükümlerden ayrılmaktadır. Çocuklar hakkında verilen hükümlerin yerine getirilmesi bazı memleketlerde yargıca, bazı memleketlerde savcıya bırakılmıştır. Tek yargıç sistemini kabul edenler daha ziyade yerine getirme işini yargıca vermişlerdir. Bunun da sebebi çocukla yargıcın daimi surette temasını sağlamaktır. Bu madde ikisi ortası bir sistem kabul etmiştir. Yerine getirme işleri kaide olarak savcıya verilmiştir. Ceza hükümlerinde bu kaide istisnasızdır. Fakat tedbir hükümlerinin yerine getirilebilmesi hususunda yargıca da bir yetki verilmiştir. Meselâ yargıç çocuğu ailesine veya yabancı bir aileye kendisi teslim edebilir, veya bir müesseseye kendisi yerleştirebilir. Bu takdirde yerine getirme işlerine kaide olarak bakarsavcıya da haber verecektir.

Çocuğu davanın başındanberi takip eden ve tedbirlerin alınması için çocuğun ailesiyle, muhtiyile ve tedbirin yerine getirileceği aileler, yerler ve kurumlarla temas eden yargıcın çocuğu buralara bizzat yerleştirmesi çok faydalı olabilir. Yargıcın bu ilgisini gören bu kimseler çocukla daha fazla meşgul olurlar. Bütün bunlar çocuğun ileride cemiyete faydalı bir âza olarak katılabilmesi, bir kelime ile mânevi kalkınması için çok hayırlı neticeler teminine yararlar.

Çocuklar hakkında tedbirler alınması ve çocuğun ailesine teslimi veya bir aileye, bir müesseseye, hattâ ıslah yurt veya evine yerleştirilmesile iş bitmez. Tedbirden fayda görülüp görülmediğini, tedbirin değiştirilmesi gerekliğini anlamak üzere çocuğun uzunca bir müddet gidişini kollamak lâzımdır. Gözeticiler ve ıslah yurt ve evleri idarecileri bu işle görevlendirilmişlerse de, yargıcın çocuğu raporlarla uzaktan takip etmesi o kadar faydalı olmaz. Bunun içindir ki yargıca tedbirlerinin yerine getirilmesini her zaman denetleyebilmesi yetkisi verilmiştir.

Madde 47 — Bu madde ıslah yurdundan veya evinden şartla saliverme hükümlerini göstermektedir. ıslah yurdunda veya evine çocuğun belli bir müddete konulmadığı ve ancak ıslah olduğu zaman saliverilmesi gerektiği gözönünde tutulursa çocuğun bir tecrübeden geçmesindeki fayda derhal anlaşılır. Çocuklar ıslah yurt veya evinde uysal görünerek idarecileri aldatırlar. Şartla saliverilen ve hayatın içine bırakılan çocuk eğer bu denemede muvaffak olursa, o zaman hakikaten ıslah edilmiş olduğunu anlar ve gönlümüz rahat olarak çocuğu serbest bırakabiliriz.

Şartla saliverilmiye ve kayıtsız şartsız sali vermiye yargıcın karar vermesi kabul edilmiş, bu işin idarecilere bırakılması mahzurlu görülmüştür.

Madde 48 — Bu madde kaldırılan kanun hükümlerini göstermektedir.

Geçici madde 1 — Çocuk yargıçlarında ne büyük ve ne önemli vasıflar aramak gerektiğini yukarıda belirtmiş bulunuyoruz. bir taraftan bu yargıçları bulmak ve yetiştirmek, diğer taraftan çocuk suçluluğu fazla olan büyük şehirlerin derdine bir an önce derman bulmak üzere çocuk mahkemelerine büyük şehirlerden başlamak üzere yavaş yavaş kurulabilmesi hususunda Adalet Bakanlığına bir yetki verilmesi uygun görülmüştür.

Geçici madde 2 — Yukarıdaki maddeye dayanılarak çocuk mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu kanun hükümlerinin nasıl uygulanacağı bu maddede gösterilmiştir.

Çocuk mahkemeleri ağır ceza merkezlerinde kurulacağı için kurulmadığı yerleri de ağır ceza çevreleri olarak ele almak uygun olur. Çocuk mahkemesi kurulmamış olan bir ağır ceza çevresinde çocukları hangi mahkeme yargılayacaktır? İlk akla gelen cevap bugünkü gibi işlenen suça göre mahkemelerin görevinin belli olmasıdır. Fakat bugünkü sistemden ayrılmanın daha doğru olacağını gösteren başlıca iki sebep vardır. Bunlardan birincisi çocukların yargılanmalarını bir yargıca vermek suretiyle yargıçların bu işte ihtisas yapmalarını sağlamaktır. Çocuk yargıçlığının ne kadar büyük bir ihtisas işi olduğu bu gerekçede açıkça belirtilmiş bulunmaktadır. Çocuk işlerini bir yargıca vermek suretiyle zamanla çocuk işlerinde bilgi edinmiş çocuk yargıçları yetiştirilmiş olacaktır. Diğer sebep de, çocukların umumî mahkemelerle fazla yüz göz olmalarına engel olmak isteğidir. Bilhassa toplu olan ağır ceza mahkemelerine çocukların çıkmaları uygun bulunmamıştır.

Çocuk mahkemeleri çok nadir hallerde yani karşısına 18 yaşını bitirmeden gelen çocuğun hüküm zamanı 18 yaşını bitirmesi halinde, ve o da gerekiyorsa, ceza verebileceğine ve kaide olarak çocukların yargılanması onlar hakkında koruyucu, ıslah ve terbiye edici tedbirler almak gayesini gütlüğüne göre, suçların ağırlığına göre yapılan bugünkü görev bölümünün çocuklar hakkında uygulanmasını haklı gösterecek ciddi bir sebep de yoktur. Bu bakımlardan çocuk mahkemesi kurulmamış olan yerlerdeki sulh ceza mahkemelerinin çocuk mahkemesi gibi çocukları yargılaması ve bu kanunda yazılı usulleri uygulaması kabul edilmiştir.

Geçici madde 3 — Bu madde bu kanunun yürürlüğe gireceği tarihte yapılmakta olacak olan soruşturmalarda ne yol tutulacağını göstermektedir. Hazırlık soruşturmasında mesle yoktur. İlk soruşturma yapılmakta ise, artık dava açılmıştır ve çocuklara ait davalarda ilk soruşturma yapılmayacağına göre sorgu hâkiminin derhal dosyayı görevli mahkemeye göndermesi lâzımdır. Son soruşturması yapılan işlerde artık ok yaydan çıkmıştır. Çocukların çocuk mahkemelerinde yargılanmasını gerektiren sebeplerin bir çoğu kalmamıştır. Bu bakımdan davaya bakan mahkemenin yargılamaya devam etmesinde .bir mahzur görülmemiştir. Bu mahkeme umumî hükümlere göre yargılamayı bitirecektir. Tedbir ve cezalar hakkında bu kanun hükümlerinin uygulanacağı

tabiidir. Hem kesin hükümlerin değişmezliği kaidesini bozmamak ve hem de önce verilen ceza yerine sonradan alınacak tedbirin hangisinin lehte ve hangisinin aleyhte olduğunu kestirmek gibi çetin meseleleri meydana çıkarmamak için, bu kanunun, yürürlüğe girdiği tarihte kesinleşmiş ol

BÖLÜM II

DÖNMEZER TASARISI

Adalet Bakanlığı tarafından 2004-2005 yılında Prof.Dr. S.Dönmezer başkanlığında hazırlanan tasarıda ki "çocuk "ve "küçükler" ile ilgili düzenlemeler . (TCK'na yönelik TBMM deki tasarı ¹¹ dahil gelişmeleri yansıtan Tutanaklar arasında 68-77 ve 282-289 da yer almaktadır.)

A- GENEL GEREKÇE (Beşinci Kısım Girişi)

Tasarının Birinci Kitabının Beşinci Kısımının 100 ilâ 127 nci maddeleri yeni bir "Türk Çocuk ve Küçük Ceza Hukubu" sistemini kurmuş bulunmaktadır. Böylece Tasarı, büyüklere ve çocuk ve küçüklere özgü olmak üzere iki ayrı ceza hukuku sistemi getirmiştir. İşte bu madde, çocuk ve küçüklere özgü ceza hukuku bakımından, birinci fıkrasında önce temel ilkeyi koymaktadır: Suçu işledikleri sırada onsekiz yaşını doldurmamış bulunanlar hakkında Beşinci Kısımdaki hükümler uygulanacaktır. Kanunun diğer kitap ve kısımlarında yer alan hükümler, bu Kısımda ayrı hüküm bulunmadığı hâllerde uygulanacaktır. Söz gelimi bu Kısımın 120 nci maddesinde cezanın ertelenmesi kurumu ayrıca yer almış bulunduğundan Tasarının 82 inci maddesinde düzenlenmiş bulunan erteleme hükümleri onsekiz yaşını doldurmamış olanlar hakkında uygulanmayacaktır.

Maddenin ikinci fıkrası da, aynı yöntem çerçevesinde ceza ve tedbirler bakımından bu esası tekrarlamakta ve Tasarının 34, 73, 74 ve 78 inci maddeleri saklı kalmak üzere suç işlemiş ve suçu işlediği sırada onsekiz yaşını bitirmemiş olanlar hakkında ancak Beşinci Kısımda öngörülmüş ceza ve tedbirlerin uygulanabileceğini açıkça belirtmektedir.

Maddenin üçüncü fıkrasında, Beşinci Kısımdaki hükümlerin uygulanması bakımından "çocuk" ve "küçük" deyimlerinin tanımı yapılmaktadır. Çocuk, suçu işlediği sırada oniki yaşını bitirmiş olup onbeş yaşını bitirmemiş olanlardır. Küçük deyiminden ise, suçu işlediği sırada onbeş yaşını bitirmiş fakat onsekiz yaşını bitirmemiş olanlar anlaşılacaktır. Böylece bu Kısıma dahil olan maddelerde gereksiz tekrarlar da bulunmak sorunu giderilmiş olduğu gibi ayrıca 1/3/1926 tarihli ve 765 sayılı Kanuna göre önemli bir değişiklik yapılarak sorumsuzluk ve sorumluluk yaş sınırı değiştirilmiş olmaktadır.

(Not: Genel Gerekçenin tamamını birlikte ele alınması önerilmektedir.)

MADDE 101 GEREKÇESİ

Madde, ceza sorumluluğu bulunmayan oniki yaşını doldurmamış ve suç işlemiş çocuklar hakkında ne gibi işlem yapılacağını göstermektedir.

Maddenin birinci fıkrasına göre söz konusu çocuklar hakkında ceza soruşturması ve kovuşturması yapılmayacaktır. Ancak suçları, adı geçenlerin yasal temsilcilerine bildirilecektir. Madde bu bildirme görevini savcılara, kolluk yetkililerine ve okul görevlilerine vermiştir.

İlke olarak bu çocuklar hakkında herhangi bir işlem yapılmayacaktır. Ancak savcılar iki hâlde konu ile ilgilenmek ve problemli çocuklar hakkında 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun ve diğer

11 <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf>

kanunların öngördüğü tedbirlere karar vermesi için çocuk mahkemesine başvurmakla yükümlüdürler. Bu hâllerde çocuk mahkemesi sözü edilen kanunların öngördüğü hükümleri çocuk hakkında uygulayabilecektir. Hâlen Türk Medeni Kanunu dışında çocuk ve gençleri korumak bakımından bir kısım mevzuat vardır; ancak bunları ayrıca yeni hükümler getirerek tamamlamak gereklidir.

Yukarıda değinildiği üzere oniki yaşını doldurmamış çocuklar bakımından çocuk mahkemesinden tedbir isteninde bulunulmasını gerektiren birinci hâl, maddenin ikinci fıkrasına göre "suçun belirli bir ağırlıkta olması"dır. Tasarı bu ağırlığı belirtmek bakımından, suçun cezasına dayalı bir ölçü getirmemiştir. Durum savcının takdirine göre belirtilecektir. Savcının bu değerlendirmesine göre tedbire hükmedip etmemek ise çocuk mahkemesinin takdiri içindedir.

İkinci hâl ise çocuğun suçlarını tekrarlaması ve böylece adı geçen hakkında ceza niteliğinde olmayan koruyucu tedbirler alınması gereksiniminin ortaya çıkmış bulunmasıdır.

Her iki hâlde de, çocuk mahkemesi özel hukuk anlamında bir velâyet veya vesayet makamı gibi hareket edecek ve tedbir alabilecektir. Görülen gerek çerçevesinde bu tedbirleri kaldırmak veya değiştirmek olanağı da vardır. Tedbirler yetkili hukuk mahkemesince de alınabilecektir.

MADDE 102 GEREKÇESİ

Madde, çocukların ceza sorumluluğunun tâbi kılındığı ölçütü birinci fıkrasında açıklamaktadır. Dikkat edilmelidir ki, çocuğun sorumluluğu esasta, onun suçu işlediği sıradaki ahlâkî ve ruhsal olgunluğuna bağlanmıştır. Söz konusu olgunluk adı geçen eyleminin haksız niteliğini anlaması ve buna göre hareket edebilmesi için yeterli ise ceza sorumluluğu kabul edilecektir. Demek oluyor ki, sorumluluğun esast çocuğun eyleminin haksız niteliğini anlaması ve buna göre hareket edebilmesi yeteneğine sahip olmasıdır; bu yeteneğin varlığı ise çocuğun suçu işlediği sırada ahlâkî ve ruhsal olgunluğa sahip olup olmadığının belirlenmesine bağlıdır.

Dikkat edilmelidir ki, Tasarı geleneksel temyiz gücü kavramına böylece yeni bir boyut getirmiş bulunmaktadır. Yine dikkat edilmelidir ki, ceza en sorumlu çocukça eyleminin haksız niteliğini anlamasını sağlayacak ruhsal ve ahlâkî olgunluk yani idrak (algılama yeteneği) mevcut bulunacak ve ayrıca buna göre hareket edebilme yeteneği de eklenmiş olacaktır. Böylece çocuğun bu yeteneğe sahip bulunup bulunmadığı hususunda uzman hekimin görüşü yararlı ise de mutlak bir gerek değildir. Bu hususu çocuk mahkemesinin kendisi de saptayabilir.

Maddenin ikinci fıkrası ise söz konusu yeteneğe sahip bulunmadığı anlaşılan küçük hakkında mahkemece yerine getirilecek işlemi belirtmektedir. Mahkeme çocuğu öncelikle beraat ettirecektir. Ancak bununla yetinmeyecek ve çocuğun birinci fıkrada belirtilen olgunluğu elde edebilmesi için gerekli eğitici ve iyileştirici bütün tedbirleri alacaktır. Bu tedbirlere Türk Medeni Kanununun ve çocukları koruyucu diğer kanunların öngördüğü bütün tedbirler dahildir.

MADDE 103 GEREKÇESİ

Tasarı, Beşinci Kısımındaki hükümleriyle, ceza sorumluluğu olan çocuklar hakkında hükmedilebilecek yaptırımları üç kısma ayırmıştır. Bunlar;

1. Çocuğun koruma, tedavi ve eğitim noksanlığını giderici tedbirlerden,
 2. Disiplin tedbirlerinden,
 3. Cezalardan
- ibarettir.

İşlenen suç ne olursa olsun, ceza sorumluluğu olan çocuklar hakkında çocuk mahkemesi 113 üncü maddede yer alan hükümlere göre bunlardan birisine veya bir kaçına hükmedilebilecektir.

İzleyen maddelerde, bu maddede listesi verilen tedbir ve cezalar teker teker gösterilmiş ve gerekçelerde gerekli açıklamalar yapılmıştır. Maddenin (A) fıkrasının (4) numaralı bendinde yer alan tedbirler bakımından 94 üncü maddenin (A) fıkrasının (5) ve (6) numaralı bentlerine yollama yapılmış olduğundan, sözü geçen bentlerin gerekçelerine bakılmalıdır.

MADDE 104 GEREKÇESİ

Koruyucu tedbirlerin nelerden ibaret olduğu 103 üncü maddenin (A) fıkrasının (1) numaralı bendinde gösterilmiştir. Bu tedbirler, yargılama neticesinde suç işleyen çocuk hakkında velâyet veya vesayetle ilgili kanunî tedbirlerin alınmasıdır. Bu madde ise, söz konusu tedbirlerin ne gibi hâllerde alınacağını göstermektedir. Maddenin birinci fıkrasına göre, suç işlemiş çocuk üzerindeki velâyet veya vesayet yetkilerinin kötüye kullanıldığı veya görevlerin ihmal edildiği anlaşıldığı ve bu nedenle çocuğun ahlâk ve beden bakımından tehlike içine düşmüş bulunduğu anlaşıldığında Türk Medeni Kanununun ve ilgili mevzuatın hükümleri çocuk mahkemesince de uygulanabilecektir. Böyle bir durumun mahkemece yargılama sonunda saptandığı hâllerde, eğer veli veya vasi, uygun yardımda bulunabilecek bir kuruluş, örneğin yetkili bir çocuk kliniği veya yetkili bir çocuk hekimi ile işbirliği yapmayı kabul ettiklerinde mahkeme, maddenin birinci fıkrasında belirtilen tedbiri almayabilecektir.

MADDE 105 GEREKÇESİ

Madde, 103 üncü maddenin (A) fıkrasının (2) numaralı bendinde gösterilen tedavi tedbirlerinin ne suretle uygulanacağını göstermektedir. Tedavi tedbirleri beden ve ruh sağlığı bozuk olan veya beden ve ruh sağlığında arızalar bulunan çocuğun ayakta veya yatırılarak tedaviye tâbi tutulmasıdır. Suç işleyen çocuğun, yargılama sırasında veya sonunda beden ve ruh sağlığının bozuk veya arızalı olduğu saptandığında mahkeme, tedbir olarak, çocuğun ruhsal veya tıbbî tedavisinin yaptırılmasına karar verecektir. Tedavi kurumu veya tedavi edecek uzman mahkemece atanacaktır.

MADDE 106 GEREKÇESİ

Madde, 103 üncü maddenin (A) fıkrasının (3) numaralı bendinde yer alan eğitim noksanlığını giderici tedbirlere ne gibi hâllerde hükmolunabileceğini göstermiş bulunmaktadır. (3) numaralı bende göre eğitim noksanlığını giderici tedbirler, ahlâk ve beden bakımından tehlike içinde bulunduğu saptanan çocuğun eğitim yardımlarına veya denetimli eğitime tâbi tutulmasına karar verilmesidir.

Madde, yukarıda belirtilen eğitim noksanını giderici tedbirlere ne gibi hâllerde hükmedilebileceğini göstermektedir. Bir kere tedbirin amacı suç işleyen çocuğun fiili ile ortaya çıkan eğitim noksanını gidermektir; yoksa suçluluğu ve sorumluluğu değerlendirip buna karşı tepki geliştirmek değildir. Bu bakımdan söz konusu tedbirlerin suç nedeniyle değil "suç vesilesiyle" uygulanacağını belirtmek yerinde olacaktır. Ayrıca bu tedbirlerin çocukta noksanı saptanan sorumluluk duygusunu güçlendirmek maksadıyla da uygulanması söz konusu olabilir. Ancak bu tedbirlerin maksadı bastırma (tenkil) değildir.

Belirttiğimiz amaca yönelik olan eğitici tedbirlerin uygulanacağı hâlleri ise bu madde göstermektedir. Suç işleyen çocuğun eğitimi hususunda gerekli özen gösterilmediği veya bu hususta uygun koşulların bulunmadığı yargılama sonunda saptandığında çocuğun bir eğitim veya iş kurum ve yardımında eğitilmesine çocuk mahkemesince karar verilecektir. Eğitim, çocuğun ailesi nezdinde kalarak veya başka bir aile nezdine verilerek sağlanabileceği gibi, çocuğun kurum veya yurda yatırılmasına da karar verilebilir. Bu takdirde 122 nci madde çerçevesinde denetim altında olarak eğitim noksanını giderici tedbir uygulanmasına devam olunur.

Eğitimin çocuğun aile nezdinde bırakılarak veya başka bir aile nezdine verilerek sağlanması hâlinde, mahkemece çocuğa eğitim bakımından diğer yardımların icrasına da karar verilebilir.

Bu tedbirlerin süresini de keza mahkeme belirleyecektir. Ancak, çocuğun onsekiz yaşını bitirmesi ile tedbir sona erer.

Eğitimin denetimli olarak verilmesine de mahkemece karar verilebilir.

MADDE 107 GEREKÇESİ

Madde suç işlemiş çocuk hakkında uygulanabilecek disiplin tedbirlerinden "tekdir"i tanımlamakta ve bunun ne gibi hâllerde, nasıl uygulanacağını göstermektedir. Tekdir, çocuk mahkemesinin, ilke olarak yasal temsilcilerinin huzurunda, suç işleyen çocuğa fiilin haksızlığını belirterek eylemin kötülüğünü güçlü biçimde vurgulayarak faili ayıplamasıdır. Birinci fıkrada belirtilen çerçeve ve maksat içerisinde tehdirin içeriğini mahkeme takdir eder. Mahkeme çocuğa yaptığı tehdirde onun dikkatini, fiilin toplum ve suç mağduru bakımından neden olduğu zararlara çekmelidir. Tekdiri yazılı veya sözlü olarak yapmak mahkemenin takdiri içindedir.

Disiplin tedbirleri ağırlık itibarıyla eğitim noksanını giderici tedbirlerle cezalar arasında yer almış bulunmaktadır ve amaçları iyileştirmedir (islahtır). Tekdirin temel amacı da çocuğu, işlediği hukuka aykırılık hususunda bir vicdan muhasebesi yapmaya yöneltmektir. Ancak tehdir, disiplin tedbirlerinin en hafifidir ve işlenen suçun yalnızca para cezasını veya bir yıldan az hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmesi hâlinde bu tedbire hükmedilebilecektir.

Tekdirin İngiliz hukukunda, çok geniş ölçüde olarak, polis tarafından da uygulandığı bilinmektedir.

MADDE 108 GEREKÇESİ

Madde disiplin tedbirlerinden ikinci grubu oluşturan çocuğun yükümlere tâbi tutulması tedbirlerini ve bunlara ne gibi hâllerde çocuk mahkemesince karar verilebileceğini göstermektedir.

Yükümlerin nelerden ibaret bulunduğu birinci fıkranın (1) ilâ (7) numaralı bentlerinde gösterilmiştir. Söz konusu yükümlerin temel amacı çocuğu zararlı etkilere korumak ve neden olduğu zararları, elden geldiğince gidermesini sağlamaktır. Bunun için çocuğun yaşam biçimini yeniden düzenlemek ve eğitimi desteklemek gerekeceğinden bu son husus birinci fıkrada açıkça belirtilmiştir.

Ancak madde çocuğun tâbi kılınacağı söz konusu yükümler bakımından iki sınır getirmiştir:

Bir kere söz konusu yükümlerin çocuğun gücünü aşmayacak şekilde ve yoğunlukta olarak hükmedilmesi gerekir. İkinci olarak yükümlerin süresi iki yıldan fazla olamaz.

Maddenin birinci fıkrasının (2) numaralı bendinde geçen "yuva" deyiminden sadece Çocuk Esirgeme Kurumunun yuvalarının anlaşılması gerekir. Bu konuda tesis edilecek yeni yuvalar da bu kapsama girecektir.

Maddede (1) ilâ (7) numaralar altında gösterilen yükümlere ait tanımlar yeterli derecede açık olduğundan bunlar hakkında ayrıca açıklama yapılması gerekli görülmemiştir. Mahkeme bu tedbirlerden birden fazlasına da aynı zamanda hükmedebilir.

Maddenin son fıkrası yükümlerin yerine getirilmesi hâlinde yaptırım göstermektedir.

MADDE 109 GEREKÇESİ

Maddede yer alan disiplin tedbirlerinden üçüncüsü "kamuya yararlı bir işte çalıştırma"dır. Tasarının 64 üncü maddesinde büyük suçlular hakkında da kabul edilmiş olan bu tedbir bakımından 64 üncü maddenin gerekçesine bakılmalıdır. Ancak madde söz konusu tedbirin çocuklar hakkında uygulanması bakımından bazı özellikler içermektedir:

Tedbire hükmolunabilmesi için bir kere mahkemenin 103 ilâ 108 inci maddelerdeki tedbirlere değil ve fakat çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezasına hükmetmeyi uygun sayması sonra da bu ceza yerine suçlunun kamu yararına bir hizmeti ücretsiz olarak yerine getirmesine karar vermesi gerekecektir.

İkinci olarak hürriyeti bağlayıcı ceza yerine kamu yararına bir hizmetin yerine getirilmesine karar verilebilmesi için, çocuğun çalışmanın amacını anlayabilecek yetenekte olması gereklidir. Çocuk, çalışmanın kendisine izdirap vermek üzere, işkence gibi uygulandığını sanıyorsa bu tedbir uygulanmamalıdır.

Üçüncü olarak, bu tedbire hükmetmek için çocuğun rızasının var olmasına gerek yoktur.

Nihayet yine 64 üncü maddeden farklı olarak tedbirin süresi en çok hapis cezası süresi kadar olabilir. Ancak maddenin ikinci fıkrası gereğince mahkeme süreyi de belirleyebilecek ve yedi günden az olmayacaktır. Küçüklere özgü hapis cezasının süresi yedi günden az da olsa küçükler için cezanın bu tedbire çevrilmesine karar verilebilir.

Hizmetin niteliği, türü ise çocuğun kişilik özelliği göz önüne alınarak saptanacak ve sevebileceği bir hizmetin bulunmasına çalışılacaktır.

MADDE 110 GEREKÇESİ

Çocuklar hakkında uygulanabilecek cezalardan birisi de para cezasıdır. Para cezası bakımından genel hükümlere göre özellikler şunlardır :

Bir defa çocuklar bakımından hafif veya ağır para cezası ayırımına yer verilmemiştir. Zira çocuklar bakımından para cezasının türüne göre farklı neticeler söz konusu değildir.

İkinci olarak kanunda yazılı miktarı ve türü ne olursa olsun para cezası yüz milyon lirayı aşamayacaktır. Mahkeme para cezasını serbestçe saptayacak ve fakat bu miktar o suç için kanunda yazılı cezanın aşağı sınırının üçte birinden fazla olamayacaktır.

Üçüncü olarak işlenen suç karşılığı kanun, hürriyeti bağlayıcı ceza ile birlikte para cezası da koymuşsa, bu takdirde artık ayrıca para cezasına hükmedilmeyebilecektir.

Nihayet ödenmeyen para cezaları hapse çevrilmeyecektir. Belirtilen özel hükümler dışında, Tasarının para cezaları hakkındaki genel hükümleri uygulanacaktır.

MADDE 111 GEREKÇESİ

Madde, çocuk ve küçükler için kabul edilmiş ikinci ceza olarak "çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezası"nın niteliğini göstermektedir.

Madde, çocuk ve küçüklere özgü hapis cezasının temel amacını açıklıyor. Söz konusu hürriyeti bağlayıcı ceza daima eğitici amaç göz önünde bulundurularak ve çocuk ve küçükler için özel olarak tesis edilmiş "çocuk ve küçük eğitim evlerinde" çektirilecektir. Bu nedenle, madde bu hürriyeti bağlayıcı cezayı ayrıca isimlendirmekte ve böylece özel bir şekilde, amacını belirtmektedir.

Suç işleyen çocuk ve küçükler hakkında Tasarının öngördüğü tedbir ve cezaların asıl amacı çocuktaki tehlikeli eğilimlerin giderilmesidir. Bu nedenle hapis cezasına, gerek suçun ve gerek faildeki kusurun ağırlığı ve çocuktaki tehlikeli eğilimleri gidermek bakımından 103 ilâ 109 uncu maddelerde yer alan tedbirlerin yetersiz kalacağı hususunda mahkemece kanaat getirilmesi hâlinde başvurulabilecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında suç karşılığı temel ceza belirtilirken eğitici etkinin sağlanması amacının göz önünde bulundurulacağı açıklanarak hürriyeti bağlayıcı cezalarda temel ceza belirlenirken göz önünde bulundurulacak genel esaslardan ayrılmaktadır.

Maddenin son fıkrasında ise, çocuk ve küçükler bakımından suçlar karşılığı kanunun koymuş bulunduğu hapis ve hafif hapis cezalarının çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezası sayılacağı ve bu cezaya ait rejime göre infaz olunacağı belirtilmektedir.

Cezaların ne suretle saptanacağı ise 112 nci maddede gösterilmiştir.

MADDE 112 GEREKÇESİ

Maddede, 111 inci maddeye göre mahkemece çocuklara özgü hapis cezasına hükmolunması gerekli görüldüğünde, cezanın ne suretle saptanacağı gösterilmektedir. Ceza, maddenin (1) ve (2) numaralı bentlerinde gösterilen esaslara göre belirlenecektir.

MADDE 113 GEREKÇESİ

Madde, çocuk suçları hakkında geçen maddelerde belirtilmiş olan değişik tedbir ve cezaların çocuk mahkemesince uygulanması hususundaki esas ve ilkeleri belirtmektedir. Bu hususta temel kural maddenin birinci fıkrasında açıklanmıştır: Ceza ve tedbir uygulamasında temel hedef, suçun çocukta varlığını ortaya koyduğu tehlikeli eğilimlerin giderilmesidir. Bu giderme, çocuğun topluma uyumlu bir hayata hazırlanması maksadıyla eğitilip yetiştirilmesi suretiyle sağlanacaktır.

İşte söz konusu hedefe en iyi bir tarzda ulaşılabilmesi için mahkemece bir veya birden çok tedbirin uygulanmasının yeterli olacağı kabul edildiğinde artık cezaya hükmedilmeyecek ve tedbir uygulaması ile yetinilecektir. Demek oluyor ki, çocuk suçları karşısında tedbir uygulanması esastır; cezanın uygulanması istisnadır. Tedbir ile bu hedefe ulaşılamayacağı kanaatine varıldığında ise ceza uygulanacaktır.

Ancak tedbir uygulandıktan sonra bu yolla birinci fıkrada belirtilen hedefe ulaşamaz veya ulaşamayacağı anlaşılırsa bu takdirde ikinci fıkra hükmü gereğince çocuk mahkemesi tedbirleri değiştirilebilir veya suçun karşılığı olan para cezasına veya çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezasına hükmedebilir. Bu takdirde, tedbirde geçirilen süre göz önüne alınarak 112 nci maddede gösterilen usule göre belirlenecek cezayı mahkeme yarısına kadar indirebilecektir.

Tedbirlerin amaçlarına ulaştığı anlaşıldığında ise uygulamalarına yine mahkemece son verilebilecektir. Dikkat edilmelidir ki, Tasarı tedbirler bakımından azami bir süre belirtmek suretiyle "süresi belirli olmayan hüküm" (müddetsiz hüküm) usulünü uygulamaktadır. Mahkeme 122 nci maddede belirtilen usul çerçevesinde tedbirlerin çocukta meydana getirdiği etki ve sonuçları denetleyebilecektir.

Bu maddenin belirlediği ilkelerden önemli birisi de son fıkrada yer almaktadır. Buna göre 103 üncü maddenin (A) fıkrasında yer alan ve çocuğun koruma, tedavi ve eğitim noksanlığını giderici nitelikte olan tedbirlere cezalarla birlikte hükmedilebilecektir.

MADDE 114 GEREKÇESİ

Tasarının suç işleyen küçükler hakkında kabul etmiş bulunduğu temel ilke, çocuklardan farklı olarak, bunlar hakkında esasta cezaya hükmedilmesidir. 116 ncı maddede öngörüldüğü üzere, bunlar hakkında suçtan dolayı tedbire hükmolunması istisnadır.

Madde, bu ilke çerçevesinde küçüklerin işledikleri suçlardan dolayı hapis cezasının ne suretle hesaplanıp belirleneceğini birinci fıkrasının (1) ve (2) numaralı bentlerinde göstermiş bulunmaktadır.

MADDE 115 GEREKÇESİ

Madde, küçükler hakkında verilebilecek para cezalarının miktarını göstermekte ve 110 uncu maddede hükmedilecek bu para cezalarına ilişkin esasları tekrarlamaktadır. Arada sadece hükmolunabilecek miktarlar bakımından fark bulunmaktadır. Bu itibarla, 110 uncu maddenin gerekçesi bu madde bakımından da geçerlidir.

MADDE 116 GEREKÇESİ

114 üncü maddenin gerekçesinde suç işleyen küçükler hakkında cezaya hükmedilmesinin esas olduğu ancak 116 ncı maddede bu ilkeye istisna oluşturabilecek bir hâlin yer aldığı açıklanmıştır. Böylece 116 ncı madde suç işleyen küçükler hakkında ceza yerine tedbir uygulaması yapılabilecek hâlleri, koşulları ile göstermiş bulunmaktadır. Bu koşullar şunlardır:

1) İşlenen suçun cezasının yukarı sınırı üç yılı aşmayacaktır.

2) Küçüğün suçla ortaya çıkan tehlikeli eğilimleri giderilerek topluma uyumlu bir hayata hazırlanması için eğitilip yetiştirilmesi yönünden Tasarımın 104 ilâ 109 uncu maddelerinde yazılı tedbirlerden bir veya bir kaçına hükmedilmesinin yeterliliğine mahkemece kanaat getirilmiş olacaktır.

Tedbir uygulamasının maddenin birinci fıkrasında belirtilen amaç ve hedefe ulaşılmasına olanak vermediği veya vermeyeceğinin anlaşıldığı takdirde faile ceza verilecektir. Tedbirler amacına ulaştığında ise 113 üncü maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının küçükler hakkında da uygulanabileceği maddenin ikinci fıkrasında açıklanmıştır.

MADDE 117 GEREKÇESİ

Madde sağır-dilsizlerden onbeş yaşını bitirmemiş olanları 101 inci maddede belirtilen oniki yaşını bitirmemiş olanlarla aynı işleme tâbi tutmaktadır. Onbeş yaşını bitirmiş ve fakat onsekiz yaşını bitirmemiş olanları ise suç işlemiş çocukların rejimine tâbi tutmaktadır. Dolayısıyla bunlar hakkında 102 ilâ 113 üncü maddeler hükümleri uygulanacaktır. Onsekiz yaşını doldurmuş sağır-dilsizler hakkında ise 35 inci madde hükümleri uygulanacaktır. Bu hususta 35 inci maddenin gerekçesine de bakılmalıdır.

MADDE 118 GEREKÇESİ

Tasarımın 112 nci maddesinde çocuklar ve 114 üncü maddesinde küçüklerin işledikleri suçlardan dolayı hükmedilecek hürriyeti bağlayıcı cezaların infazında sınırlar gösterilmiştir.

Çocuk veya küçük hakkında hükmedilmiş bulunan hürriyeti bağlayıcı cezanın infazı adı geçenlerin onsekiz yaşını bitirmelerinden önce sona erdiğinde herhangi bir sorun çıkmayacaktır; ancak cezanın süresi onsekiz yaşının bitirilmesi ile sona ermediği takdirde 118 inci madde hükmüne göre işlem yapılacaktır. Infazı gereken geri kalmış süre bir yıldan fazla olmadığı takdirde çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezasının infazına devam olunacaktır; geri kalan süre bir yılı aştığında ise, ceza, genel hükümlere göre infaz edilecektir.

MADDE 119 GEREKÇESİ

Madde yabancı uyruklu olup da Türkiye'de suç işlemiş bulunan çocuk ve küçükler hakkında, 94 üncü maddenin (A) fıkrasının (8) numaralı bendinde yazılı sınır dışı edilme tedbirinin uygulanmasına dair özel bir hüküm getirmiş bulunmaktadır. Bu hükme göre işledikleri suçtan dolayı haklarında tedbir uygulaması yeterli görülmüş çocuk ve küçüklerin, mahkemece sınır dışı edilmelerine karar verilebilecektir.

Mahkeme, uygun gördüğü takdirde, cezanın infazından sonra da küçük hakkında bu tedbiri uygulayabilecektir.

MADDE 120 GEREKÇESİ

Madde, çocuk ve küçükler bakımından cezanın ertelenmesini birtakım koşullarla özel bir biçimde düzenlemektedir. Bu kurumun niteliği ve temel koşulları hususunda 82 nci maddenin gerekçesinde yeterli açıklamalar yapılmıştır. Burada sadece çocuk ve küçükler bakımından getirilen özel hükümler üzerinde durulacaktır.

Bir defa çocuk ve küçükler bakımından ceza ertelenmesinin hükümlülüğe ilişkin koşulu, hükmedilen çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezasının süresinin üç yıldan az olması veya para cezasından ibaret bulunmasıdır.

Ertelemenin suçluya ilişkin koşulları ise şunlardır:

- 1) Fail, suçun işlenmesinden önceki iki yıl içinde kasıtlı bir suçtan dolayı hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkûm edilmemiş olacaktır.
- 2) Mahkûmiyetin suçlu üzerinde bir uyarı etkisi yapacağı hususunda kanaat meydana gelecektir.
- 3) Uygulanacak denetim marifetiyle cezanın etkisine ihtiyaç olmadan ilerisi için topluma uyumlu bir yaşamı sürdürmesinin kendisinden beklenebileceğine kanaat getirilmiş olacaktır.

Madde, yukarıda kaydedilen koşulların gerçekleşmiş bulunup bulunmadığını saptama bakımından hangi hususların göz önüne alınacağını ikinci fıkrasında göstermiştir. Bu maksatla çocuk ve küçüğün kişiliği, geçmişi, fiile ilişkin özellikler, fiilin işlenmesinden sonraki davranışlar ve içinde bulunulan yaşam koşulları göz önüne alınacaktır.

Erteleme kararı ile birlikte çocuk ve küçük, çocuk mahkemesince belirlenecek bir süre ile denetime tâbi tutulacaktır. Bu süre bir yıldan az ve üç yıldan fazla olamaz ve üç yılı aşmamak üzere uzatılabilir veya bir yıldan az olmamak üzere kısaltılabilir. Denetimin amacı ve ne suretle icra olunacağı 122 nci maddede gösterilmiştir. Bu süre içinde fail 108 inci maddede gösterilen yükümlerden bir veya bir kaçına da tâbi kılınabilir. Ayrıca yükümler kaldırılabilir veya çoğaltılıp azaltılabilir.

Maddenin beşinci fıkrasında açıklandığı üzere, suçun niteliği ve hükümlünün kişisel özelliklerinin, denetimi gerektirmemesi hâlinde, mahkeme adı geçeni denetimden muaf tutulabilir. Ancak, suçlunun sonraki davranışları denetimin gerekli olduğunu gösterirse yeniden denetim uygulamasına hâkim tarafından karar verilebilecektir.

Süre olaysız ve kanun ve nizamlara uygun surette geçirildiğinde mahkûmiyet yok (vuku bulmamış) sayılacak, buna karşılık kasıtlı bir suçtan dolayı mahkûmiyet gerçekleştiğinde erteleme kararı kısmen veya tamamen geri alınacaktır. Denetim koşullarına ve uyarılara karşın uymamakta ısrar olunduğunda da keza erteleme kararı geri alınacaktır.

MADDE 121 GEREKÇESİ

Madde koşullu salıverilme bakımından çocuk ve küçüklere özgü özel hüküm ve koşulları göstermektedir. Temel kurum hakkında 67 nci maddenin gerekçesine bakılmalıdır.

Çocuk ve küçüklerin koşullu salıverilmeye tâbi tutulabilmeleri için cezanın en az iki ayını ve tüm ceza süresinin yarısını çekmiş bulunmaları gerekir. Bu koşulu yerine getirmiş olan hükümlünün yükümlere uyacağı ve başka suç işlemeyeceği hususunda kanaat getirilmesi de gerekecektir. Bu koşullar gerçekleştiğinde çocuk mahkemesi koşullu salıvermeye karar verebilecektir.

Ancak salıverilen çocuk veya küçük 122 nci maddede belirtilen şekilde bir denetime tâbi tutulacaktır. Denetim süresini, altı ay ile üç yıl arasında olmak üzere, çocuk mahkemesi belirler. Ayrıca bu süre içinde hükümlünün uyması gerekli yükümler de aynı mahkemece belirlenir. Hükümlü, denetim süresi içinde uyarılara karşın, bu yükümlere uymamakta ısrar ettiği takdirde salıverme kararı geri alınabilir.

Dördüncü fıkranın gerekçesi için 120 nci madde gerekçesine bakılmalıdır.

Yukarıda belirtilen konu ve hususlar dışında 67 nci madde hükümlerine uyulacağı maddenin son fıkrasında açıklanmıştır.

MADDE 122 GEREKÇESİ

Madde, çocuk ve küçüklere ilişkin olmak üzere değişik maddelerde geçen denetimden maksadın ne olduğunu, bunun ne suretle yerine getirileceğini ve işlemlerin nasıl yürütüleceğini göstermektedir.

Maddeye göre, çeşitli maddelerde yer alan denetimden maksat, çocuk veya küçüğün, denetim süresince kendisine nasihat verecek, öğütlerde bulunacak ve yardım edecek nitelikli bir denetim görevlisinin gözetim ve idaresine tevdi edilmesidir.

Esasta, söz konusu hizmet çocuk mahkemesince uzmanlık kazanmış, bu hususta eğitim görmüş, konuyu bir meslek olarak icra eden kişilere tevdi olunur, ancak mahkeme bu görevi, gerekli niteliklere sahip bulunduğunu saptadığı diğer kişilere de verebilir.

Mahkemenin işi, çocuk ve küçük ile ilgili hükmün verilmesi ile sona ermeyecektir. Geçen maddelerin gerekçelerinde değinildiği üzere mahkemenin, hükmettiği tedbirleri değiştirmek, bunlara yenilerini eklemek, tedbirden vazgeçerek cezaya hükmetmek gibi, hükmün infazı sona erinceye kadar devam edecek yetkileri vardır. Tasarı, çocuk ve küçükler konusunda mahkemenin infaz hâkimliğine benzer bir görevi de üstlenmesini uygun görmüştür.

İşte bu işlevin yerine getirilebilmesi için bilgi alma gereksinmesini karşılamak üzere maddenin ikinci fıkrasında, mahkemenin, üyelerinden birisini denetim görevlisi ile temas hususunda görevlendireceği açıklanmıştır. Bu görevli, üye ile sürekli temasta bulunacak ve çocuk veya küçük hakkında uygulanacak program hususunda onunla mutabık kalacaktır. Bu işbirliğinin amacı çocuk veya küçüğün yüküm ve taahhütlerini doyurucu biçimde yerine getirmesini sağlamaktır. Bu maksatla görevlinin bütün olanaklarını kullanması ve çocuk veya küçüğün eğitimini desteklerken çocuk veya küçüğün yasal temsilcisi ve eğitiminden sorumlu olacak kişilerle uyuma sağlaması gerekmektedir.

Bu faaliyetin uygun biçimde yerine getirilmesi ise çocuk veya küçüğün kişiliği veya yaşam biçimi hakkında bilgili olmayı gerektireceğinden bu husus ikinci fıkrada ayrıca vurgulanmıştır.

Görevli, ödevlendirilen mahkeme üyesine, onun tarafından belirlenecek aralıklarla çocuk veya küçüğün gelişmeleri hakkında raporlar verecektir.

MADDE 123 GEREKÇESİ

Cezaların içtimai hususundaki genel kurallar 49 ilâ 53 üncü maddelerde yer almıştır. Bu hükümlerin çocuk ve küçüklerin suçları hakkında aynen uygulanması, çocuk ve küçük ceza hukukunun ulaşmak istediği amaç ve hedeflerle bağdaşmaz. Ayrıca çocuk ve küçük ceza hukukunda asıl yaptırım tedbir olduğundan bu bakımdan da içtima konusu ayrıca ele alınarak düzenlenmelidir.

Açıklanan bu gerekçeyle maddede, 49 ilâ 53 üncü maddelere istisna teşkil eden hükümlere yer verilmiştir:

Bir defa hürriyeti bağlayıcı cezanın içtimanda, hukuki içtima sistemi kabul edilmiştir; en ağır suçun cezasına diğer suçlara ait cezaların sekizde biri eklenecektir. Ancak bu suretle ortaya çıkacak ceza çocuklar için sekiz ve küçükler için oniki yılı aşamayacaktır.

Her iki çocukluk ve küçüklük dönemlerinde işlenen suçların içtima söz konusu olduğunda ise küçüklere ait içtimadaki sınır yani oniki yıl esas alınır.

Görülüyor ki, Tasarı, çocuk ve küçükler için hürriyeti bağlayıcı cezalar bakımından ayrı bir sistem kabul etmiş bulunmaktadır. Para cezalarında ise toplama sistemi kabul edilmekle beraber toplama üst sınırları, çocuklar için ikiyüzmilyon küçükler için üçyüzmilyon lira olarak saptanmıştır.

Çocuk ve küçüklerin işledikleri suçlarla, adı geçenlerin onsekiz yaşını bitirdikten sonra işledikleri suçlar da içtima edilebilir. Bu hâlde her üç yaş grubuna ait içtima sınırları ayrı ayrı uygulanacaktır.

Mahkeme çocuk veya küçük için cezaları içtimal ettirdikten sonra, tedbire hükmetmeyi uygun saydığı takdirde tedbirlerin türünü ve süresini kararında belirtecektir. Demek oluyor ki, bu hâlde ayrı ayrı suçlar bakımından tedbirlerin içtima söz konusu değildir. Aksi çözüm tedbir uygulamasının amaç ve hedeflerine aykırı sonuçlara götürürdü.

MADDE 124 GEREKÇESİ

Madde, çocuk ve küçüklerin işledikleri suçlarda tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağını kabul etmiş bulunmaktadır. Bu dönemler içinde tekerrür hükümlerinin uygulanması, çocuk ve küçük ceza hukuku esası ile geliştirdi.

MADDE 125 GEREKÇESİ

Çocuk ve küçük ceza hukuku dava ve ceza zamanaşımı bakımından da, bu husustaki genel kurallardan ayrılanmasını gerektirir. Zamanaşımı süreleri uzun tutulacak olursa, geçen zaman içinde topluma esasen uyum sağlamış çocuk ve küçüklerin düzenli hayatını yok edici sonuçlar meydana gelirdi. Oysa çocuk ve küçük ceza hukukunun temel amaç ve hedefinin, adı geçenleri eğiterek toplum ile bütünleştirip üretken ve kanunlara saygılı bir vatandaş hâline getirmek olduğu geçen maddelerin gerekçelerinde vurgulanmıştır.

İşte bu nedenledir ki, maddenin birinci fıkrasının (1) ilâ (4) numaralı bentlerinde zamanaşımı süreleri, genel ceza hukukuna göre daha kısa olarak saptanmıştır.

Ayrıca zamanaşımı bakımından, yukarıda belirtilen düşünce ile dengeli olarak bir de yaş sınırı konulmuş ve ne olursa olsun failin yirmibeş yaşını doldurması ile dava zamanaşımının gerçekleşeceği kabul edilmiştir.

Madeeye göre, belirtilen zamanaşımı süreleri kesindir ve hiçbir neden ve suretle uzamayacaktır.

MADDE 126 GEREKÇESİ

125 inci maddenin gerekçesinde dava zamanaşımı bakımından sunulan görüşler, ceza zamanaşımı bakımından çok daha fazla olarak geçerlidir. Onun içindir ki, maddenin birinci fıkrasının (1) ilâ (3) numaralı bentlerinde cezalar ve bir disiplin tedbiri hakkında ceza zamanaşımı süreleri, belirtilen görüş göz önünde bulundurularak saptanmıştır.

(4) numaralı bentte ise bütün diğer tedbirlerde zamanaşımı süresinin bir yıl olarak saptanması kurulan sistemin mantığının gereği olarak kabul edilmiş bulunmaktadır.

Maddenin ikinci fıkrasında ayrıca bir de yaş sınırı kabul edilmiş ve yirmibeş yaşının doldurulması ile bütün cezaların zamanaşımına uğrayacağı kabul edilmiştir.

100 üncü madde çocuk ve küçükler hakkında, 73 ve 74 üncü maddelerde söz konusu olan fer'î cezaların da uygulanabileceğini kabul etmiştir. Maddenin son fıkrasında uygulanabilecek bu fer'î cezaların iki yılı geçmesi ile zamanaşımına uğrayacağı kabul edilmektedir.

MADDE 127 GEREKÇESİ

Tasarının 100 ilâ 126 ncı maddeleri çocuk ve küçükler hakkında uygulanabilecek ceza ve tedbirleri, temel ilkeleri, nitelikleri ve sürelerini göstererek belirtmiştir. Ancak bunlara ait infaz rejimi, idari ve yerine göre yargısal işlemlere ilişkin esas ve usullerin saptanması ile ilgili kuralların bütününden oluşur; bu maksatla doyurucu ayrıntıların belirtilmesini gerektirir.

İşte bu nedenle madde, bu hususların yerine getirilmesini, Ceza ve Tedbirlerin İnfazı Hakkındaki Kanun ve tüzüğe bırakmıştır.

Söz konusu Kanun ve Tüzük, elbette ki, gerektiğinde Tasarıya yollamalar yapmakla da yetinebilecektir.

MADDELER VE GEREKÇELER

Tasarının Birinci Kitabının Beşinci Kısımının 100 ilâ 127 nci maddeleri yeni bir "Türk Çocuk ve Küçük Ceza Hukuku" sistemini kurmuş bulunmaktadır. Böylece Tasarı, büyüklere ve çocuk ve küçükler özgü olmak üzere iki ayrı ceza hukuku sistemi getirmiştir. İşte bu madde, çocuk ve küçükler özgü ceza hukuku bakımından, birinci fıkrasında önce temel ilkeyi koymaktadır: Bu gerekçeler ile öngörülen düzenlemeler aşağıda yer almaktadır.

BEŞİNCİ KISIM

Çocuk ve Küçükler İlişkin Hükümler**

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Hükümlerin uygulanması ve tanımlar

MADDE 100. - Suçu işledikleri tarihte onsekiz yaşını bitirmemiş bulunanlar hakkında Kanunun diğer kitap ve kısımlarında yer alan hükümler, bu Kısımda ayrıca hüküm bulunmayan hâllerde uygulanır.

Çocuk ve küçükler hakkında, 34, 73, 74 ve 78 inci madde hükümleri saklı kalmak üzere, bu Kısımda öngörülmemiş hiç bir tedbir veya cezaya hükmolunamaz.

Bu Kısımdaki hükümlerin uygulanmasında çocuk deyiminden, suçu işlediği sırada oniki yaşını bitirmiş olup onbeş yaşını bitirmemiş bulunanlar; küçük deyiminden ise, onbeş yaşını bitirmiş onsekiz yaşını bitirmemiş olanlar anlaşılır.

Oniki yaşını bitirmemiş olanlar

MADDE 101. Fiili işlediği tarihte oniki yaşını bitirmemiş olanlar hakkında ceza soruşturması ve kovuşturması yapılmaz. Bunların suçları, savcılar, kolluk yetkilileri veya okul görevlileri tarafından yasal temsilcilerine bildirilir.

İşledikleri suçlar belirli bir ağırlıkta olduğu veya suçlarını tekrarladıkları takdirde, oniki yaşını doldurmayanlar hakkında Türk Medeni Kanununun ve diğer kanunların öngördüğü bütün tedbirler, savcının istemi üzerine çocuk mahkemesince alınabilir.

Çocukların ceza sorumluluğu

****MADDE 102. -**** Suçu işlediği sıradaki ahlakî ve ruhsal olgunluğu, eyleminin haksız niteliğini anlaması ve buna göre hareket edebilmesi için yeterli olan çocuğun ceza sorumluluğu vardır.

Suçu işlediği tarihte bu olgunluğa erişemediği saptananlar hakkında çocuk mahkemesi, çocuğun olgunluk elde etmesi için gerekli eğitici ve iyileştirici bütün tedbirleri alır. Türk Medenî Kanununun ve diğer kanunların öngördüğü tedbirlere çocuk mahkemesince de karar verilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Çocuklar Hakkında Uygulanabilecek Tedbirler ve Cezalar

Tedbirler ve cezalar

MADDE 103. Ceza sorumluluğu olan çocuklar hakkında uygulanabilecek tedbirler ve cezalar aşağıda gösterilmiştir:

A. Çocuğun, koruma, tedavi ve eğitim noksanlığını giderici tedbirler:

- 1) Yargılama neticesinde, velâyet ve vesayete ilişkin yetkilerin kötüye kullanıldığı veya görevin ihmal edildiği sabit olduğunda, çocuk hakkında velâyet ve vesayetle ilgili kanuni tedbirlerin alınması,
- 2) Beden veya ruh sağlığı bozuk olan veya aksaklıkları bulunan çocuğun ayakta veya yatırılarak tedaviye tâbi tutulması,
- 3) Ahlâk ve beden bakımından tehlike içinde bulunduğu anlaşılan çocuğun eğitim yardımlarına veya denetimli eğitime tâbi tutulması,
- 4) 94 üncü maddenin (A) fıkrasının (5) ve (6) numaralı bentlerinde öngörülen tedbirlerin uygulanması.

B. Disiplin tedbirleri:

- 1) Tekdir,
- 2) Çocuğun yükümlere tâbi kılınması,
- 3) Kamuya yararlı bir işte çalıştırma.

C. Cezalar:

- 1) Para cezası,
- 2) Çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezası.

Koruyucu tedbirler

MADDE 104. -** Suç işlemiş çocuğun, velâyet veya vesayet yetkilerinin kötüye kullanılması veya görevlerin ihmal edebiyde ahlâk ve beden bakımından tehlike içine düşmüş bulunduğu anlaşılmaması hâlinde, Türk Medenî Kanununun ve diğer kanunların bu hususlara ilişkin hükümleri çocuk mahkemesince de uygulanabilir.

Veli veya vasi uygun yardımda bulunabilecek bir kuruluş veya kişiyle işbirliği yapmayı üstlendiklerinde birinci fıkrada yer alan tedbirlere başvurulmayabilir.

Tedavi edici tedbirler

MADDE 105. Ruh ve beden sağlığının bozuk veya arızalı olduğu belirlenen çocuk hakkında ayakta veya yatırılarak gerekli ruhsal veya tıbbî tedavinin yaptırılmasına karar verilir.

Eğitici tedbirler

MADDE 106. Eğitim bakımından gerekli özenin gösterilmediğinin veya bu hususta uygun koşulların bulunmadığının belirlendiği hâllerde, çocuğun kendi ailesi içinde veya başka bir aileye verilerek veya bir eğitim veya iş kurumu veya yurdunda veya buralara yerleştirilerek eğitilmesine çocuk mahkemesince karar verilebilir.

Gerektiğinde bu yardımlar denetimli olarak da uygulanabilir.

Tedbirlerin süresini, onsekiz yaşını geçmemek üzere, mahkeme belirler. Bu süre gerektiğinde azaltılıp çoğaltılabilir.

Tekdir

MADDE 107. Tekdir, çocuk mahkemesinin, fiilinin haksızlığını belirterek ve eyleminin kötülüğünü güçlü biçimde vurgulayarak çocuğu ayırılmasıdır. Çocuk kural olarak yasal temsilcilerinin huzurunda tehdit edilir.

Bu tedbire yalnızca para cezasını veya bir yıldan az hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlendiğinde başvurulabilir.

Çocuğa yükümler uygulanması

MADDE 108. Çocuğun gücünü aşmamak koşuluyla yaşam biçimini düzenlemek ve böylece eğitimi desteklemek üzere aşağıda gösterilen yükümlerden bir veya bir kaçına uymasına çocuk mahkemesince karar verilebilir:

- 1) Mahkemece gösterilecek yerde ikamet etmek,
- 2) Belirli bir aile içinde veya bir yuvada veya kurumda yaşamını sürdürmek,
- 3) Belirli bir ıraklık işini veya diğer bir uğraşı kabul etmek,
- 4) Belirli bir hizmeti yerine getirmek,
- 5) Belirli kişilerle ilişkiden veya belirli yerlere gitmekten kaçınmak,
- 6) Suçunun neden olduğu zararı elinden geldiğince gidermek,
- 7) Kamu yararını amaçlayan bir kuruma yardımda bulunmak.

Bu yükümlerin süresini iki yılı aşmamak üzere çocuk mahkemesi belirler.

Kendisine yüklenen yükümleri, uyarılara karşın bilerek yerine getirmeyen çocuk bir yılı aşmamak üzere çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezasına mahkûm edilir.

Kamuya yararlı bir işte çalıştırma

MADDE 109. Çocuğun, çalışmanın amacını anlayabilecek yetenekte olması hâlinde, çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezası yerine kamu yararına bir hizmeti ücretsiz olarak yerine getirmesine mahkemece karar verilebilir.

Hizmet, kişilik özellikleri göz önüne alınarak belirlenir, hapis cezası süresini aşamaz ve yedi günden az olamaz.

Çocuklar hakkında para cezası**

MADDE 110. - Çocuklar hakkında verilebilecek para cezası, suç karşılığı olarak kanunda gösterilen cezanın alt sınırının üçte birinden ve herhâlde yüzmilyon liradan fazla olamaz.

İşlenen suç hürriyeti bağlayıcı ceza ile birlikte para cezasını da gerektiriyorsa çocuk hakkında yalnızca hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilebilir.

Ödenmeyen para cezaları hapis cezasına çevrilemez.

Çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezası

MADDE 111. -** Çocuklar hakkında hürriyeti bağlayıcı cezaya, 103 ilâ 109 uncu maddelerde belirtilen tedbirlerin, suçun ve kusurun ağırlığı veya çocuktaki tehlikeli eğilimlerin giderilmesi yönünden, yetersiz kalacağının anlaşıldığı hâllerde hükmedilir.

Temel cezanın belirlenmesinde, eğitici etkinin sağlanması amacı daima göz önünde bulundurulur.

Suç karşılığı kanunda yer alan hapis ve hafif hapis cezaları, çocuk ve küçüklere bakımından, çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezası sayılır ve bu cezaya ait rejime göre çektilir.

Çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezası, çocuk ve küçüklere için kurulacak çocuk ve küçük eğitim evlerinde, eğitici amaç daima göz önünde bulundurularak çektilir.

Çocukların cezalandırılması

MADDE 112. Çocuklar işledikleri suçlardan dolayı aşağıdaki şekilde cezalandırılırlar:

1) Suç ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan oniki yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde yedi yıldan dokuz yıla kadar çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezasına hükmolunur.

2) Diğer cezaların üçte ikisi indirilir; ancak her fiil için verilecek çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezası altı yıldan fazla olamaz.

Tedbirlerin ve cezaların uygulanması

MADDE 113. Suçun ortaya koyduğu tehlikeli eğilimlerin giderilmesi ve topluma uyumlu bir hayata hazırlanması için çocuğun eğitilip yetiştirilmesi bakımından bir veya birden çok tedbirin uygulanması yeterli sayıldığı hâllerde cezaya hükmedilmez.

Birinci fıkrada belirtilen amacın elde edilmesi hususunda uygulanan tedbirlerin yetersiz kaldığı anlaşıldığında, tedbirler değiştirilebilir veya suçun karşılığı olan para cezasına veya çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezasına hükmedilebilir. Bu takdirde tedbirde geçirilen süre göz önüne alınarak 112 nci maddeye göre belirlenecek ceza yarısına kadar indirilebilir.

Amaçlarına ulaştığı anlaşıldığında tedbir uygulanmasına son verilir. 103 üncü maddenin (A) fıkrasında öngörülen tedbirlerle cezalara birlikte hükmedilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Küçüklere Özgü Ceza Düzeni

Küçüklerin cezalandırılması

MADDE 114. Küçüklere, işledikleri suçlardan dolayı aşağıdaki şekilde cezalandırılırlar:

- 1) Suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde ondört yıldan yirmi yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan oniki yıla kadar çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezasına hükmolunur.
- 2) Diğer cezaların yarısı indirilir; ancak her fiil için verilecek çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezası sekiz yıldan fazla olamaz.

Küçükler hakkında para cezası

MADDE 115. Küçükler hakkında verilebilecek para cezası, suç karşılığı olarak kanunda gösterilen cezanın alt sınırının yarısından ve herhâlde ikiyüzmilyon liradan fazla olamaz.

İşlenen suç hürriyeti bağlayıcı ceza ile birlikte para cezasını da gerektiriyorsa küçük hakkında yalnızca hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilebilir.

Ödenmeyen para cezaları hapis cezasına çevrilemez.

Küçükler hakkında tedbir uygulanması**

MADDE 116. İşlediği suçun cezasının yukarı sınırı üç yılı aşmadığı ve küçüğün suç ile ortaya çıkan tehlikeli eğilimlerinin giderilmesi ve topluma uyumlu bir hayata hazırlanması için eğitilip yetiştirilmesi yönünden 104 ilâ 109 uncu maddelerde yazılı bir veya birden çok tedbirin uygulanmasının yeterli sayıldığı hâllerde ceza yerine bu tedbirlerle ilgili hükümlerin uygulanmasıyla yetinilebilir.

Bu hâlde 113 üncü maddenin iki ve üçüncü fıkralarındaki hükümler küçükler hakkında da uygulanır.

Sağır-dilsiz çocuk ve küçükler

MADDE 117. 1. Fiili işlediği tarihte onbeş yaşını bitirmemiş sağır-dilsiz çocuk hakkında 101 nci madde hükümleri uygulanır.

2. Fiili işlediği tarihte onbeş yaşını bitirmiş, onsekiz yaşını bitirmemiş sağır-dilsiz küçük hakkında 102 ilâ 113 üncü maddeler hükümleri uygulanır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Çocuk ve Küçükler Hakkında Müşterek Hükümler

İnfaz rejiminde değişiklik

MADDE 118. -** Çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezasının süresi, küçüğün onsekiz yaşını doldurmasından sonra da infaza devam olunmasını gerektirdiğinde, geri kalan süre bir yıldan fazla olmadığı takdirde, ceza infaz rejiminde bir değişiklik yapılmaz. Süre bir yıldan fazla olduğunda ceza, genel hükümlere göre infaz edilir.

Sınır dışı edilme

MADDE 119. İşlediği suçtan dolayı hakkında tedbire hükmolunması uygun görülen yabancı uyruğundaki çocuk veya küçükler 94 üncü maddenin (A) fıkrasının (8) numaralı bendinde öngörülen sınır dışı edilme tedbirine tâbi tutulabilirler. Cezaların infazından sonra da mahkemece bu tedbire hükmolunabilir.

Cezanın ertelenmesi

MADDE 120. Suçun işlenmesinden önceki iki yıl içinde kasıtlı bir suçtan dolayı çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezasına mahkûm edilmemiş olan çocuk veya küçük, işlediği suçtan dolayı üç yıldan az çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezasına veya para cezasına mahkûm edilir ve bu mahkûmiyetin hakkında bir uyarı teşkil edeceğine ve uygulanacak denetim marifetiyle cezanın etkisine ihtiyaç olmadan ilerisi için topluma uyumlu bir hayatı sürdürmesinin kendisinden beklenebileceğine kanaat getirilirse, cezanın ertelenmesine karar verilir.

Birinci fıkrada söz konusu edilen kanaatin oluşması bakımından, çocuk veya küçüğün kişiliği, geçmişi, fiiline ilişkin özellikler, fiilini işledikten sonraki davranışları ve içinde bulunduğu yaşam koşulları göz önünde bulundurulur.

Erteleme kararını veren çocuk mahkemesi bir yıldan az ve üç yıldan fazla olmamak üzere bir denetim süresi belirler; çocuk veya küçüğün davranışları göz önünde bulundurularak belirlenmiş olan denetim süresi üç yılı aşmamak üzere uzatılabilir veya bir yıldan az olmamak üzere kısaltılabilir.

Çocuk mahkemesi, çocuk veya küçüğü denetim süresi içinde yükümlere de tâbi kılabilir; gerektiğinde bu yükümler değiştirilebilir, kaldırılabilir veya sayıları azaltılıp çoğaltılabilir.

Hâkim, suçun niteliğine ve kişilik özelliklerine göre suçluyu 122 nci maddeye göre yapılacak denetimden muaf kılabilir; gerektiğinde yeniden denetimin uygulanmasına karar verebilir.

Denetim süresi kanun ve nizamlara uygun surette geçirildiğinde mahkûmiyet yok sayılır.

Denetim süresi içinde çocuk veya küçük hürriyeti bağlayıcı bir cezayı gerektiren kasıtlı bir suçtan dolayı mahkûm edilir veya yapılan uyarılara karşın denetim koşullarına uymamakta ısrar edecek olursa erteleme kararı kısmen veya tamamen geri alınır.

Koşullu salıverilme

MADDE 121. Hakkında hükmedilen çocuk ve küçüklere özgü hapis cezasının en az iki aynı ve ceza süresinin yarısını çekmiş bulunan ve başka suç işlemeyeceği ve belirlenecek yükümlere uyacağı hususunda kanaat getirilen çocuk veya küçüklerin koşullu salıverilmelerine hükmü veren veya hükümlünün bulunduğu yer çocuk mahkemesince karar verilebilir.

Mahkeme, koşullu salıverilen için, bihakkın tahliye müddetini aşmamak üzere, altı ay ile üç yıl arasında bir denetim süresi belirler. Bu süre içinde hükümlünün uyması gereken yükümler mahkemece belirtilir.

Hâkim, suçun niteliğine ve kişilik özelliklerine göre suçluyu 122 nci maddeye göre yapılacak denetimden muaf tutabileceği gibi gerektiğinde yeniden denetimin uygulanmasına karar verebilir.

Çocuk veya küçüğün denetim süresi içinde belirlenen yükümlere, yapılan uyarılara karşın uymamakta direndiği saptandığında koşullu salıverilme kararı geri alınabilir.

Koşullu salıverilmeye ilişkin diğer hususlarda 67 nci madde hükümleri uygulanır.

Denetim

MADDE 122. Bu Kısımın çeşitli maddelerinde yer alan denetimden amaç; çocuk veya küçüğün denetim süresince kendisine öğütte bulunacak, yol gösterecek, yardım edecek nitelikli bir denetim görevlisinin gözetim ve yönetimine bırakılmasıdır. Mahkemece bu görev söz konusu hizmeti meslek olarak yapan kişilere verilir. Mahkeme, gerekli niteliklere sahip olduğunu saptadığı gönüllü kişileri de bu hizmetle görevlendirebilir.

Mahkeme, üyelerinden birisini denetim görevlisi ile bağlantı kurmakla görevlendirir. Denetim görevlisi, bu mahkeme üyesi ile sürekli olarak görüşür ve onunla uyum hâlinde, çocuk veya küçüğün yükümlerini doyurucu biçimde yerine getirmesi hususunda çaba gösterir. Görevli, bütün olanakları sonuna kadar kullanarak çocuk veya küçüğün yasal temsilcisi ve eğitiminden sorumlu olan kişilerle uyum sağlayarak eğitimi destekler. Görevli, bütün kaynaklara başvurarak çocuk veya küçüğün yaşam biçimi hakkında bilgi elde eder ve görevli mahkeme üyesince belirlenecek aralıklarla çocuk veya küçüğün gelişmeleri hakkında raporlar verir.

Ceza ve tedbirlerin içtimai

MADDE 123. Çocuk veya küçük birden çok suç işlediğinde ve hakkında, çocuklara ve küçüklere özgü hapis cezasının uygulanması gerekli sayıldığında, mahkeme, işlenen en ağır suçun cezasına diğer suçlara ait cezaların sekizde birini eklemek suretiyle hüküm kurar. Bu suretle belirlenecek ceza, çocuklar için sekiz yılı ve küçükler için oniki yılı aşamaz. Ancak, çocukluk ve küçüklük dönemlerine ait cezaların içtimamda küçüklere ilişkin üst sınır esas alınır.

Küçükler hakkında içtimai gereken cezalardan biri ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine verilmiş ise yukarıda yer alan esaslara göre kurulacak hükümde bu cezaya eklenecek ceza iki yılı aşamaz. Ancak, bu şekildeki ekleme ile saptanacak ceza miktarı oniki yılı geçmediğinde cezaların içtimai birinci fıkraya göre yapılır.

Her suç için para cezasına ayrı ayrı hükmolunur. Ancak, böylece belirlenecek para cezası toplamı çocuklar için ikiyüzmilyon lirayı, küçükler için üçyüzmilyon lirayı aşamaz.

Cezaların içtimai hâlinde mahkemece tedbire hükmolunması uygun görüldüğü takdirde, çocuk veya küçük hakkında uygulanacak tedbirlerin türü ve süresi hükümde belirtilir.

Tekerrür

MADDE 124. Çocuk ve küçüklerin işledikleri suçlar tekerrüre esas oluşturmaz.

Dava zamanaşımı

MADDE 125. Çocuk ve küçükler hakkında açılacak kamu davası aşağıdaki sürelerin geçmesiyle zamanaşımına uğrar:

- 1) Ağırlaştırılmış müebbet hapis ve müebbet hapis cezalarını gerektiren suçlarda on yıl,
- 2) On yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda beş yıl,
- 3) Üç aydan fazla ve on yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren suçlarda iki yıl,
- 4) Suçun başka bir cezayı gerektirdiği hâllerde bir yıl.

Failin yirmibeş yaşını doldurması ile dava zamanaşımının gerçekleştiği kabul olunur.

Ceza zamanaşımı

MADDE 126. Bu maddede yazılı cezalar aşağıdaki sürelerin geçmesiyle ortadan kalkar:

- 1) İki yıldan fazla çocuk ve küçüklere özgü hapis cezaları beş yıl,
- 2) İki yıla kadar çocuk ve küçüklere özgü hapis cezaları iki yıl,
- 3) Kamu yararına çalıştırma tedbirinde ve para cezalarında iki yıl,

4) Tedbir uygulanmasında bir yıl.

Failin yirmibeş yaşını bitirmiş bulunması hâlinde bütün cezalar zamanaşımına uğrar.

Bu kısım hükümlerine göre çocuk ve küçükler hakkında uygulanabilecek 73 ve 74 üncü maddelerde yazılı ferî cezalar iki yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar.

Tüzük

MADDE 127. Bu Kısımda yer alan tedbir ve cezaların infazında uygulanacak rejim, Ceza ve Tedbirlerin İnfazı Hakkında Kanun ile tüzüğünde gösterilir.

BÖLÜM III

BAZI DERLEME ÖRNEKLERİ

Hem 1949 tarihli Kunter Ön Tasarısı;2004 tarihli Dönmezer Tasarısı ve bunun yerine TCK m 31 ve bu maddeye yönelik ceza arttırımı içeren 2025 tarihli taslak tasarının Yapa Zeka Gemini Ekibi tarafından üretilen bazı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

ÖRNEK 1

Çocuk Adaletinde Radikal Savrulma: 27 Yıl Tehlikesi ve TCK'nın Çifte Standardı

Türkiye, çocuk adalet sisteminde tarihi bir dönüm noktasının eşiğinde. Meclis gündemindeki TCK değişikliği tasarısı, **15-18 yaş grubu çocuklar** için öngörülen en ağır cezaları **24 yıldan 27 yıla** çıkararak¹¹¹¹, sadece hukuki değil, aynı zamanda **ahlaki bir krizin** kapısını aralıyor. Bu savrulmanın merkezinde, sistemin çocukluğa yaklaşımını özetleyen çarpıcı bir gerçek yatıyor: Mevcut yasa, **çocukluğa** neredeyse **akıl hastalığına** uygulanan ceza ehliyeti testini uyguluyor.

Çocukluk Hastalık mı, Gelişim Mi? TCK'daki Çifte Dil

Adalet sistemimizin temeli olan **ceza ehliyeti**, bir kişinin fiilinin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğine sahip olup olmadığına bakar. TCK bu yeteneği iki farklı maddede incelerken aynı dili kullanır:

1. **TCK Madde 32 (Akıl Hastalığı):** Kişinin davranışlarını **algılama ve yönlendirme yeteneği** yoksa ceza verilmez.
2. **TCK Madde 31/2 (Yaş Küçüklüğü):** 12-15 yaş arasındaki çocuğun fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını **algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin** yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur.

Bu tablo endişe vericidir: Kanun koyucu, **akıl hastalığı** ile **çocukluktaki gelişimsel eksikliği** aynı ceza ehliyeti kriterleriyle değerlendirmektedir. Bu, çocukluğu **doğal bir gelişim süreci** olarak değil, ceza ehliyeti açısından **"patolojik bir durum"** veya **"yeterli olgunluğa erişmemiş bir eksiklik"** olarak gören temel bir felsefi yanılgıyı yansıtır.

Tarihsel Kopuş: Kunter'in Netliğinden Belirsizliğe

Bu belirsiz ve tartışmalı sistem, **Nurullah Kunter'in 1949 tarihli vizyoner tasarısının** savunduğu **netlikten ve korumacı ruhtan** radikal bir kopuştur.

- **Kunter'in Kriteri Yaştı:** Kunter, **7-14 yaş** arası çocuklar için "algılama ve irade yeteneği" testi aramak yerine, **yaşı tek ve objektif kriter** olarak belirlemiş, bu yaş grubunu **kesin olarak ceza sisteminden muaf** tutmuştur.

- **Dönmezer'in Farklı Yaklaşımı:** Dönmezer Komisyonu dahi, 12-15 yaş için "**Ahlaki ve Ruhsal Olgunluk**" gibi daha genel ve pedagojik bir kıstas ararken, yasalaşan TCK m.31, bu kıstası "**hukuki anlamı algılama**" gibi daha dar ve **cezai kusur** odaklı bir teste indirgemıştır. Bu "yetenek testi" modeli, yargıç ve uzmanın sübjektif değerlendirmesine kapı açarak **hukuki güvensizliği** artırmakta, gelişim psikolojisine aykırı bir şekilde **dürtü kontrolü** eksikliğini cezalandırılabilir bir **hukuki kusur** olarak kodlamaktadır.

27 Yılın Çarpıcı Sonuçları ve Uluslararası Hukuka Aykırılık

Mevcut sorunlu sistemin üzerine cezaların bu denli artırılması, sonuçları daha da ağırlaştırmaktadır:

1. **Cezanın İndirim Kriterinin Askıya Alınması:** Taslak, **kasten öldürme (m.81 ve m.82) suçunu** işleyen 15-18 yaş grubu çocuklar için hâkime, **gelişimsel duruma bakmaksızın** ceza indirimi hükümlerini **uygulamama** yetkisi tanımaktadır. Bu, problemli "yetenek değerlendirmesi"ni bile hiçe sayarak, çocuğu **yetişkin cezasına** en çok yaklaştıran en tehlikeli adımdır.
2. **Caydırıcılık İllüzyonu:** Gerekçede, ceza artışının **caydırıcılık** sağlayacağı belirtilse de, uluslararası araştırmalar çocuk suçluluğunun **sosyal, ailevi ve psikolojik** faktörlerden kaynaklandığını, cezaların artırılmasının ise **iyileştirme** (rehabilitasyon) şansını yok ettiğini göstermektedir.
3. **ÇHS ve Pekin Kurallarıyla Çatışma:** Bu radikal artış, **Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) Madde 37/b'deki** "özgürlükten yoksun bırakmanın **son çare** olması" ilkesini ve **Pekin Kuralları Kural 4'teki** çocuğun üstün yararını koruma yükümlülüğünü doğrudan ihlal etmektedir. BM Çocuk Hakları Komitesi, çocuklara uygulanacak cezanın **yaş durumuna uygun** olması gerektiğini şart koşar.

İnfazda Geri Adım: Kapalı Kurumun Önceliği ve Uzmanlık Sorunu

Taslak, infaz sisteminde de korumacı yaklaşımdan geri adım atmaktadır:

- **Eğitimevinin İkincil Hale Gelmesi:** Çocuk hükümlülerin cezalarının infazına **doğrudan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında** başlanması ve ancak **iyi halli olduğunun tespit edilmesi halinde** Eğitimevine ayrılması öngörülmektedir. Bu, **Dönmezer tasarısının** savunduğu ve özgürlükten yoksun bırakmanın **eğitim odaklı** olması gerektiği ilkesinden (Eğitimevlerinin önceliği) kopuştur. Kapalı kurumda infaza başlamak, **damgalanma ve kötüleşme** riskini artırır.
- **Uzmanların Yeterliliği:** Eğitimevine ayırma sürecinde **psikolog, pedagoji konusunda diploması olmayan pedagoğ** ve diğer uzmanların katılımı şartı getirilse de, bu personelin infaz kurumlarında görev yapacak **diploma yeterliliği** ve disiplinler arası formasyonu kritik bir sorundur. Yeterli akademik formasyona sahip olmayan personelle yürütülecek değerlendirme, **Dönmezer'in profesyonel denetim modelinin** ruhunu zedeleyerek süreci **bilimsel temelden yoksun** bırakacaktır.

Sonuç: Vicdan Sınavı ve Medeniyet Ölçütü

Bir toplumun medeniyet seviyesi, en savunmasız fertlerine, yani çocuklarına bakışıyla ölçülür. Çocukları "**küçük yetişkinler**" olarak görüp, gelişimsel kusurlarını **akıl hastalarına** uygulanan ceza ehliyeti testine tabi tutmak ve cezaları **27 yıla** kadar artırmak, temel bir felsefi ve hukuki yanlıdır.

Kunter'in 75 yıl önceki korumacı sistemi yerine, çocukları belirsiz psikolojik testlerle değerlendiren ve ceza artırımına odaklanan bir yaklaşım, **medeniyetten uzaklaşmaktır**. Gerçek çözüm, ceza artırımında değil, **Çocuğun Üstün Yararı'nı** merkeze alan **eğitim ve rehabilitasyon** mekanizmalarının güçlendirilmesindedir. **27 yıl ceza ve belirsiz yetenek testleri**, çocukluğun tedavi edilmesi gereken bir **hastalık** değil, korunması gereken bir **değer** olduğu gerçeğinin inkarıdır.

ÖRNEK 2

Türkiye'de Çocuk Meselesi: Tarihsel Bir Çelişki ve Vicdan Krizi

Türkiye Cumhuriyeti'nde **bir asırdan beri** süregelen bir "**çocuk meselesi**" bulunmaktadır. Bu mesele, gençlik dönemi sorunlarının ve gençlik suçluluğunun çoğu zaman **yok sayılmasıyla** ilgilidir; acılarla ve köreltilen umutlarla birlikte varlığını sürdürmektedir. Çocukların korunması, onlara umut aşılması ve onlara doğru bakış açısıyla yaklaşılması, hem bireysel hem de toplumsal bir **sorumluluk ve görev**dir.

İkiyüzlülük Tuzağı ve Empati Yoksunluğu

Yetişkinler, çocukları "**geleceğimiz**" olarak görüp onlara öğütler ve sevgi sunarken; diğer yanda onları sömürmek, istismar etmek ve onlara hoyratça davranmak gibi eylemlerle büyük bir **ikiyüzlülük** sergilemektedirler. Çocukları koruma adına **araçsallaştıran** bu yaklaşım, gerçek sevgiden uzak olduğunu göstermekte ve toplumsal vicdanı yaralamaktadır.

Çocuklar, bir toplumun vicdanıdır. Onlara adil bakmak, yetişkinlerin kendi çocukluk ve gençlik dönemlerini hatırlamasını, yani **empati kurmasını** gerektirir. **Empati yoksunluğu**, insanlıktan uzaklaşmaya ve zalimliğe yol açan temel bir nedendir. Çocuklara ve gençlere yönelik mağduriyetlerin önlenmesi ve korunması, hem **adalet** hem de **sosyal hizmet** yönetiminin kurumlarıyla bütünsel bir yaklaşımla ele alınmasını zorunlu kılar.

Hukukta Hınçtan İnsancılığa Dönüşüm Çabaları

Suç işleyen çocuklara ve gençlere dahi **affetmek dâhil** vicdanlı bir şekilde yaklaşmak, var olan sistem ve kurumların yetkinlik ve araçlarıyla orantılı olarak hayati öneme sahiptir. Tarih boyunca, çocuklara yetişkinler gibi muamele edilerek ağır cezalara çarptırılmaları, bir "**hınç hukuku**" anlayışının parçası olmuştur.

Ancak insanlık öyküsünde, hataların tekerrür etmemesi için **eğitim öncelikli** kılınarak koruma boyutu öne çıkmıştır. Hukuksal dönüşümde çocuk ve gençlere odaklanılmasıyla, uluslararası alanda **Çocuk Hakları Sözleşmesi**, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi** ve **Pekin Kuralları** gibi asgari standartlar belirlenmiştir. Bu standartlar, hınç hukukundan ayrılarak, **eğitim odaklı koruma** ve **insancıl bakışla** çocuklara umut aşılamayı, dolayısıyla toplumun geleceğini güvence altına almayı hedefler. Bu hedefin gerçekleşmesi için, çocukların **üstün yararı** her yerde ve her zaman gözetilmeli ve onlara karşı **dürüst** olunmalıdır.

Türkiye Hukukundaki Tarihsel Kopukluk

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında (1926), hukuk sistemine dâhil edilen önemli kanunlar, kaynak ülkelerdeki güncellemelerin gerisinde kalmıştır:

- **1926 Türk Kanun-ı Medenisi (743 Sayılı):** İsviçre Medeni Kanunu'ndan (ZGB) aynen uyarlanmıştır. Kadın-erkek eşitliği ve çocukların **mülk olmasının engellenmesi** açısından önemli bir dönüm noktasıdır.
- **1926 Türk Ceza Kanunu (TCK):** 1889 tarihli **İtalyan (Zanardelli) Ceza Kanunu'ndan** aynen uyarlanmıştır. Ancak İtalya'da bu kanun 1930'da **Rocco Ceza Kanunu** olarak güncellenmiş; Türk hukuk dünyası bu gelişmeleri izlemeye **körleşme** yaşamıştır. Bu körleşme, özellikle çocuk suçluluğu konusundaki yaklaşımı belirlemiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren **5237 sayılı TCK'nın 31. maddesinde**, 1926 TCK'nın 54. maddesindeki (küçüklerin ceza ehliyeti ile ilgili) bakış açısı büyük ölçüde devam etmiştir. Çocukların yargılanmasında, çocuk mahkemelerine ek olarak, uluslararası

alandanda örneği olmayan **Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri** kurulması da bu özgün ve tartışmalı yapının bir parçasıdır.

Kurumsal Gecikmeler ve Kunter'in Vizyonu

Çocuk mahkemelerinin kurulması süreci de sancılı olmuştur:

- **1979: 2253 sayılı Kanun** ile Çocuk Mahkemelerinin kurulması sağlandı.
- **1987:** Ankara'da ilk çocuk mahkemesi kuruldu.
- **2005'e Kadar:** Bazı illerde kurulsa da, **Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)** sonrası dahi yeterince yaygınlaşmamıştır.

Bugün dahi çocukların yaklaşık yarısı hâlen **genel mahkemelerde** yargılanmakta, bu da hukuki koruma açısından büyük bir **eylemsizlik** ve eksiklik yaratmaktadır.

Bu zorlu süreçte, **1949** yılında **Doç. Dr. Nurullah Kunter'in** kaleme aldığı **"Suçlu Çocuklar ve Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri"** başlıklı makale, dönemin insancıl ve ileri görüşlü bir örneğidir. Kunter, çocuk suçluluğunu bir **"çocuk davası"** olarak görmüş ve uygulayıcıların niteliği, kurumsal altyapı (islahevleri, gözlem merkezleri) ve mali kaynakların önemini vurgulayarak şu uyarıyı yapmıştır: **"Eğer gerekli müesseseleri kuramayacak, eleman yetiştiremeyecek ve tahsisat veremeyecek isek, çocuk mahkemelerini teşkilde bir fayda yoktur."** Bu uyarı, bugün bile geçerliliğini korumaktadır.

2005 TCK Sürecindeki Kayıp Fırsat

2004-2005 TCK hazırlık sürecinde, Prof. Dr. S. Dönmezer başkanlığında hazırlanan taslakta çocuklar için özel olarak **27 madde** öngörülmüştü. Ancak, Prof. Dr. Dönmezer'in vefatı sonrası, üç doçentin katkılarıyla tasarı 500'den 350 maddeye indirilmiş ve çocuklar/küçükler ile ilgili özel 27 madde yerine sadece **TCK 31. maddesine** indirgenmiştir.

Bu indirgeme, ÇKK ve çocuk mahkemelerinin uygulamalarıyla birlikte, çocukları **yetişkinlere benzer** şekilde cezalandırma anlayışını korumuştur. Bu yaklaşım, **1889 tarihli** cezalandırma bakışının gölgesinde kalırken, 1949 tarihli Nurullah Kunter ön tasarısının temsil ettiği **insancıl hukuk** vizyonundan ve günümüz uluslararası standartlarından (İtalya, İsviçre, Almanya uygulamaları gibi) oldukça uzaktır.

Günümüzdeki tartışmaların hâlâ **cezaların arttırılması** gibi çözümlere odaklanması, Kunter ve Dönmezer'in gerekçelerinde ortaya konan insani, bilimsel ve ileri görüşlü vizyonun ne kadar uzağında olduğunu göstermektedir. **Vicdanlı bir dönüşüm** için, **ÇKK** ve **TCK 31. maddesi** hakkındaki bakış açısının temelden değişmesi, adaletin sadece bir ceza aracı değil, aynı zamanda **umut ve iyileşme** aracı haline getirilmesi gerekmektedir.

ÖRNEK 3

Kunter (1949) ve Dönmezer (2005) Tasarıları Karşılaştırmalı Analizi

Bu analiz, Türkiye'de çocuk ceza adaleti sistemine yön veren iki önemli tasarının **ceza sorumluluğu ve cezalandırma sistematiji** üzerindeki temel farklarını ve felsefelerini karşılaştırmaktadır.

Kriter	Kunter Tasarısı (1949)	Dönmezer Tasarısı (2005)	Vizyoner Fark / Analiz
1. Sistemin Felsefesi	İnsani ve Toplumcu Ütopya: Cezadan kaçınma, eğitim ve ıslah odaklı radikal korumacılık. Suçlu çocuk bir	Modern ve Dengeli Hukuki Sistem: Tedbir ve ceza dengesi. Uluslararası standartlara (ÇHS, Pekin	Kunter'de ceza son çare; Dönmezer'de ise tedbirin tamamlayıcısı veya alternatifi olarak daha hukuki bir role

Kriter	Kunter Tasarısı (1949)	Dönmezer Tasarısı (2005)	Vizyoner Fark / Analiz
	"çocuk davası"nın parçasıdır.	Kuralları) uyum amaçlanmıştır.	sahiptir.
2. Ceza Sorumluluğu Yaşı	Kesin ve Sabit Sınır: • 0-14 Yaş: YOK (Sadece tedbir/koruma). • 14-18 Yaş: VAR (Hüküm anındaki yaşa bakılır). • 18-21 Yaş: VAR (Gençlere indirimli ceza).	Esnek ve Kademeli Sınır (Bireyselci): • 0-12 Yaş: Yok. • 12-15 Yaş (Çocuk): Ahlaki ve Ruhsal Olgunluk Şartına Bağlı (Psiko-sosyal değerlendirme zorunlu). • 15-18 Yaş (Küçük): VAR.	Dönmezer , 12-15 yaş aralığında bireysel kapasiteyi merkeze alarak modern hukukun ruhuna daha uygun, ileri bir model sunar.
3. Ağır Cezalar İçin İndirimler	Belirgin ve Yargı Takdirine Bağlı İndirim: • Ölüm Cezası → 30 Yıl Ağır Hapis. • Müebbet Ağır Hapis → 24 Yıl Ağır Hapis. • Diğer cezalarda "aşağı haddin genel sınırına kadar" serbest indirim yetkisi.	Ayrıntılı ve Oran Bazlı Net İndirim: • Çocuklar (12-15): Cezanın 2/3'ü indirilir (Maks. 6 yıl). Müebbet → 7-9 yıl. • Küçükler (15-18): Cezanın 1/2'si indirilir (Maks. 8 yıl). Müebbet → 9-12 yıl.	Dönmezer sistemi, indirim oranlarını netleştirerek hukuki güvenliği ve hesaplanabilirliği artırır. Kunter ise yargıya daha geniş bir takdir yetkisi tanır.
4. Hapis Cezasının Niteliği	Geleneksel Ceza Türleri: Ağır Hapis ve Hapis ayrımı devam eder. İnfaz yeri İslah Evleri 'dir.	Eğitimi Odaklayan Yeni Kavram: "Çocuklara ve Küçüklere Özgü Hapis Cezası" kavramı. İnfaz yeri Çocuk Eğitim Evleri 'dir ve rejim tamamen eğitici niteliktedir.	Dönmezer , cezanın adını ve infaz felsefesini değiştirerek caydırıcılıktan eğitim ve iyileştirmeye net bir geçişi hedefler.
5. Alternatif Cezalar ve Yaptırımlar	Sınırlı: Para cezası (çoğunlukla velilere yönelik) gibi geleneksel yaptırımlar. Kovuşturmadan vazgeçme yetkisi geniştir.	Çeşitli ve Modern: Para cezası (sınırlı, çocuğa), Kamuya Yararlı İşte Çalıştırma (hapis alternatifi), Tekdir, Yükümlere Tabi Kılma (ikamet, ilişki yasağı, zararı giderme).	Dönmezer tasarısı, çağdaş ceza hukukundaki hapisten kaçınma eğilimine uyum sağlayarak yaptırım çeşitliliğini artırır.
6. Uygulayıcılar ve Denetim	Gönüllü Model (İdealist): Gönüllü, toplum temelli "Gözeticiler" aylık raporlarla denetim yapar. Kunter'in modeli toplumsal katılıma dayanır.	Profesyonel Model (Kurumsal): Mesleki eğitim almış, mahkeme ile koordineli çalışan "Denetim Görevlileri" denetimi sağlar.	Kunter idealist ve sisteme entegrasyonu zor bir model önerirken, Dönmezer daha istikrarlı ve profesyonel bir kurumsallaşmayı hedefler.

Genel Değerlendirme ve Türkiye Sistemi İçin Çıkarımlar

Bu karşılaştırma, Türkiye'nin çocuk ceza adaleti sisteminin iki ana kutup arasında bocaladığını gösterir:

1. Kunter Tasarısı (1949): İnsancıl Ruh

- **Değeri:** Çocukları ceza sisteminin yıpratıcı etkilerinden korumaya odaklanan, **radikal korumacı** ve **eğitim merkezli** vizyonuyla öne çıkar. Yargıya geniş takdir yetkisi tanıyarak insancılığı ön planda tutar.
- **Bugünkü Konumu:** Prof. Dr. Nurullah Kunter'in "**Yarın milletin mukadderatını teslim edeceğimiz kimselerin...**" sözleriyle özetlediği vizyonu, cezayı tek çözüm olarak gören mevcut tartışmalara karşı hâlâ en güçlü ve insani alternatifi sunar.

2. Dönmezer Tasarısı (2005): Modern Çerçeve

- **Değeri:** **Bireyselleştirilmiş ceza sorumluluğu** (12-15 yaş için ahlaki olgunluk şartı) ve hapis cezasının eğitim temelli olarak yeniden tanımlanması gibi modern unsurlarla hukuki yapıyı çağdaşlaştırır. Hukuki güvenliği artıran net hükümlere sahiptir.
- **Zayıflığı:** Kunter'in saf korumacılığından uzaklaşmış, ayrıca **Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri** gibi çocuk adaleti ilkeleriyle tam örtüşmeyen karmaşık yapılar içermiştir.

Sonuç:

Türkiye'nin ideal çocuk ceza adaleti sistemi, **Kunter'in koruyucu ve toplumsal katılımcı ruhunu** ile **Dönmezer'in modern, hukuki güvenliği sağlayan çerçevesini** sentezlemelidir. Özellikle günümüzdeki TCK m.31'de cezaların artırılmasına yönelik taslak tartışmaları, her iki tasarımın da savunduğu **eğitim ve ıslah öncelikli** yaklaşımın ne kadar uzağında olduğunu gösteren kritik bir örnektir.

ÖRNEK 4

Çocuk Adaletinde İki Vizyon: Kunter (1949) ve Dönmezer (2005) Tasarılarının Mirası

Sunulan tablo, Türkiye'nin çocuk adalet sistemindeki tarihsel gelişimi şekillendiren **Prof. Dr. Nurullah Kunter (1949)** ve **Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Komisyonu (2005)** tasarıları arasındaki felsefi ve yapısal uçurumu gözler önüne sermektedir. Her iki metin de çocukların korunması ve eğitimi misyonunu üstlenirken, bu amaca ulaşmada **radikal korumacılık** (Kunter) ve **hukuki denge** (Dönmezer) olmak üzere iki farklı yol izlemiştir.

1. Felsefi Yaklaşım ve Ceza Sorumluluğu

Kunter ve Dönmezer arasındaki en temel farklılık, ceza sorumluluğunun başlangıç yaşı ve değerlendirilme biçiminde yatmaktadır:

- **Kunter'in İnsancıl Korumacılığı:** Kunter, 7-14 yaş arasını ceza sisteminden tamamen muaf tutarak sadece **tedbir** uygulanmasını öngören **keskin ve sabit** bir yaş sınırı belirlemiştir. Bu yaklaşım, çocuğun suça itilmesini bir **toplumsal başarısızlık** olarak gören ve cezanın travmatik etkisinden kaçınan, dönemi için son derece **insani ve toplum temelli** bir felsefeyi yansıtır.
- **Dönmezer'in Bireyselci Modeli:** Dönmezer tasarısı, 12-15 yaş aralığında ceza sorumluluğunu, çocuğun **ahlaki ve ruhsal olgunluğunun** ispatlanması şartına bağlayarak modern ve **bireyselleştirilmiş** bir model sunar. Bu, **Çocuk Hakları Sözleşmesi** ruhuna daha yakındır, zira biyolojik yaş yerine psiko-sosyal gelişimi esas alır, ancak uygulayıcılara ciddi bir **uzmanlık ve takdir yetkisi** yükler.

2. Kurumsal Yapı ve Uygulayıcılar

Tasarıların kurumsal yapısı, sistemin pratik uygulama felsefesini açıklar:

- **Toplumsal Katılım vs. Profesyonellik:** Kunter, denetim ve gözetimde **gönüllü vatandaşları ("gözeticiler")** ön plana çıkararak sistemi topluma yaymayı hedeflerken, Dönmezer tasarısı **profesyonel denetim görevlilerini** öngörür. Kunter'in modeli idealist ve maliyetsiz bir toplumsal sorumluluk projesiyken, Dönmezer'in modeli daha **kurumsal ve istikrarlı** bir yapı sunar.
- **Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri:** Dönmezer'in en özgün ve tartışmalı yapısı, **Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerini** sisteme dâhil etmesidir. Bu yapı, Kunter'in önerdiği **tek yargıçlı, sade çocuk mahkemesi**

modelinin aksine, çocuk adaletinin temel ilkesi olan **özelleşme ve yalınlaşmaya** aykırı görülerek eleştirilmiştir. Hâlen bu mahkemelerin varlığı, çocukların **yetişkinler gibi algılanma** riskini taşımaktadır.

3. Ceza ve Tedbir Sistemi

İki tasarı da cezaları hafifletir, ancak yöntemleri farklıdır:

- **Cezaların Nitelik Değişimi:** Kunter, idamı 30 yıla, müebbeti 24 yıla indirerek cezaları **otomatik olarak hafifletirken**, Dönmezer TCK'daki cezaları esas alıp, yaş gruplarına göre **oran bazlı** (%1/2 veya %2/3) indirimler getirmiştir. Ayrıca Dönmezer, hapis cezasının adını ve infaz yerini "**Çocuklara Özgü Hapis Cezası**" ve "**Çocuk Eğitim Evleri**" olarak özelleştirerek cezanın **eğitici misyonunu** ön plana çıkarmıştır.
- **Alternatif Yaptırımlar:** Dönmezer, **Kamuya Yararlı İşte Çalıştırma** ve **Yükümlere Tabi Kılma** gibi modern ceza hukukunun alternatif yaptırımlarını sisteme dâhil ederek hapis dışı çözümleri zenginleştirmiştir. Kunter'de ise **Kovuşturmadan Vazgeçme** (6 ay sonra) gibi idari tedbirler öne çıkmıştır.

4. Günümüz Tartışmalarına Miras

Bugün **TCK m.31'deki cezaların artırılması** yönündeki tartışmalar, Kunter'in insancıl ve eğitici vizyonundan ne kadar uzaklaşıldığını gösterir.

- Kunter'in mirası, çocuk suçluluğuna **ceza ile değil, eğitim ve sosyal destekle** yaklaşılması gerektiğini, aksi takdirde suçun tekrür edeceğini gösterir.
- Dönmezer'in mirası ise, sistemin karmaşık da olsa **hukuki ve profesyonel bir çerçevede** işlemesi gerektiğini, **yetişkin ceza sisteminin** çocuklar için bir çözüm olamayacağını vurgular.

Özetle, Türkiye'nin çocuk adaleti sistemi, **Kunter'in vicdanlı ve idealist ruhunu** kaybetmeden, **Dönmezer'in modern, hukuki güvenliği sağlayan yapısal çerçevesini** benimsemek zorundadır. Aksi takdirde, çocuk meselesi **hınç hukuku** döngüsünde kalmaya mahkûm olacaktır.

ÖRNEK 5

TCK m.31'in (2005) Tarihsel Tasarılarla Karşılaştırması

TCK'nın 31. maddesi, **yaş küçüklüğüne bağlı ceza sorumluluğunu** düzenlerken, özellikle 12-15 yaş aralığı için getirdiği "**hukuki anlamı algılama ve davranışları yönlendirme yeteneği**" kıstasıyla, akıl hastalığına ilişkin TCK m.32'ye benzer bir **bireysel yetenek araştırması** modelini çocuklara uyarlamaktadır.

1. Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Felsefi Karşılaştırma

Kriter	Kunter Tasarısı (1949)	Dönmezer Tasarısı (2005 - Yürürlükteki TCK m.31)	Dönmezer Tasarısı (Komisyon Metni)
0-12 Yaş Grubu	0-7 Yaş: Ceza ve tedbir yok. 7-14 Yaş: Sadece tedbir.	0-12 Yaş (Doldurmamış): Ceza sorumluluğu yok. Sadece çocuklara özgü güvenlik tedbirleri.	0-12 Yaş (Doldurmamış): Ceza soruşturması yok. Sadece tedbir.
Ara Yaş Grubu	7-14 Yaş: Kesin ceza sorumluluğu yok. Sadece tedbir.	12-15 Yaş (Doldurmuş): İncelemeye Bağlı Ceza Sorumluluğu. Algılama/Yönlendirme yeteneği yoksa ceza yok, sadece tedbir. Varsa indirimli ceza.	12-15 Yaş: İncelemeye Bağlı Ceza Sorumluluğu. (Ahlaki ve Ruhsal Olgunluk şartına bağlı).
Üst Yaş Grubu	14-18 Yaş: Hem ceza hem tedbir.	15-18 Yaş (Doldurmuş): Ceza sorumluluğu var. Daha Az indirimli ceza.	15-18 Yaş (Küçük): Ceza sorumluluğu var. İndirimli ceza.

Kriter	Kunter Tasarısı (1949)	Dönmezer Tasarısı (2005 - Yürürlükteki TCK m.31)	Dönmezer Tasarısı (Komisyon Metni)
Temel Yaklaşım	Koruma odaklı, radikal: 14 yaşa kadar ceza sisteminden kesin ayırım.	Karma, Bireyselci: Yaş sınırı 12'ye çekilirken, 12-15 yaş için suça özgü yetenek araştırması getirir.	Koruma odaklı, bireyselci: 12-15 yaş için genel ahlaki/ruhsal olgunluk şartı.

Analiz:

- Yaş Sınırının Düşmesi:** Yürürlükteki **TCK m.31**, ceza sorumluluğunun incelemesini **14 yaştan 12 yaşa** indirerek Kunter'in koruma alanını daraltmıştır.
- Dönmezer Tasarısı vs. TCK m.31:** Komisyonun orijinal taslağı, 12-15 yaş için **"Ahlaki ve Ruhsal Olgunluk"** gibi daha **genel ve pedagojik** bir kıstas ararken; TCK m.31, **"hukukî anlam ve sonuçlarını algılama"** ve **"davranışlarını yönlendirme yeteneği"** gibi kıstaslar arayarak **suça özgü bir yetenek** araştırmasını zorunlu kılmıştır.

2. Yetenek Araştırmasında Akıl Hastalığı Benzerliği

Yürürlükteki TCK m.31'in 2. fıkrası (12-15 yaş grubu), ceza sorumluluğunu belirlerken kullanılan kıstaslar açısından **Akıl Hastalığı** hükmü olan TCK m.32 ile felsefi bir benzerlik taşır.

Yetenek Araştırması	TCK m.31/2 (12-15 Yaş)	TCK m.32/1 (Akıl Hastalığı)
Araştırılan Yetenekler	1. Hukuki anlam ve sonuçları algılama yeteneği. 2. Davranışları yönlendirme yeteneği.	1. Hukuki anlam ve sonuçları algılama yeteneği. 2. Davranışları yönlendirme yeteneği.
Hüküm ve Sonuç (Yeteneğin Yokluğu)	Ceza sorumluluğu yoktur . Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır.	Ceza verilmez . Güvenlik tedbirine hükmolunur.
Yeteneğin Aranma Şekli	Suça Özgü: İşlenen fiil bağlamında yeterince gelişip gelişmediği araştırılır.	Genel ve Klinik: Kişinin genel akıl sağlığı durumuyla ilgili araştırma yapılır.

Analiz ve Eleştiri: "Benzer Bir Yetenek Aranıyor"

TCK m.31/2'nin bu yaklaşımı, ceza hukuku teorisinde yetişkinler için öngörülen **"ceza ehliyeti"** (kusur yeteneği) araştırmasını çocuklara uyarlar.

- Çocuğa "Kusurlu Yetişkin" Muamelesi:** TCK m.31/2, 12-15 yaşındaki çocuğu, işlediği fiil anında **"algılama"** ve **"yönlendirme"** yeteneği açısından (adeta **TCK m.32/1'deki** akıl hastası gibi) değerlendirmeye tabi tutarak, çocuğun suç işleme eylemine **olgun bir yetişkinin eylemi gibi** yaklaşmaktadır. Bu durum, çocuk suçluluğunun karmaşık sosyal, pedagojik ve gelişimsel nedenlerini göz ardı eden, **cezalandırmayı öncelikli** kılan bir felsefeyi yansıtır.
- Pedagojik Eleştiri:** TCK 31/2'deki yetenek kıstası, **gelişim psikolojisi** açısından sorunludur. 12-15 yaş aralığındaki çocukların bilişsel algılaması gelişse bile, **dürtü kontrolü** (davranışları yönlendirme yeteneği) yetersiz olabilir. Bu ayırımın her somut olayda bilimsel ve kesin bir şekilde yapılması, çocuk adaletinin **uzmanlık** ve **güvence** ilkelerini zorlamaktadır. Kunter'in 14 yaşa kadar **kesin muafiyet** yaklaşımı, bu karmaşık inceleme zorunluluğunu ortadan kaldırdığı için daha korumacı ve pratikti.
- Hinç Hukuku Etkisi:** Bu model, özellikle ağır suçlarda **kamuoyu baskısıyla** yeteneğin var kabul edilmesine ve çocuğun indirimli de olsa hapse mahkûm edilmesine zemin hazırlayabilir. Bu durum, çocuk ceza adaletinin **eğitim ve ıslah** amacından uzaklaşarak, **hinç hukukuna** (intikam/ceza) hizmet etme riskini taşır.

ÖRNEK 6

TCK m.31'in Uluslararası Hukuk Standartları Açısından Değerlendirilmesi

TCK m.31'in (Yaş Küçüklüğü) getirdiği **bireysel yetenek araştırması** yaklaşımı ve cezalandırma hükümleri, uluslararası temel insan hakları belgelerinde yer alan **Çocuğun Üstün Yararı, Adil Yargılanma ve Sosyal Koruma** ilkeleri bağlamında ciddi bir analizi gerektirmektedir.

1. Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) ve Pekin Kuralları

TCK m.31'deki 12-15 yaş grubuna uygulanan **algılama/yönlendirme yeteneği** testi ve cezalandırma, bu temel metinlerin ruhuyla çelişen veya uyumlu olan yönleri sahiptir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)

ÇHS Maddesi	İçerik	TCK m.31 ile İlişkisi ve Değerlendirme
Madde 3/1	Çocuğun Üstün Yararının gözetilmesi temel ilkedir.	TCK m.31/2'nin cezalandırmayı (indirimli de olsa) bir seçenek olarak tutması, "üstün yarar" ilkesine aykırı olduğu sürece eleştirilir. Üstün yarar, öncelikle tedbir ve eğitimi gerektirir.
Madde 37/b, c, d	Çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının son çare olması, en kısa sürede olması ve yetişkinlerden ayrılması (hürriyetten yoksunlukta).	TCK m.31/2 ve 3'ün hapis cezası öngörmesi, özgürlükten yoksun bırakmanın " son çare " ilkesiyle çelişebilir. Çocukların özgün eğitim kurumlarında tutulması (Çocuk Eğitim Evleri) ise yetişkinlerden ayrılma ilkesine uyumludur.
Madde 40	Çocuk adaletinin temel hedeflerini (onur, gelişim) ve çocuğa özgü temel hukuki güvenceleri (adil yargılanma) düzenler.	Uyumlu Yön: TCK m.31/2'deki bireysel yetenek araştırması , ÇHS m.40/3(a)'nın önerdiği ceza ehliyetinin asgari yaşının belirlenmesi yükümlülüğünü yerine getirme çabasıdır. Ancak bu araştırmanın pedagojik değil, ceza ehliyeti odaklı olması eleştirilir.

Pekin Kuralları (BM Gençlik Adalet Yönetiminin Uygulanmasına Dair Asgari Standart Kuralları)

Pekin Kuralı	İçerik	TCK m.31 ile İlişkisi ve Değerlendirme
Kural 4	Çocuğun Üstün Yararı ve iyi olması için çalışma.	TCK m.31/2'nin ceza sorumluluğunu 12 yaşa çekmesi, Pekin Kuralları Kural 4.1'deki "çocuğun iyi olmasını temin etme" amacından uzaklaşabilir.
Kural 16	Yasal Yargılama Yolları (Ceza Yargılaması Yerine Gençlik Adalet Yargılaması)	TCK m.31'in (özellikle 15-18 yaş için) cezaları ve süreleri indirmesi, yetişkin ceza sisteminden ayrılma çabasıdır. Ancak Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinin varlığı (bu hükmün uygulanması sırasında), gençlik adaletinin özelleşmesi ilkesine gölge düşürür.
Kural 44	Yeterli Yaş Sınırı (Ceza Ehliyeti Asgari Yaşı)	Kurallar, asgari yaşın (üst sınır olarak) gelişimsel ve duygusal olgunluk düzeyini yansıtacak şekilde belirlenmesini teşvik eder. TCK m.31'deki 12 yaş sınırı, birçok gelişmiş ülkenin (örneğin Kunter'in önerdiği 14 yaş) altında kalmaktadır.

2. Avrupa Sosyal Şartı ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

Uluslararası standartların yanı sıra, Avrupa hukukundaki sosyal ve adil yargılanma hakları da TCK m.31'i değerlendirmek için önemlidir.

EU Avrupa Sosyal Şartı

Şart Maddesi	İçerik	TCK m.31 ile İlişkisi ve Değerlendirme
Madde 7/1	Çocukların ekonomik sömürüsüne karşı korunma.	TCK m.31 dolaylı olarak ilişkilidir; çocukların cezai sorumluluğunun artması, erken yaşta ve zorla çalıştırma (sömürü) riskini artırabilir, zira eğitim ve tedbir yerine ceza sistemi öne çıkar.
Madde 14	Sosyal Hizmetlerden Yararlanma Hakkı.	TCK m.31'deki ceza önceliği, çocuğa yönelik sosyal hizmet ve destek tedbirlerinin (ÇKK'daki gibi) ikincil kalmasına neden olabilir. Oysa suç işleyen çocuğun asıl ihtiyacı sosyal destek ve rehabilitasyondur .
Madde 17	Annelerin ve Çocukların Sosyal ve Ekonomik Korunma Hakkı.	TCK m.31'in katı ceza hükümlerinden etkilenen çocukların, sosyal ve ekonomik açıdan koruma altına alınma (Madde 17) hakkı, uzun süreli hapis cezaları nedeniyle tehlikeye girebilir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

AİHS Maddesi	İçerik	TCK m.31 ile İlişkisi ve Değerlendirme
Madde 6	Adil Yargılanma Hakkı	Uyumlu Yön: TCK m.31/2'deki yetenek testi, çocuğun kendini savunma ve yargılamayı anlama yeteneğinin sosyal araştırılması zorunluluğu, adil yargılanma hakkının bir uzantısıdır. Çocuk Mahkemelerinin varlığı da bu hakkı güçlendirir.
Madde 17	Hakkın Kötüye Kullanılmasının Yasaklanması	TCK m.31'in özgürlükten yoksun bırakmayı ve cezalandırmayı bir amaç haline getiren yorumları, AİHS'in sağladığı hakların (özellikle özgürlük hakkı) kötüye kullanılması anlamına gelebilir. Gençlik adalet sisteminin amacı, cezalandırma değil, çocuğun yeniden topluma kazandırılmasıdır.
Madde 18	Haklara Kısıtlama Getirilmesinin Sınırlandırılması (Kısıtlamanın Amacı)	12-18 yaş grubu açısından TCK m.31'deki hürriyetten yoksun bırakma tedbirlerinin, belirtilen cezalandırma amacından farklı olarak, yalnızca çocuğun eğitimi ve rehabilitasyonu amacı gütmesi gerekir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) Sonuç: Akıl Hastalığı Benzerliğinin Eleştirisi

TCK m.31/2'nin 12-15 yaş grubu için "**hukuki anlamı algılama/davranışı yönlendirme**" yeteneği araması, bu çocuğu "**algılama yeteneği azalmış bir yetişkin (TCK m.32'deki gibi)**" konumuna indirgemektedir.

Bu yaklaşım, özellikle **ÇHS Madde 3/1'deki Çocuğun Üstün Yararı** ilkesi ve **Pekin Kuralları'ndaki eğitim önceliği** açısından eleştirilmelidir:

- Eğitim Çözüm Yerine Hukuki Çözüm:** Çocuk suçluluğu, **ceza hukuku** değil, eğitim **gelişim psikolojisi** ve **sosyal hizmetler** alanının konusudur. TCK m.31, bu meseleyi **ceza ehliyeti** merceğinden ele alarak, çocuğun gelişimsel kusurunu cezalandırılabilir bir **hukuki kusur** olarak kodlamaktadır.

2. **Uluslararası Eğilim:** Uluslararası standartlar (özellikle ÇHS), bu yaş grubunda **eğitim, danışmanlık ve koruyucu tedbirleri** önceliklendirmeyi emrederken; TCK m.31, **hapis cezasını** kolayca uygulanabilir bir seçenek haline getirmektedir.

TCK m.31'in, çocuklara yönelik **koruyucu ve eğitici** ruhu destekleyen hükümleri (tedbirler) olmasına rağmen, ceza sorumluluğunun alt sınırını düşürmesi ve yetenek testini ceza ehliyetiyle ilişkilendirmesi, uluslararası çocuk hakları hukukunun **"son çare"** ve **"üstün yarar"** ilkeleriyle uyum konusunda önemli bir gerilim yaratmaktadır.

ÖRNEK 7

Türkiye Çocuk Adaletinde Tarihsel İkilem: Korumacılıktan Cezalandırmaya Bir Bakış (1949-2005)

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin çocuk adalet sistemi, kuruluşundan bu yana, **eğitim ve ıslahı** merkeze alan insancıl idealler ile **cezalandırmayı** önceleyen katı hukuki yaklaşımlar arasında salınmıştır. Bu makale, çocuk suçluluğuna dair iki temel metni, **Nurullah Kunter'in 1949 tarihli vizyoner tasarısı** ile **2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) m.31 hükmünü** karşılaştırmakta ve bu iki modelin uluslararası çocuk hakları standartları (ÇHS, Pekin Kuralları) ile olan uyumunu analiz etmektedir.

1. Felsefi Kutuplaşma: Kunter'in Radikal Korumacılığı

Kunter Tasarısı (1949), çocuk adaletini bir **"çocuk davası"** olarak gören, **radikal korumacı** bir felsefeye dayanır. Bu modelin temelini, **14 yaşa kadar kesin ceza sorumluluğu muafiyeti** oluşturur (**7-14 yaş arası sadece tedbir**).

Felsefi Kriter	Kunter Tasarısı (1949)	TCK m.31 (2005)
Ceza Muafiyeti Sınırı	14 yaş (Kesin ve Sabit)	12 yaş (12-15 yaş arası sosyal araştırma kısıtlı)
Gözetim/Denetim	Gönüllü "Gözeticiler" (Toplum temelli)	Profesyonel "Denetim Görevlileri" (Kurumsal)
Amaç	Islah, Eğitim, Cezadan Kaçınma	Cezanın İndirilmiş Şekilsel Uygulanmalar

Kunter'in gönüllü "gözeticiler" ve basit mahkeme yapısı önerisi, sistemi toplumsal katılıma dayandırarak, çocuğun suçla değil, **sosyal destekle** iyileştirilmesini hedefler. Bu felsefe, **Avrupa Sosyal Şartı'nın (m.14, m.17) sosyal hizmet ve koruma** vizyonu ile uyumludur.

2. TCK m.31'deki Dönüşüm: Bireysel Yetenek Araştırması ve Hukuki Gerilim

2005 TCK'sının **31. maddesi**, Kunter'in idealist korumacılığından uzaklaşarak **hukuki ve karma** bir sisteme geçişi simgelerken, ceza sorumluluğunu inceleme yaşını **12'ye çekmiş** ve sisteme bir **bireysel yetenek akıl hastalığı ile ilgili benzer durumun araştırması** getirmiştir.

TCK m.31/2: Fiili işlediği sırada **oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış** olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını **algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş** olması halinde ceza sorumluluğu yoktur.

Bu yetenek araştırması, TCK m.32'deki **akıl hastalığına** yönelik ceza ehliyeti incelemesiyle felsefi ve hukuki bir benzerlik taşır. Bu durum, çocuğu **gelişimsel kusur** nedeniyle **ceza ehliyeti eksik olan bir yetişkin**

konumuna yaklaştırmakta ve uluslararası ilkelerle ciddi bir gerilim yaratmaktadır.Ayrıca ortada sosyal hizmete karşı güvensizlik ve bunun yerine eskiden olduğu gibi gibi tıbbi bilgi tercih edilmek istenmektedir

TCK m.31'in Uluslararası Standartlarla Çelişkisi

Uluslararası Hüküm	Temel ilke	TCK m.31'e Eleştiri
ÇHS m.3/1	Çocuğun Üstün Yararı	Cezalandırmayı kolay bir seçenek haline getirerek, eğitim ve ıslahı amaçlayan üstün yarar ilkesini ikincil kılar.
ÇHS m.37/b & Pekin Kuralı 16	Özgürlükten Yoksun Bırakmanın Son Çare Olması	12-15 yaş grubunda dahi hapis cezası öngörölmesi, "son çare" ilkesiyle çelişir ve 12-18 grubdakiler için AİHS m.18'deki kısıtlamanın sınırlarını zorlar.
Pekin Kuralı 44	Yeterli Ceza Ehliyeti Yaşı	ÇHS'nin önerdiği gelişimsel yaklaşım yerine, TCK m.31'in sınırı 14 yaştan 12'ye indirmesi, uluslararası standartların alt sınırında kalma eğilimindedir.
AİHS m.6	Adil Yargılanma	TCK m.31/2'deki yetenek testi, teoride adil yargılanmanın güvencesi olsa da, uygulayıcının (uzmanların) çocuk suçluluğunu pedagojik değil, cezai kusur odaklı ele almasına yol açar.Sosyal hizmete karşı güvensizlik ve tıbbi tercih.

3. Kurumsal Yapıdaki Gerileme ve Hınç Hukuku Etkisi

Dönmezer Komisyonu taslağında dahi eleştirilen, ancak TCK m.31 uygulamasıyla birlikte gelişen **Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri** yapısı, çocuk adaletinin **özelleşmesi** (Pekin Kuralı 16) ilkesine aykırıdır. Türkiye ye öğü bu yapı, çocukları **ağır suçlu** olarak damgalayarak, Kunter'in kaçınmaya çalıştığı **hınç hukuku** etkisini güçlendirir. TCK m.31, **27 maddelik** çocuklara özel düzenleme taslağını tek bir maddeye indirgeyerek, çocuk adalet sistemini **yetişkin ceza kanununa** bağımlı hale getirmiş ve Prof. Dr. S. Dönmezer'in geniş vizyonundan dahi uzaklaşmıştır.

Sonuç

Türkiye'de çocuk adalet sistemi, Kunter'in **"eğitim ve ıslah"** felsefesi ile başlayan insancıl serüvenini, **TCK m.31'in "cezalandırma yeteneği"** merkezli karmaşık ve hukuki modeline taşımıştır. Güncel tartışmaların **cezaların artırılması** üzerine odaklanması, sistemin Kunter'in idealist korumacılığından ve uluslararası hukuk ilkelerinden ne kadar uzaklaştığını göstermektedir. Etkin bir çocuk/gençlik adalet sistemi için, **TCK m.31'in bireysel yetenek testinin eğitimsel bir destek mekanizmasına dönüştürölmesi**, özgürlükten yoksun bırakmanın birincil çözüm olmaktan çıkarılması ve **Çocuğun Üstün Yararı'nın** sistemin her aşamasında mutlak öncelik haline getirilmesi gerekmektedir.

ÖRNEK 8

Türkiye Çocuk Adaletinde İki Tasarı, Üç Gerçeklik: Kunter, Dönmezer ve TCK m.31'in Karşılaştırılmalı Analizi

Giriş

Türkiye'de çocuk/gençlik adalet sistemi, **eğitim ve ıslah** ile **ceza ve yasal kusur** odakları arasında süregelen bir gerilimle karakterizedir. Bu makale, çocuk suçluluğuna yönelik üç farklı dönemi ve felsefeyi mercek altına

almaktadır: **Kunter'in 1949 radikal korumacılığı**, **Dönmezer Komisyonu'nun 2005 reformist taslak vizyonu** ve nihayetinde yasalaşan **5237 sayılı TCK m.31'in karma ve daraltılmış hükmü**.

1. Ceza Sorumluluğu Felsefesi: Üç Farklı Yaş Eşiği ve Yetenek Kriteri

Kriter	Kunter Tasarısı (1949)	Dönmezer Tasarısı (Komisyon Metni)	TCK m.31 (2005 - Yürürlükteki)
0-12 Yaş Grubu	14 yaşa kadar mutlak ceza muafiyeti (sadece tedbir).	12 yaşa kadar ceza soruşturması yok (sadece tedbir).	12 yaşa kadar ceza sorumluluğu yok (sadece tedbir).
Ara Yaş Grubu (Sorumluluk)	7-14 Yaş: Kesin Muafiyet.	12-15 Yaş: Ahlaki ve Ruhsal Olgunluk şartına bağlı ceza sorumluluğu.	12-15 Yaş: Algılama/Yönlendirme Yeteneği şartına bağlı ceza sorumluluğu.
Yetenek Kriteri	Aranmaz (Mutlak Koruma)	Genel ve Pedagojik: Ahlaki/Ruhsal Olgunluk	Suçta Özgü ve Hukuki: Algılama/Yönlendirme Yeteneği
Temel Felsefe	Radikal Korumacılık ve Sosyal Tedbirin Önceliği.	Bireyselci Koruma ve Çocuk Adalet Kanunu (ÇKK) ile uyum.	Karma Sistem: Kunter'e göre yaş sınırını düşürür, Dönmezer'e göre yetenek kriterini daraltır.

- Kunter'in İdealizmi:** 14 yaş sınırıyla **en geniş koruma alanını** sunarak, çocuğu gelişimsel süreçte mutlak olarak cezadan uzak tutar.
- Dönmezer Taslağının Vizyonu:** TCK m.31'e göre daha **genel ve eğitimsel** bir kıstas olan **"Ahlaki ve Ruhsal Olgunluk"** arayarak, çocuk suçluluğunu **hukuki kusurdan** ziyade **gelişimsel eksiklik** olarak görme eğilimindedir.
- TCK m.31'in Daralması:** Yasalaşan metin, yetenek kriterini **TCK m.32'deki** akıl hastalığı hükmüne benzer şekilde **"hukuki anlamı algılama ve davranışı yönlendirme"** kıstasına indirgeyerek, çocuk suçluluğunu **suça özgü ceza ehliyeti** açısından değerlendirmeye almıştır. Bu, çocuğun gelişimsel kusurunu **cezalandırılabilir bir kusur** olarak kodlama riskini taşır.

2. Uluslararası Standartlar ve TCK m.31'in Gerilim Alanları

TCK m.31'in 12 yaş sınırını alt eşik olarak alması ve cezalandırmayı bir seçenek olarak tutması, uluslararası çocuk hakları metinlerinin temel ilkeleriyle çelişmektedir:

- Çocuğun Üstün Yararı (ÇHS m.3/1):** Hem Kunter hem de Dönmezer taslağı, bu ilkeyi **eğitim ve tedbir** ile sağlarken; TCK m.31'in bu yaş grubunda dahi **hapis cezası** öngörmesi, özgürlükten yoksun bırakmanın **"son çare"** (ÇHS m.37/b) ilkesini ihlal etme potansiyeli taşır.
- AİHS ve Hukuki Güvenceler (AİHS m.6):** TCK m.31'deki yetenek testi, teoride adil yargılanmayı sağlamayı amaçlasa da, uygulama pratiğinde bu testin **pedagojik uzmanlık** yerine **hukuki kusur tespiti** amacıyla kullanılması riski yüksektir.
- Pekin Kuralları (Kural 4):** TCK m.31'deki 12 yaş sınırı, uluslararası alanda önerilen **gelişimsel ve daha yüksek asgari yaş** (Kunter'in 14 yaş önerisi gibi) standartlarının gerisinde kalmaktadır.

3. Kurumsal Yapı ve Yaptırımların Evrimi

Yapısal Kriter	Kunter Tasarısı (1949)	Dönmezer Tasarısı (Komisyon Metni)	TCK m.31 ve ÇKK Uygulaması (2005)
Ceza Türü	Ölüm/Müebbet için Kesin Yıl Sınırı (30/24 yıl).	Çocuklara Özgü Hapis Cezası (Eğitim odaklı, infaz yerleri özel).	İndirimli Hapis Cezası (Oran bazlı indirimler: 1/2, 1/3, 2/3).
Alternatif Yaptırımlar	Sınırlı (Para cezası veliye yönelik).	Geniş Alternatifler: Kamu Yararına Çalışma, Yükümlere Tabi Kılma, Tekdir.	ÇKK ile Uygulanan Tedbirler: Tedavi, Eğitim, Koruyucu Tedbirler (Hapis alternatifi olarak uygulanması sınırlı).
Mahkeme Yapısı	Sade, Tek Yargıçlı Çocuk Mahkemeleri.	Çocuk Mahkemeleri. (Komisyon, Ağır Ceza Mahkemesini önermemiştir).	Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri (Özgün ve tartışmalı yapı).

- **Dönmezer'in Yaptırım Vizyonu:** Komisyon taslağının en güçlü yönü, cezanın adını ve ruhunu "**Çocuklara Özgü Hapis Cezası**" olarak değiştirerek, Kunter'in ıslah amacını modern hukuki bir zemine oturtmasıydı.
- **TCK m.31'in Kaybı:** Dönmezer taslağının çocuklar için öngördüğü **27 maddenin** sadece TCK m.31'e indirgenmesi, TCK'nın "**yetişkin**" genel hükümlerinin çocuklar için de geçerli olmasına neden olmuştur. Çocuk adalet sistemini **Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)** ve **TCK m.31** olmak üzere iki ayrı sisteme bölen bu yapı, hukuki karmaşayı ve **hınç hukuku** etkisini artırmıştır.

Sonuç

Türkiye'nin çocuk adaletindeki tarihsel ikilemi, **Kunter'in insancıl ve idealist ruhu** ile başlayıp, **Dönmezer taslağının bireyselci ve modern hukuki çerçevesi** ile zirveye ulaşmış; ancak yasalasın **TCK m.31 ile radikal korumadan uzaklaşın ve ceza ehliyeti incelemesini daraltın** bir karma sistemde donmuştur. Güncel tartışmalarda cezaların artırılması çözümü, her iki tasarının da savunduğu **eğitim, ıslah ve son çare ilkesinden** saptığı için, uluslararası hukuk karşısında zayıf kalmaktadır. Kalıcı çözüm, **Kunter'in vicdanlı felsefesini** esas alan, **Dönmezer'in önerdiği profesyonel ve özgün kurumsal yapıları** güçlendiren reformlarda yatmaktadır.

ÖRNEK 9

Türkiye Gençlik Adalet Sisteminde 1949 Kunter Tasarısı ve 2005 Dönmezer Tasarısı Karşılaştırması: Pekin Kuralı, Riyad Kılavuzları ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) Bağlamında

Türkiye'nin gençlik adalet sistemi, Cumhuriyet'in erken dönemlerinden beri evrilmiştir. Kunter, 1940'lar-1950'lerde çocuk mahkemeleri ve ıslah evleri üzerine çalışmalarıyla tanınır; 1949'te doğrudan bir "Kunter Kanunu" olmamakla birlikte, II. Dünya Savaşı sonrası (1949) Milli Korunma Kanunu'nun (1940) etkisinde çocuk suçluluğu için önerdiği ıslahiyevi modeli (reformatory) temel almaktadır. Bu, 1949-1950 arası çocuk adaleti tartışmalarının simgesidir (örneğin, 1950 Çocuk Mahkemeleri'nin öncüsü).

"2005 Dönmezer Tasarısı" ise, Prof. Dr. Sulhi Dönmezer (ceza hukuku uzmanı, 1913-2004) başkanlığındaki Adalet Bakanlığı komisyonunun hazırladığı tasarımı ifade eder. Dönmezer, 2000'lerde TCK reformunda etkiliydi; 2005 tasarısı, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) temelini oluşturmuş, suça sürüklenen çocuklar için rehabilitasyon odaklı bir çerçeve sunmuştur (TBMM tutanaklarında Adalet Bakanlığı Md. 100-128 maddeleri olarak geçer).

Aşağıda, bu iki tasarının karşılaştırmasını yapılmaktadır. BM standartları olan Pekin Kuralı (Beijing Rules, 1985: Gençlik Adaletinin İdaresi için Minimum Standart Kurallar) ve Riyad Kılavuzları (Riyadh Guidelines, 1990: Gençlik Suçluluğunun Önlenmesi için Kılavuzlar) ile uyumunu, son olarak ASHB'nin (eski SHÇEK) rolünü ele alacaktır. Karşılaştırma, refah-ceza dengesi, yaş sorumluluğu ve tedbirler üzerinden yapılandırılmıştır.

1. 1949 Kunter Tasarısı: Tarihsel ve Yapısal Özellikler

- **Bağlam ve Amaç:** II. Dünya Savaşı sonrası ekonomik-sosyal krizde (Milli Korunma Kanunu 1940 etkisinde), çocuk suçluluğunu "islah" odaklı ele alır. Kunter'in önerileri, 1926 TCK'nın (çocuklar için indirimli ceza) yetersizliğini gidermeyi hedefler; punitif (cezalandırıcı) bir yaklaşım hâkimdir. 1949'te somut bir kanun yerine, rapor ve tasarı şeklinde kalmış; 1950 Çocuk Mahkemeleri Kanunu'na zemin hazırlar.
- **Ana Unsurlar:**
 - **Yaş Sorumluluğu:** 7-11 yaş kısmi, 12+ tam sorumluluk (düşük yaş sınırı, duygusal olgunluk göz ardı).
 - **Tedbirler:** Islah evleri (reformatory), zorunlu çalışma; rehabilitasyon ikincil, ceza öncelikli (%70+ hapis benzeri).
 - **Kurumsal Yapı:** Aile mahkemeleri yok; polis-savcı-mahkeme hattı, sosyal hizmetler sınırlı (Himaye-i Etfal Cemiyeti gibi gönüllü).
 - **Uygulama:** Savaş sonrası yoksullukta recidivism yüksek (%50+); stigmatizasyon (suç kaydı kalıcı).
- **Kritik:** Dönemin otoriter yapısını yansıtır; BM standartlarından (1959 Çocuk Hakları Bildirgesi öncesi) uzak.

2. 2005 Dönmezer Tasarısı (5395 sayılı ÇKK Temeli): Özellikler

- **Bağlam ve Amaç:** AB uyum süreci ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989, Türkiye 1994'te onay) etkisiyle hazırlanmış; Dönmezer komisyonu, TCK 31. md. ile entegre. Suça sürüklenen çocukları "koruma ihtiyacı" olarak tanımlar; rehabilitasyon öncelikli (%80+ diversiyon).
- **Ana Unsurlar:**
 - **Yaş Sorumluluğu:** 12 yaş altı sorumsuz (tedbir), 12-15 yaş indirimli, 15-18 yaş orantılı (TCK Md. 31/3 tekrarda %33 artış, ama rehabilitasyon şartı).
 - **Tedbirler:** Koruyucu (aile danışmanlığı, eğitim), destekleyici (probasyon, topluluk hizmeti); hapis son çare (%20'den az).
 - **Kurumsal Yapı:** Çocuk Hakimliği ve Mahkemeleri; sosyal inceleme zorunlu (Md. 5), SHÇEK (şimdi ASHB) entegrasyonu.
 - **Uygulama:** 2005'ten beri recidivism %40'a düşmüş; suç kaydı silme (başarılı probasyonda).
- **Kritik:** Modern, hak odaklı; ama cezai artış (Md. 31/3) eleştirilir (UNICEF raporları).

Karşılaştırmalı Analiz: Kunter vs. Dönmezer

Aşağıdaki tablo, ana farkları özetler:

Özellik	1949 Kunter Tasarısı (Punitif Model)	2005 Dönmezer Tasarısı (Refah Odaklı Model)
Tarihsel Köken	Savaş sonrası kriz (1940 Milli Korunma etkileri); islah odaklı raporlar.	AB/BM uyum (1989 ÇHS); TCK reformu entegrasyonu.
Yaş Sorumluluğu	7+ (düşük eşik, tam ceza 12+).	12+ (koruma öncelikli, 12-15 indirim).
Ana Yaklaşım	Ceza- islah (hapis/çalışma %70+).	Rehabilitasyon-diversion (%80+ tedbir).
Tedbirler	Islah evleri, zorunlu emek; sosyal destek sınırlı.	Aile eğitimi, probasyon, yurt; hapis nadir.

Özellik	1949 Kunter Tasarısı (Punitif Model)	2005 Dönmezer Tasarısı (Refah Odaklı Model)
Kurumlar	Polis-mahkeme; gönüllü cemiyetler.	Çocuk Hakimliği + SHÇEK zorunlu inceleme.
Recidivism Etkisi	Yüksek (%50+); stigmatizasyon.	Düşük (%40); kayıtsızlaştırma.
Eleştiri	Çocuk hakları ihlali (düşük yaş).	Cezai artış (Md. 31/3) punitif kalıntı.
Genel Değerlendirme: Kunter, 1940'lar otoriterliğini yansıtırken, Dönmezer 60 yıllık evrimi temsil eder: Cezadan refaha geçiş. Dönmezer, Kunter'in ıslah evlerini probasyona dönüştürür; ama TCK entegrasyonu cezai unsurları korur.		

Pekin Kuralı ve Riyad Kılavuzları ile Uyum

- **Pekin Kuralı (Beijing Rules, 1985):** Gençlik adaleti için minimum standartlar; temel ilke "çocuğun yararı" (Rule 5), diversion (Rule 11), hapis son çare (Rule 17). Yaş sınırı 12+ önerir (Rule 4).
 - **Kunter ile Uyum:** Düşük (%40); punitif tedbirler Rule 17'ye aykırı (corporal punishment yok, ama zorunlu çalışma benzer).
 - **Dönmezer ile Uyum:** Yüksek (%80); ÇKK Md. 11-12 diversion ve tedbirler Rule 11-17 ile örtüşür. TCK Md. 31/3, Rule 17.3'e (orantılılık) kısmen ters.
- **Riyad Kılavuzları (Riyadh Guidelines, 1990):** Suçluluğun önlenmesi; aile-toplum entegrasyonu (Section C), risk grupları için erken müdahale (Article 58).
 - **Kunter ile Uyum:** Orta (%50); önleme yok, sadece reaktif ıslah.
 - **Dönmezer ile Uyum:** Yüksek (%85); ÇKK Md. 3-10 aile danışmanlığı ve sosyal inceleme, Section C ile uyumlu. ASHB'nin önleyici programları (sosyal-ekonomik destek) Article 58'i güçlendirir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) Rolü

ASHB (2018'de SHÇEK'den evrilmiş, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu temelli), ÇKK Md. 42 ile entegre; çocuk adaletinde "medeni hukuk köprüsü" işlevi görür (önceki kıtasal Avrupa tartışmalarına benzer).

- **Rolü:** Korunma ihtiyacı tespiti (Md. 3), sosyal inceleme raporu (Md. 35), tedbir infazı (aile danışmanlığı, koruyucu aile, Md. 11-19). Suça sürüklenenlerde %60 vakada diversion sağlar; Pekin Rule 22 (toplum temelli) ve Riyad Section D (reintegrasyon) ile uyumlu değil.
- **Kunter Dönemi Karşılığı:** Himaye-i Etfal (gönüllü, sınırlı).
- **Dönmezer Entegrasyonu:** Zorunlu ortak (Md. 32); giderler devletçe (Md. 43). 2025 itibarıyla dijital risk önleme (sosyal medya modeli) eklenmiş.
- **Önemi:** Recidivism'i %20 düşürür; ama eleştiri: Uygulama yetersizliği

Sonuç: 1949 Kunter punitif bir başlangıçken, 2005 Dönmezer rehabilitasyona geçişi simgeler; Pekin/Riyad ile uyum artmış, ASHB ise köprü rolünde kritik. Gelecekte, TCK Md. 31/3 revizyonu BM standartlarını tam sağlar. Detay için TBMM tutanakları önerilir.

TCK m.31'İN KUSURLU MİRASI

TCK m.31, 1930'lu yıllarda terk edilmiş bir hukuki yaklaşımdan miras kalan "**hukuki yetenek**" testini, **AB uyum süreci** zemininde böyle bir özgün ceza kanununa taşımıştır. Bu durum, iki temel sorun yaratmıştır:

1. **Hukuki Dürüstlük Sorunu:** Kanun, çocuğun cezai ehliyetini sosyal/psikolojik bir tespite (SİR) bağlamış, ancak bu tespiti yapacak olan sosyal hizmet mekanizmasını, niteliksiz personel (ÇKK m.3/e) ve kısıtlı yetki ile donatarak **kurumsal dürüstlüğü** zedelemiştir.

2. **Gelişimsel Red:** 15-18 yaş grubunda SİR zorunluluğunu kaldırarak, **Pekin Kuralları** ve **ÇHS'nin** istediği **gelişim odaklı, bireyselleştirilmiş adaleti** tamamen reddetmiş, cezai indirim odaklanan **cezalandırıcı** bir yaklaşımı sürdürmüştür.

Sonuç olarak, Dönmezer Tasarısı'nın modernizasyon çabalarına rağmen, TCK m.31 çocuk adalet sisteminde **damgalama, sosyal hizmetin tasfiyesi ve uluslararası normlardan kopuşun** bir sembolü olarak kalmıştır.

Özellik / Yaş Grubu	1949 Kunter Ön Tasarısı (Saf Islah Paradigması)	TCK 765 (1953 Revizyonu - Ceza/Belirsizlik)	TCK 5237 (2004 Dönmezer - Yasal Belirlilik/Ceza)
Temel Felsefe	Tedbir ve Islah (Cezayı reddeder; Islah Evine Müddetsiz Yerleştirme).	Cezalandırma (Alt sınırı vurgulayan indirimli hapis/ağır hapis cezası).	Cezalandırma (Net aralıklı ve indirimli hapis cezası).
12-15 Yaş Grubu (Nispi Sorumluluk)			
Ağırlaştırılmış Müebbet (Yerine)	<i>Cezai karşılık yok.</i> Islah tedbiri esastır.	Alt sınırı on beş yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezası verilir.	Oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
Müebbet Hapis (Yerine)	<i>Cezai karşılık yok.</i>	Alt sınırı on yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezası verilir.	Dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
Diğer Süreli Cezalar Maksimumu	Islah tedbirleri.	Yarıya indirilir. Ancak, her fiil için yedi yıldan fazla olamaz.	Yarısı indirilir. Bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.
15-18 Yaş Grubu (Mutlak Sorumluluk)			
Ağırlaştırılmış Müebbet (Yerine)	Islah Evine Konulma (21 yaşına kadar müddetsiz tedbir).	Yirmi seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası.	Onsekiz yıldan yirmidört yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
Müebbet Hapis (Yerine)	Islah Evine Konulma.	On beş seneden yirmi seneye kadar ağır hapis cezası verilir.	Oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
Diğer Süreli Cezalar Maksimumu	Tedbir.	Üçte bire kadarı indirilir. Ancak, ondört yıldan fazladır.	Üçte biri indirilir. Bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası oniki yıldan fazla olamaz.

YÜKSEK YARGI VE SOSYAL İNCELEME KRİZİ: TCK M.31 VE SİR

Türk çocuk ceza hukuku sistemindeki **Dönmezer felsefesi** ile **TCK m.31 uygulaması** arasındaki muhakeme krizinin en somutlaştığı yer, **Sosyal İnceleme Raporu (SİR)** ve Yargıtay'ın bu konudaki kararlarıdır. 20 yıldan beri söz konusu olan cezalandırma ve Anayasa Mahkemesi (AYM) doğrudan TCK m.31'in felsefesini iptal etmese de, Yargıtay'ın ve dolaylı olarak AYM'nin kararları, sistemdeki **bireyselleştirme** ve **sosyal uzmanlığa güvensizlik** sorununu da halen gözler önüne sermektedir.

Özellikle Türkiye'de çocuk adalet sisteminin **ıslah** ruhundan uzaklaşarak **fiile odaklı cezalandırma** ruhuna kayışının somut göstergeleri, özellikle **15-18 yaş grubu** ve **SİR'in zorunluluğu** konularında Yargıtay içtihatlarında belirginleşmektedir.

15-18 Yaş Grubunda SİR'in İhmali ve Bireyselleştirme Krizi (TCK m.31/3)

Dönmezer Tasarısı'nın istediği **mutlak bireyselleştirme** ilkesi, Yargıtay'ın 15-18 yaş grubuna yaklaşımında ciddi bir darbe almıştır.

Kriter	Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK m.35)	Yargıtay'ın Yorumu (Ceza Genel Kurulu 2017/97 E.)	Muhakeme Krizi
SİR Statüsü	"Gerektiğinde" inceleme yaptırılır, hükmün takdirinde göz önünde bulundurulur (ÇKK m.35).	15-18 yaş grubu için zorunlu değildir.	Mutlak Sorumluluğa Kayış: ÇKK'daki "gerektiğinde" ibaresi, Yargıtay tarafından bu yaş grubu için SİR zorunluluğunu kaldırın bir yetki olarak yorumlanmıştır. Bu, çocuğun sosyal çevresini, gelişimini ve kişiliğini yok sayarak fiilin ağırlığına odaklanan cezai bir yaklaşımı sürdürmektir.
Gerekçe Zorunluluğu	Yoktur.	Ancak, neden SİR alınmadığı gerekçeli kararda belirtilmelidir.	Formel Gerekçecilik: Yargıtay, SİR'i zorunlu kılmamakla birlikte, neden alınmadığının açıklanmasını şart koşarak, hukuki güvenceyi yüzeysel bir gerekçe yazma zorunluluğuyla sınırlamıştır. Esasa değil, usule odaklanılmıştır.

Yargıtay'ın bu yorumu, **TCK m.31/3**'ün getirdiği **mutlak cezai sorumluluğu** pekiştirmiş ve **Pekin Kuralları**'nın istediği "her aşamada bireyselleştirme" idealini **15-18 yaş grubu için fonksiyonel olarak terk etmiştir**. Bu, gençlik dönemini yok sayan **"indirgenmiş yetişkin"** yaratma krizinin en önemli yargısal desteğidir.

12-15 Yaş Grubunda SİR'in Yozlaştırılması (TCK m.31/2)

12-15 yaş grubunda (nispi sorumluluk) SİR, yasal olarak hala zorunluluk arz etse de, içeriği ve güvenilirliği konusunda kriz devam etmektedir.

Kriter	Yasal Amaç (TCK m.31/2)	Uygulama Krizi (Yargıtay ve Yönetmelikler)	Krizin Derinleşmesi
Yetenek Tespiti	Hukuki anlamı algılama ve davranışları yönlendirme yeteneğinin tespiti (Kusur Yeteneği).	Adli Tıp/Psikiyatrist Görüşü Zorunluluğu: SİR, mahkemeler nezdinde tek başına güvenilir görülmemekte, çoğunlukla klirik ortamda adli tıp uzmanı/psikiyatrist tarafından hazırlanan tıbbi rapor ile desteklenmesi istenmektedir.	Sosyal Uzmanlığın İhmali ve Güvensizlik: Bu durum, Dönmezer'in felsefesindeki psiko-sosyal yaklaşımı reddederek tıbbi determinizme geri döndürür. Sosyal Hizmet Uzmanlarının raporları, yargı için ikincil bir araç olarak görülmekte, SİR'in ruhu yerine tıbbi tanı öncelenmektedir.
SİR İçeriği	Çocuğun sosyo-ekonomik durumu, aile	Yönetmelik Tuzağı: İdari düzenleme olan ÇKK Uygulama Yönetmeliği m.20/-	İşlevsizleştirme: SİR'i hazırlayan uzmanın, mahkemenin sorumluluğunu

Kriter	Yasal Amaç (TCK m.31/2)	Uygulama Krizi (Yargıtay ve Yönetmelikler)	Krizin Derinleşmesi
	çevresi, kişisel gelişimi.	m.21/2, "Raporda, çocuğun işlediği fiille ilgili olarak hukukî anlam ve sonuçları kavrayabilme... yeteneğinin olup olmadığı hakkında sonuç değerlendirmesinde bulunulmaz " diyerek uzmanın yetki alanını kısıtlamıştır. m.21/3 diğer sorun kaunağı olup SİR işlevsiz kılmak	belirleyecek en kritik konuda (kusur yeteneği) görüş bildirmesi engellenmiştir . Bu, SİR'in amacını boşaltarak onu sadece cezai yeterliliği test eden bir araç haline getirmiştir.

III. Anayasa Mahkemesi ve Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi

Anayasa Mahkemesi, TCK m.31'in kendisini iptal etmese de, çocuklarla ilgili diğer kararlarında **Bireyselleştirme ve Çocuğun Yüksek Yararı** ilkelerini vurgulayarak mevcut sisteme yönelik eleştirileri dolaylı yoldan desteklemektedir:

1. **Gelişimsel Muamele Zorunluluğu (ÇHS m.37/c):** AYM, çocuklara yönelik tutuklama tedbirlerinde, uygulanan muamelelerin **çocuğun taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek** nitelikte olması gerektiğini, **Riyad Rehber Kuralları** ve **ÇHS'nin** istediği standartları korumanın devletin pozitif yükümlülüğü olduğunu defaatle belirtmiştir. TCK m.31'in **yüksek limitli cezaları** ise bu gelişimsel muamele ilkesiyle çelişmektedir.
2. **Damgalamadan Kaçınma İlkesi:** AYM kararlarında ve ilgili metinlerde, çocuk adalet sisteminin damgalamayı önlemesi gerektiği belirtilse de, TCK m.31'in uygulamasını dayandırdığı **"Suça Sürüklenen Çocuk (SSÇ)"** kavramı, bu ilkeye doğrudan aykırı bir etiketleme olarak sistemde kalmaktadır.

İyileştirme ve Eğitim Ruhu Hâlâ İhmal Ediliyor

Tarihsel süreç, **1949 Kunter Tasarısı** ve **2004 Dönmezer Tasarısı** gibi reformist girişimlerle belirlenen **"İslah idealizminden"** yana bir evrim gösterme isteğinde olsa da:

- **TCK m.31**, yüksek limitli cezalar ve zorunlu cezalandırma rejimiyle **"kisas" ruhunu** sürdürmektedir.
- **Yüksek Yargı İçtihatları**, özellikle 15-18 yaş grubu için **SİR zorunluluğunu kaldırarak, bireyselleştirilmiş adaleti** fiilen terk etmiştir.
- **İdari ve Tıbbi Müdahaleler**, SİR'in içeriğini kısıtlayarak ve SİR yerine **tıbbi raporu** öncelleyerek **sosyal uzmanlığı tasfiye** etmeye devam etmiştir.

Bu durum, çocuk adaletinin özünde yer alan **eğitme ve topluma kazandırma** hedefinin, **hukuki belirlilik** sağlayan **yüksek cezaların** gölgesinde kaldığı bir **muhakeme krizi** yaratmıştır.

ÖRNEK 10

Tarihsel Dönüşüm ve Reformun Akıbeti

1926 dan beri Türk hukuk dünyasına sahip bakış ile çocuklara bakılırken çocuk mahkemelerin kurulması ancak 1979 da ÇHS ile ele almış.1949 yılında Kunter tasarısı 1942 deki uyarılan dikkat edilmemesi bu dönüşümü birlikte ele alınmasını gerektirmektedir.

Bu açıdan Türkiye'nin çocuk adalet sistemi, temeli **7 Kasım 1979 tarihli 2253 Sayılı Kanun** ile atılan ve yeni bir ruh ve bakış oldukça geçtir.Ancak bu süreçte güncel yasal düzenlemelerle (TCK m.31 ve ÇKK m.35) büyük ölçüde aşındırılan bir yapıya sahiptir.

I. 1979/1981 Kanunlarında Uzmanlık ve SİR'in Kurumsallaşması

1979'da kabul edilen **2253 Sayılı Kanun** ve 1980'de değişiklik yapan **2552 Sayılı Kanun**, çocuk mahkemelerini yetişkin mahkemelerinden ayırarak islah felsefesine geçişin en somut adımını atmış ve uzmanlık kavramını sisteme sokmuştur:

- **Zorunlu Uzman Kadrosu:** **2253 Sayılı Kanun m.32** (2552 S.K. ile değiştirilen metinde de korunmuştur), her çocuk mahkemesi nezdine, kanunun öngördüğü **sosyal araştırma** (SİR) ve **gözetimi** yapmak üzere Adalet Bakanlığınca yeteri kadar **Sosyal Hizmet Uzmanı** atanmasını öngörmüştür.
- Bu düzenleme, kararların sadece hukuki fiile değil, çocuğun **sosyal ve psikolojik bağlamına** oturtulması için **kadrolu, uzman bir destek** unsurunu zorunlu kılmıştır.
- **Duruşmada Uzman Katılımı:** **M.25** uyarınca, yargılamanın her safhasında **sosyal hizmet uzmanları** duruşmada hazır bulunabilirdi. Bu, uzmanın rolünün sadece rapor yazmaktan öteye, **yargılamaya aktif katılma** ve çocuğu koruma amacına hizmet ettiğini gösterir.

ÇKK ile yürürlükte olan Çocuk Mahkemeleri dahil yaklaşık yarım yüzyıl sonra, Prof. Dr. Sulhi Dönmezer başkanlığındaki Bilim Komisyonu, 1949 **Kunter Tasarısı'nın** gerisinde kalmasına rağmen, bir sentez kurmaya çalışmıştır. Ancak Dönmezer'in islah ruhu, 5237 sayılı TCK'da sadece bir maddeye, **m.31'e** indirgenerek fiile odaklı cezalandırma (punitif) ruhuna teslim olmuştur. Bu ruh, aynı zamanda **sosyal hizmet uzmanlığını** saf dışı bırakan uygulamalarla desteklenmiştir: Bu süreçte bu Dönmezer tasarında yer alan 27 maddelik sistem, parlamentoda "**çok ayrıntılı, çok yumuşak**" bulunmuş ve görüldüğü gibi 5237 sayılı TCK'da yalnızca bir maddeye, yani **m.31'e** indirgenerek yasalaşmıştır. Dönmezer'in ruhu **–bireyselleştirilmiş adalet, eğitimsel yaklaşım, sosyal rehabilitasyon/sosyalizasyon–** metinden de silinmiştir.

Bu gelişmeler bağlamında, 1949 Kunter Tasarısı, 2004 Dönmezer Tasarısı, Eski TCK m.54 ve halen yürürlükte olan TCK m.31'in çocuk ve küçüklerin ceza sorumluluğu ve yaptırımları açısından karşılaştırmalı tablosu ve yorumu önemlidir.

KRİTER / KANUN	1949 KUNTER TASARISI	ESKİ TCK m.54 (765 S. Kanun)	2004 DÖNMEZER TASARISI	YÜRÜRLÜKTEKİ TCK m.31 (5237 S. Kanun)
Yaş Grupları	- Çocuk: 11-15 yaş - Küçük: 15-18 yaş	- Çocuk: 11-15 yaş - Küçük: 15-18 yaş	- Çocuk: 12-15 yaş - Küçük: 15-18 yaş - 12 Yaş Altı: Tamamen sorumsuz	- Çocuk: 12-15 yaş - Küçük: 15-18 yaş - 12 Yaş Altı: Ceza sorumluluğu yok.
Sorumluluk Ölçütü	Temyiz Kudreti (Fiilin anlam ve sonuçlarını idrak).	Temyiz Kudreti (Fiilin manasını ve neticelerini idrak).	Fiilin Haksızlığını Anlama + Davranışlarını Yönlendirme Yeteneği (Ahlaki ve ruhsal olgunluk).	Fiilin Hukuki Anlam ve Sonuçlarını Algılama + Davranışlarını Yönlendirme Yeteneği.
Yaptırım Sistemi (Genel Yaklaşım)	- Çocuk: Öncelikle emniyet tedbirleri. - Küçük: Cezada indirim.	- Çocuk: Temyiz kudreti yoksa eğitim, varsa cezada indirim. - Küçük: Cezada indirim.	- Tedbirler Esas, Cezalar İstisna. - Üçlü sistem: 1. Tedbirler 2. Disiplin Ted. 3. Cezalar.	- Çocuk: Öncelikle güvenlik tedbiri. - Küçük: Cezada indirim. - Tedbir ve ceza birlikte uygulanabilir.
Cezalar (Hapis)	- Çocuk: Cezaların 1/3'ü indirilir. Eğitim evlerinde infaz. - Küçük: Cezaların 1/3'ü indirilir.	- Çocuk (Temyiz var): Cezaların 1/2'si indirilir. Küçük cezaevleri. - Küçük: Cezaların 1/3'ü indirilir.	- Çocuklara Özgü Hapis: Eğitim evlerinde. - Çocuk: Cezaların 2/3'ü indirilir. (Max 6 yıl) - Küçük: Cezaların 1/2'si indirilir. (Max 8 yıl) - Müebbet için özel sınırlar.	- Çocuk: Cezaların 1/2'si indirilir. (Max 12 yıl - m.31/1-b) - Küçük: Cezaların 1/3'ü indirilir. (Max 15 yıl - m.31/1-c) - Müebbet için özel sınırlar. (m.31/1-a)
Cezalar (Para Cezası)	- Özel bir düzenleme yok. Genel hükümler.	- Özel bir düzenleme yok. Genel hükümler.	- Çocuk: Alt sınırın 1/3'ü ve max 100Milyon TL. - Küçük: Alt sınırın 1/2'si ve max 200 Milyon TL. - Ödenmeyen para cezası hapse çevrilmez.	- Özel bir üst sınır yok. Cezada indirim oranları aynen uygulanır. (m.52) - Ödenmeyen para cezası çocuklar için hapse çevrilmez. (m.52/4)
Tedbirler (Örnekler)	- İslah ve terbiye tedbirleri. - Özel eğitim kurumları.	- Akıl hastanesi, islahi, bir aile yanına yerleştirme.	- Kapsamlı ve Çeşitli: 1. Koruyucu (Velayet değişikliği)	- Özgül Güvenlik Tedbirleri: (m.56/2) - Çocuklara özgü güvenlik tedbiri

KRİTER / KANUN	1949 KUNTER TASARISI	ESKİ TCK m.54 (765 S. Kanun)	2004 DÖNMEZER TASARISI	YÜRÜRLÜKTEKİ TCK m.31 (5237 S. Kanun)
			2. Tedavi Edici 3. Eğitici 4. Disiplin Tedbirleri (Tekdir, Yüküm, Kamu Hizmeti)	olarak; eğitim, özen, gözetim, bakım veya tedavi amaçlı koruma.
Denetim ve Özel Enstitüler	- Mahkeme denetimi zayıf. - Eğitim evleri öngörölmüş.	- Sınırlı denetim. - İslahevleri.	- Kapsamlı Denetim Sistemi: - Çocuk mahkemesi sürekli yetkili. - Denetim Görevlisi atanması. - Eğitim evlerinde infaz.	- Denetimli Serbestlik (m.51 vd.) genel hükümler çerçevesinde uygulanır. - Çocuk eğitim evleri öngörölmüşür.